

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

EĞİTİM EKONOMİSİ
(EDUCATION ECONOMICS)

Yüksek Lisans Tezi

Fatoş ÜKÜNÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet DURKAYA

GİRESUN-2016

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 10.05.2016 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Fatoş ÜKÜNÇ'ün "EĞİTİM EKONOMİSİ" ana başlıklı tezini incelemiş olup 31.05.2016 tarihinde, saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Servet CEYLAN	
Üye	Doç. Dr. Mehmet DURKAYA	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ	

ONAY

...../...../201..

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Eđitim Ekonomisi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gűsterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../201..

Fatoş KN

I

ÖNSÖZ

Eğitim, beşikten başlayıp insanın ölümüne kadar süren bir süreçtir. Günümüz bilgi toplumunun gerekli kıldığı eğitim insan için temel bir ihtiyaç durumuna gelmiştir. Bireyler eğitim alarak bilgi ve becerileri arttırıp beşeri sermayeye dönüştürürler.

Beşeri sermayesi yüksek olan ülkeler ekonomik yönden dünyada lider olma özelliğine sahiptir. Bu liderlik dünya üretimi, kişi başına gelir, refah, rekabet, teknoloji ve istihdam gibi yönlerden ortaya çıkmaktadır. Bireyler eğitim yoluyla uzun vadede yatırım yapmış olurlar. Dünyada ancak eğitime gereken önemi veren ülkeler kalkınmışlık düzeyi ve yaşam kalitesi bakımından ön sırada yer alırlar. Ayrıca eğitim toplumsal yönden pozitif dışsallıklar sağlayan önemli bir araçtır.

Bu çalışma eğitim ile ekonomi arasındaki ilişkilerin çeşitli ekonomik değişkenlere bağlı olarak ve uluslararası karşılaştırmalara yer vererek analizini yapmaktadır.

Araştırmanın yapılması konusunda bana maddi ve manevi destek veren ailem başta olmak üzere, araştırmanın yazım aşamasında bana daima yol gösteren ve destek olan Doç. Dr. Mehmet DURKAYA'ya, bana hayatımın her aşamasında kullanabileceğim değerli bilgiler veren saygı değer hocam Prof. Dr. S. Kemal KARTAL, Doç. Dr. Servet CEYLAN ve Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Fatoş ÜKÜNÇ

II ÖZET

Eđitim ekonomisi, bireylerin sahip olduđu bilgi, beceri ve eđitim dűzeyi ile ekonomik deđiřkenler arasındaki iliřkileri arařtırmaktadır. Bu iliřkiler beřeri sermaye donanımına bađlı olup, ekonomik bűyűme, kalkınma, gelir dađılımı, istihdam, iřsizlik, yoksulluk, dıř ticaret, tűketim ve dıřsallık gibi yűnlerden ortaya çıkabilmektedir.

İnsana yapılan bir yatırım olarak da deđerlendirilen eđitim, űretim sűrecinde bir girdi olarak yer almakta, teknoloji, AR-GE, bilgi űretimi ve yayılımı ile iliřkilendirilmektedir. Ekonomik kalkınmanın temel belirleyicisi olan eđitim, iřgűcűnűn niteliđini artırarak verimlilik, űretim ve gelir artıřına neden olmaktadır.

Bu çalıřmada, eđitim ekonomisi ile ilgili kuramsal tartıřmalar bađlamında eđitimin ekonomik etkileri arařtırılmıřtır. Genel olarak okullařma oranı, kamunun eđitime ayırdıđı kaynaklar, eđitim yatırımları, eđitim harcamaları, gelir dađılımı, AR-GE, kiři bařına dűřen gelir, ekonomik bűyűme, istihdam, iřsizlik, űcret ve yoksulluk yűnűnden eđitim ve ekonomi iliřkileri analiz edilmiřtir. Ayrıca, Tűrkiye'nin de yer aldıđı farklı űlkeleri içeren karřılařtırmalara yer verilmiřtir.

Çalıřmanın sonuçlarına gűre, eđitim dűzeyi yűksek olan geliřmiř űlkelerin kiři bařına dűřen gelir ve refah dűzeyi de yűksektir. Aynı zamanda ekonomik geliřmiřlik eđitim dűzeyini de olumlu etkilemektedir. Bu sonuçlar hem gelir dűzeyinin eđitim dűzeyini hem de eđitim dűzeyinin gelir dűzeyini etkilediđini gűstermektedir. Eđitim dűzeyi ile gelir dađılımı arasında da yakın bir iliřki bulunmaktadır. Geliřmiř űlkelerde gelir dađılımı adaletsizliklerinin daha az olduđu, geliřmekte olan ekonomilerde ise gelir adaletsizliklerinin arttıđı gűrűlmektedir.

Çalıřmanın diđer sonuçlarına gűre, geliřmiř ekonomilerde geliřmekte olan ekonomilere gűre kamu kesimi eđitime daha fazla kaynak ayırmaktadır. Eđitim dűzeyi yűksek olan űlkeler, Ar-ge, teknoloji, istihdam ve dıř ticaret hacmi bakımından geliřmekte olan űlkelere gűre űstűn ve avantajlı konumdadırlar. Buna gűre, eđitime ayrılan kaynakların artırılması ekonomik sorunların özűműnde temel bir belirleyicidir.

Anahtar Kelimeler : Beřeri Sermaye, Eđitim, Eđitim Ekonomisi, İktisadi Kalkınma, Ekonomik Bűyűme

III

ABSTRACT

Education economics searches relationship between individuals' knowledge, skill, education level and economical variables. This relationship depends on human capital and arises from the ways like economic growth, development, income distribution, employment, unemployment, poverty, foreign trade, consumption and externality.

Education, which is evaluated as an investment for human, is an input in the production process and associated with technology, R & D, information production and its extension. Education, which is main determinant of economic development, enhances quality of workforce which leads to increase in productivity, production and income.

In this study, economic impacts of education is investigated depends on education economy and theoretical debates. Generally, education and economical relationships between schooling ratio, government sources for education, education investments, education expenditures, income distribution, R&D, per capita income, economic growth, employment, unemployment, wage and poverty has been analyzed. Moreover, the comparison which also includes Turkey and different countries are showed.

According to results of this study, developed countries, which have high education level, also have high level of per capita income and welfare. At the same time, economic development impacts positively on education level. These results show that both income level and education level effect each other mutually. There is also a close relationship between education level and income distribution. In developed countries income distribution injustice is seem less than developing economies.

According to other results of the study, in developed economies, goverment allocate more resources than developing economies. Countries that have higher education level are better position and advantage on R&D, technology, employment and foreign trade capacity than developing countries. According to that, increases in resources for education is a main determinant for the solution of economic problems.

Keywords: Human Capital, Education, Education Economics, Economic Development, Economic Growth

IV

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	I
Özet	II
Abstract.....	III
İçindekiler	IV
Kısaltmalar Dizelgesi	VI
Tablolar Dizelgesi	VII
Grafik Dizelgesi	VIII

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMAÇLARI VE YÖNTEMİ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Denencesi ve Amaçları.....	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.4. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları.....	2
1.5. İşlevsel Kavram Tanımları.....	3
1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	3

İKİNCİ KESİM**KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TEORİK YAKLAŞIMLAR, LİTERATÜR VE
EĞİTİM EKONOMİSİ ANALİZİNDE KULLANILAN KRİTERLER**

2. EĞİTİM EKONOMİSİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Eğitim ve Ekonomi.....	4
3. TEORİK YAKLAŞIMLAR	9
3.1. İktisadi Yaklaşımlarda Eğitim.....	9
3.1.1. Merkantilizm ve Eğitim.....	9
3.1.2. Klasik İktisadi Düşünce ve Eğitim.....	10
3.1.3. Neo-Klasik İktisadi Düşünce ve Eğitim.....	12
3.1.4. Keynesyen Düşünce ve Eğitim.....	13
3.2. Schumpeter Modeli ve Eğitim	14
3.3. Eleme Hipotezi	16
3.4. Kuyruk Hipotezi	16
3.5. Radikal Yaklaşım	16
3.6. İçsel Büyüme Teorisi ve Eğitim.....	17
4. LİTERATÜR TARAMASI.....	19
5. EĞİTİM EKONOMİSİ ANALİZİNDE KULLANILAN KRİTERLER.....	25
5.1. Eğitim Talebi ve Arzı.....	25
5.2. Eğitim Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (Eğitim Harcamaları/GSYİH).....	27

VI

5.3. Eğitim Harcamalarının Bütçe Harcamaları İçindeki Payı (Eğitim Harcamaları / Bütçe Harcamaları).....	28
5.4. Eğitim Yatırımlarının GSYİH İçindeki Payı (Eğitim Yatırımları / GSYİH).....	29
5.5. Eğitim Yatırımlarının Bütçe Harcamalarına Oranı (Eğitim Yatırımları/Bütçe Harcamaları).....	29
5.6. Eğitim Finansmanı.....	31
5.7. İnsani Gelişim Endeksi.....	33
5.8. Ar-Ge Harcamaları ve Eğitim.....	34

ÜÇÜNCÜ KESİM

EĞİTİM EKONOMİSİ İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLEMELER

6. EĞİTİMİN EKONOMİK ETKİLERİ.....	37
6.1. Eğitimin Ekonomik Büyüme Üzerinde ki Etkileri.....	37
6.1.1. Eğitim, Çevre Ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	42
6.2. Eğitim ve Ölçek Ekonomisi.....	43
6.2.1. İçsel Ekonomiler.....	44
6.3. Know-How (Teknik Bilgi).....	45
6.4. Eğitim Tüketim İlişkisi.....	46
6.5. Eğitim ve Ücret İlişkisi.....	47
6.5.1. Etkin Ücret Teorisi.....	48

VII

6.6. Eğitimin Beşeri Sermaye ve İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	49
6.7. Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi.....	51
6.8. Eğitim ve Yoksulluk Kısır Döngüsü.....	54
6.9. Eğitim ve Kamu Ekonomisi.....	55
6.10. Eğitim ve Dışsalılık İlişkisi.....	57
6.11. Dış Ticaret ile Eğitim İlişkisi.....	59
7. EĞİTİM VE EKONOMİ YÖNÜNDE KARŞILAŞTIRMALI	
ANALİZ.....	61
7.1. Okullaşma Oranı.....	61
7.1.1. Türkiye Yönünden Analiz.....	62
7.1.2. Farklı Ülkeler Yönünden Analiz.....	66
7.2. Eğitim Harcamaları Yönünde Analiz.....	68
7.2.1. Eğitim Harcamaları / Bütçe Harcamaları.....	69
7.2.2. Eğitim Yatırımları / GSYİH.....	71
7.2.3. Eğitim Harcamaları /GSYİH.....	74
7.3. Tüketim Harcamaları ve Eğitim.....	78
7.4. Gelir Dağılımı Yönünden Değerlendirme.....	80
7.5. İnsani Gelişim Endeksi ile Eğitim İlişkisi.....	81
7.6. Seçilmiş Ülkeler Yönünden AR-GE.....	87
7.7. Seçilmiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen Gelir ve Eğitim.....	89
7.8. Dış Ticaret Yönünden.....	91
7.9. Eğitim ile Ücret ve Kazançlar Arasındaki İlişkiler.....	92

VIII

7.10. Eğitim, İstihdam ve İşsizlik Etkileşimi.....	94

DÖRDÜNCÜ KESİM

GENEL DEĞERLENDİRME

8. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ.....	101
8.1. Bulgular ve Öneriler.....	101
8.2. Genel Sonuç	103
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ.....	123

IX

KISALTMALAR DİZELGESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

İGE: İnsani Gelişim Endeksi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

İBM: İçsel Büyüme Modeli

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Ar-Ge: Araştırma ve Geliştirme

TUBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

UNECE: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLolar DİZELGESİ

Tablo-1: Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranları

Tablo 2: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Eğitimin Finansman Kaynakları

Tablo-3: Türkiye’de %20’lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı

Tablo 4: Türkiye’de Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Brüt Okullaşma Oranı(%)

Tablo 5: Türkiye’de Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı(%)

Tablo 6: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Brüt Okullaşma Oranı (%)

Tablo 7: MEB ile YÖK+ Üniversiteler Bütçesinin GSYİH ile Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçe İçindeki Payları

Tablo 8: Türkiye’de MEB Bütçesinin GSYİH ile Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesine Oranları

Tablo 9: MEB Yatırım Bütçesinin GSYİH ve Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesine Oranları

Tablo 10: Konsolide Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımlarına Ayrılan Pay (%)

Tablo 11: Seçilmiş Ülkelerde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSYİH İçindeki Payı(%)

Tablo 12: Seçilmiş Ülkelerde 2005-2014 Döneminde Eğitime Yapılan Kamu Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)

Tablo 13: Seçilmiş Ülkelerde Eğitime Yapılan Toplam Kamu Harcamalarının Eğilimleri

Tablo 14: Türkiye’de 2005-2014 İtibariyle Toplam Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı (%)

XI

Tablo 15: 2014 Yılında Seçilmiş Ülkelerde İnsani Gelişim, Gelir ve Eğitim Endeks Değerleri ile Gini Katsayıları

Tablo 16: 2014 Yılında Türkiye ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde İnsani Gelişim Endeks Verileri ve Sıralamaları

Tablo 17: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı

Tablo 18: 2014 Yılında Seçilmiş Bazı Ülkelerde Satın Alma Gücü Paritesi Cinsinden Kişi Başına Gayri Safi Gelir (Sabit 2011 uluslararası \$), Eğitim Endeksi ve İnsani gelişim Endeks değerleri verilmektedir

Tablo 19: 2013 Yılı Dünya İhracatında ve İthalatında Ülkeler Sıralaması ve Eğitim Endeksleri

Tablo 20: Yaş Grubu ve Eğitim Durumuna Göre Çalışanların Göreceli Kazançları

Tablo 21: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Aylık Brüt Ücret ve Yıllık Brüt Kazanç

Tablo 22: Seçilmiş Ülkelerde Yüksekokuldan Yeni Mezunların İstihdam Oranları (%)

Tablo 23:Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaş ve Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranları Eğilimleri (%)

Tablo 24: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaş ve Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Oranları Eğilimleri (%)

XII

GRAFİK DİZELGESİ

Grafik-1: 2012 Türkiye İnsani Gelişim ve Bileşenleri Endeks Değerleri

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Bir bölümden oluşan araştırmanın birinci kesiminde, araştırmanın çalışma yöntemine ilişkin genel bilgiler verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMAÇLARI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın konusu, önemi ve amacı açıklanmış olup, daha sonra araştırmanın denenceleri ve amaçları, yöntemi, bilgi toplama ve işleme araçları, işlevsel kavram tanımları açıklanmış ve son olarak araştırmanın sunuş sırası hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Araştırmanın konusu eğitim ekonomisi, eğitimin ekonomi ile ilişkisinin irdelenmesine dayanmaktadır. Eğitim, insan yaşamının her alanında gerekli olup çeşitli tanımlara sahiptir. Genel anlamıyla eğitim, bireyin doğumundan ölümüne süregelen bir olgudur. Eğitim, insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olarak tanımlanabilir.

Eğitimin amacı, bireylerin okuma ve yazma öğrenmesi ile sınırlı değildir. Aynı zamanda bireylere toplumca istenen nitelikleri kazandırmaktır. Dahası eğitim, bireylerin kendisine, ailesine, ülkesine ve insanlığa yararlı bilgili, görgülü, donanımlı ve üstün vasıflı olmasını sağlar. daha duyarlı, saygı ve sevgiyle bağlı olmasını sağlar.

Bireyin eğitim talep etmesi beşeri sermayesini artırmak için yatırım yapması demektir. Bu yatırım, aynı zamanda ekonominin üretim kapasitesini artırıcı bir etki de meydana getirir. Dolayısıyla bir toplumda insanların eğitimi, ekonominin büyüme potansiyelini, ücret düzeyini, işsizlik oranını etkilerken aynı zamanda yoğun dışsallıklar ile sosyal barışa da katkı sağlar. Bu nedenle bir ülkede gerekli eğitim yatırımlarının yapılması, bütün vatandaşlara yüksek nitelikli eğitim hizmetlerinin ve öğrenme fırsatlarının sunulması, eğitimle sosyal hareketliliğin ve sosyal adaletin sağlanması, son derece önemli konulardır.

Gelişmiş ülkelerde, hem toplumsal hem de iktisadi refahın sağlanmasındaki en önemli etken, eğitim hizmetleridir. Bu nedenle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmadaki yeni stratejileri eğitim yönündedir. Yani bu ülkeler eğitim alanında birçok reform denemeleri yapmaktadır. Bir ülkede eğitim hizmetlerinden, tüm bireylerin yararlanması gelir dağılımında adaleti sağlar.

1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Amaçları

Bu araştırmada çok sayıda denence mevcuttur.

Denence1: Ülkelerin ekonomik kalkınma ve büyüme düzeyleri için eğitim temel bir belirleyicidir.

Denence2: Eğitim ekonomide bir kaldıraç etkisine sahiptir.

Denence3: Bir ülkedeki GSYİH'nin artması ülkenin sahip olduğu eğitim düzeyiyle ilişkilidir.

Denence4: Beşeri sermaye donanımı yüksek olan ülkeler teknoloji alanında da öncüdür.

Denence5: Ekonomik ve sosyal adaletin sağlanması bireylere eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ile ilişkilidir.

Denence6: Eğitim, toplumsal refahın sağlanmasında önemli bir etkidir.

Denence7: Sürdürülebilir ekonomik büyümenin temeli eğitimidir.

Denence8: Eğitim düzeyi istihdam, işsizlik ve ücret dağılımını etkiler.

Denence9: Eğitim ile gelir dağılımı ve yoksulluk arasında ilişkiler bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı: Çalışmanın temel amacı eğitimi ile ekonomi ilişkisini açıklamak ve eğitim düzeyindeki yükselmenin ülke ekonomisine etkilerini ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada "Tarihsel Araştırma Yöntemleri" ve "Betimsel Araştırma Yöntemleri" olmak üzere iki araştırma yöntemine başvurulacaktır. Bu yöntemler ışığı altında elde edilen bilgiler araştırmada uygun yerlerde kullanılacaktır.

1.4. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları

Araştırmada yazılı kaynaklardan, kitaplar, dergiler, makaleler, bilimsel metinler, internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Derlenen bilgiler sayısal bilgi çözümleme ve sözel bilgi çözümleme yöntemi ile yazıya dönüştürülmüştür.

1.5. İşlevsel Kavram Tanımları

Eğitim: Eğitim insanın ruhsal ve bedensel yönden gelişimini ve mükemmel olmasını sağlayan bir süreçtir. Eğitim insanları pozitif yönde belli amaçlara göre yetiştirme faaliyetleridir. Tahsil, terbiye ve yetiştirme gibi anlamları da vardır.

Eğitim Ekonomisi: Ekonomi bulgularını ve kurallarını eğitime uygulayan bilim dalıdır. Eğitim ile ekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri açıklar.

Beşeri Sermaye: Bir kişinin iktisadi faaliyetlerdeki verimliliğinin artmasını sağlayan bilgi, sağlık, eğitim, beceri ve yetenekler olarak tanımlanmaktadır.

Eğitimde Fırsat Eşitliği: Sunulan eğitim olanaklarından tüm öğrencilerin ayırım gözetmeksizin eşit biçimde yararlanmasını kapsamaktadır.

İktisadi Kalkınma: Bir ülkede üretim ve gelir artışlarının yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanlarda yaşanan yapısal dönüşüm süreci olarak tanımlanabilir.

Ekonomik Büyüme: Bir ekonomide zaman içinde mal ve hizmet üretimi miktarında artış olmasıdır. Reel GSYİH'nın bir dönemden diğer döneme artmasıdır.

1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası

Bu araştırma, dört kesim ve sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci kesimde, bir bölüm altında araştırmanın konusu, önemi, denencesi, amacı, yöntemi, kavram tanımları açıklanmış ve araştırmanın sunuş sırası hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci kesim dört bölümden oluşmaktadır. İkinci kesimin ilk bölümünde konu ile ilgili kavramsal çerçeve çizilmekte, ikinci bölümde teorik yaklaşımlara, üçüncü bölümde literatür taramasına dördüncü bölümde ise eğitim ekonomisi analizinde kullanılan kriterlere yer verilmiştir.

Üçüncü kesim iki bölümden oluşmaktadır. Üçüncü kesimin ilk bölümünde eğitimin ekonomik etkileri, ikinci bölümde ise Türkiye, AB ve OECD ülkelerinde eğitim ekonomisi ile ilgili karşılaştırmalı analiz yapılmaktadır. Bir bölümden oluşan dördüncü kesim ise araştırmanın bulguları, bu bulgulara yönelik öneriler ve sonuçtan oluşmaktadır.

İKİNCİ KESİM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TEORİK YAKLAŞIMLAR, LİTERATÜR VE EĞİTİM EKONOMİSİ ANALİZİNDE KULLANILAN KRİTERLER

İkinci kesim dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konu ile ilgili kavramsal çerçeve çizilmekte ardından teorik yaklaşımlara, literatür taramasına ve eğitim ekonomisi analizinde kullanılan kriterlere yer verilmektedir.

2. EĞİTİM EKONOMİSİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm eğitim ve ekonomi başlığı adı altında açıklanmaktadır.

2.1. Eğitim ve Ekonomi

Eğitim, insanın doğumundan başlayıp ölümüne kadar geçen süre içerisinde, bireye çeşitli bilgi, beceri, davranış ve değerler kazandırır (Erden, 2007:22). Eğitim, geniş ve kapsamlı bir kavram olduğundan tek bir tanımda toplamanın yetersiz olduğu söylenebilir. Aslında, eğitim bir tür denge aracıdır. Bu açıdan eğitim, toplumda hem sosyal adaletin sağlanması hem de ekonomik kalkınmada kullanılan bir araç olarak görülebilir. Eğitim, insanların davranışlarını biçimlendirerek arzu edilen davranışların geliştirilmesine, istenmeyen davranışların ise yok olmasına yardımcı olur (Ertürk, 1988:13-15). Bireye, genel eğitimle birlikte endüstriyel becerilerin esaslarının öğretilmesi de eğitim kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Bu da teknik eğitim yoluyla gerçekleştirilir. Böyle bir eğitimle işgücünün sanayiye bağlılığı sağlanacak, kişi tekniğe karşı alışkanlıklar kazanmış olacaktır (Tezcan, 1985:73). Bu yaklaşım, eğitim sürecini sadece genel eğitimle sınırlı tutmamakta, üretime yönelik aşamaları da sürece dahil etmekte ve eğitime çok yönlü bir boyut kazandırmaktadır.

Eğitim, insanın kendisini keşfetmesini sağlayan bir araçtır. Eğitim bireylere arzu ettikleri bir işte, meslekte çalışmasını sağlar. Genel olarak bakıldığında eğitim, insanların mutlu bir hayat sürmesi için onlara yol gösteren bir pusuladır. Amaçlara daha kolay ve sağlıklı ulaşmak için gereklidir. Eğitim, bireylerin bilgi ve beceri elde etmelerine ve kendilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Afşar, 2011:13). Farklı yönlerden eğitim tanımlamaları yapılabilmektedir. Önemli sosyolog ve eğitim sosyologlarının tanımlarından bazıları şöyledir: Ziya Gökalp'a göre eğitim, " bir toplumda, yetişmiş neslin henüz yeni yetişmeye başlayan nesle, fikirlerini ve hislerini vermesi" demektir. Durkheim'e göre eğitim, " fizik ve sosyal tabiatın insan üzerinde meydana getirdiği tesirlerdir. Yeni yetişmekte olan

nesle toplumsal ve kültürel değerlerin aşılıp öğretilmesi; ferdin, toplumsal değişim şartlarına ayak uydurabilmesi için gerekli bilgi, görgü, beceri ve alışkanlıkla teçhiz edilmesi; fertlerin siyasal otoriteye sadık ve demokrasiye bağlı olarak yetiştirilmesidir”. Baltacıoğlu’na göre eğitim, “ bir toplumu ortak değerler etrafında birleştiren, yeni değerler vücuda getiren dayanışmayı sağlayan kurumdur”. Kant’a göre eğitim, “ toplumun kültürel mirasının genç kuşaklara aktarılmasıdır”. M. Turhan’a göre eğitim, “ bir toplumun istiklalini, ideallerini, toplumun hayatını düzenleyen kıymet hükümlerinin genç nesillere aşılması ve onlarda yaşatılması işidir”. Sati Bey’e göre eğitim, “bireyin özel kabiliyetlerini köreltmeksizin genel kabiliyetlerini artırmak ve maharet sahibi yapmaktır”. J.J. Rousseau’ya göre eğitim, “ çocukları tabiatın kucağında yetiştirmek ve insan yapmak sanatıdır”. J.S. Mill’e göre eğitim, ”ferdin kendisi ve başkaları için bir mutluluk aracıdır”. H. Spencer’e göre ise eğitim, “ iyi yaşama imkanları sağlayan etkinliklerin türüdür”. Görüldüğü gibi eğitim bireyde var olan ve doğuştan getirdiği yetenekleri en üst düzeye çıkartma aracıdır (Kılıç, 2009:5-6). Bazı eğitim tanımlamaları eğitimin işlevselliği yönünden ortaya çıkmaktadır.

Eğitim, bireye mesleki bilgi ve beceriler kazandırarak, geçimini sağlayacak bir meslek edindirir. Ekonomik anlamda verimliliğin gerekli kıldığı bilgi ve nitelikler bireyin almış olduğu eğitim sonucunda kazanılır. Eğitim kişilere zihinsel ve fiziksel yetenekler kazandırır (Adem, 1981:409-505). Eğitim, ülke ilerlemesini sağlayarak, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyini etkileyerek, toplumun refah seviyesini yükseltir (Pamuk ve Bektaş 2014:32). Bir ülkede nitelikli iş gücünün oluşmasının temel şartı bireylerin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yaşam boyu öğrenmeyi esas almalarıdır. Ancak eğitim kurumları uluslararası piyasadaki rekabet ortamına uyum sağlayabilecekleri bir eğitim fırsatı sağladıkları sürece başarıdan söz edilebilir. Sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel şartı olan eğitime yapılan yatırım bilgi toplumuna geçişi hızlandırır (Türkmen, 2002:9-10).

Eğitim, ekonomik sistemin istediği emek niteliklerini üretmesi ile ilgili olup, eğitilen kişilere bir mesleğin gerektirdiği belli nitelikleri kazandırarak onu üretici yapmaktır. Eğitime bu şekilde yaklaşıldığında, eğitim kesimini üretim sisteminin istemlerine bağlayarak onu edilgenleştiren bir bakış açısı egemen olmakla birlikte, eğitim sürecinde kazandırılan toplumsal rolleri benimseme, liderlik, yetiştirilebilirlik gibi, başka bazı niteliklerle de işgücü piyasaları etkilenebilmektedir (Kurul, 2012:17). Eğitimin ekonomi ile ilişkisi ise, ekonomi biliminin mal ve hizmet, ihtiyaç, fayda, üretim, tüketim, istihdam, refah, gelir, harcama ve bölüşüm gibi temel kavramları ve konuları üzerinden oluşmaktadır. Bir ülkede hangi mal ve hizmetlerin kimler tarafından üretileceği, bu mal ve hizmetlerin kimler için ve ne kadar

üretileceğine ekonomi karar verecektir (Gümüş, 2012:20). Ekonomi, bir toplumun sahip olduğu kaynaklar ile insanların ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Ekonomi bilimi hangi mal ve hizmetlerin üretileceği, mal ve hizmetlerin nasıl üretileceği ve kimin için üretileceği sorularına yanıt arayan bir disiplindir (Erdoğan ve diğerleri, 2013:4).

Genellikle her ekonominin farklı niteliklerde de olsa temel sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar toplumsal isteklerle ve ekonomik gerçeklerle uyumlu bir şekilde çözülmezse mutsuzluk, fakirlik, işsizlik ve yoksulluk gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İktisat biliminin çözümlenmeye çalıştığı bu sorunlar üç yönden analiz edilmektedir. Bunlardan birincisi; etkin kullanım sorunudur. Etkinlik hem üretim hem de tüketim açısından düşünülmelidir. Üretilen malların tüketicilerin tercihlerini karşılayacak ve en yüksek tatmini sağlayacak nitelik ve bileşimde olması yine ekonominin temel amaçlarındandır. Bireyler, işletme yöneticileri ve hükümet sınırlı kaynakları nasıl kullanacaklarına karar vermek zorundadırlar. Bu kararlar; hangi mal ve hizmetler, ne kadar üretilecektir? , Üretim, hangi üretim faktörlerinin yardımıyla, hangi yöntemlerle, nasıl yapılacaktır? , Mal ve hizmetler kimler için üretilecektir? Ekonomik sistemler ve yaklaşımlar farklı olsa da her toplumda bu soruların mutlaka en doğru bir şekilde yanıtlanması gerekir. Hangi mallardan ne oranda üretileceği ve kaynakların üretilecek mallar arasında nasıl dağıtılacağı, kabul edilen ekonomik sistemin işleyişine bağlıdır. Üretimi toplumun gereksinimlerine uyumlu şekilde sağlamayan ekonomilerde kaynak savurganlığı söz konusudur. Bu nedenle hangi mal ve hizmetlerin üretileceğinin belirlenmesi en önemli sorunlardan biridir (Eski, 2007:28).

Örneğin bir ekonomide hangi mal ve hizmetler üretilecek sorusunun cevabı “eğitim hizmeti” olsun. Bunun yanında çözülmesi gereken ikinci sorun, üretilmesine karar verilen malların ne miktarlarda üretileceğidir. Eğitim, öğretmenler tarafından öğrenciler için üretilir. Hangi meslek grubunda ve eğitim alanlarında eksiklik varsa, o yönde eğitim hizmeti sağlanmalı ve sadece bir meslek grubunda yığılma olmamalıdır. Eğitim hizmetinin sunulması için gerekli olan okul, sıra, tahta, teknolojik araç ve gereçler ihtiyaçları karşılayabilecek düzeyde olmalıdır. Yine eğitim hizmetini sunan eğiticiler de bilgili, donanıma ve eğitim sürecini tamamlayacak özelliklere sahip olmalıdır. Bir toplumda hangi mal ve hizmetlerin ne kadar üretileceği belirlendikten sonra, çözümü gereken diğer sorun, bu mal ve hizmetlerin hangi kaynaklar kullanarak, hangi teknolojik yöntemler yardımıyla üretileceğidir. Eğitim hizmetleri sunulmasında kullanılacak yöntemlere, eğitimin verimine bakılarak karar verilir. Günümüzde eğitim hizmetlerinin sunumunda kullanılan modern eğitim yöntemi, eğitimdeki kalite ve verimliliğin temel artış nedenidir. Üretim faktörleri kapsamında ise eğitim emek,

sermaye ve teknoloji kullanımına bağılı olarak kamu ve özel sektör tarafından sunulmaktadır. Nelerin nasıl üretileceğine karar verdikten sonra, çözüm aranması gereken bir başka sorun, üretilmiş olan mal ve hizmetlerden kimlerin yararlanacağıdır. Yani üretilmiş olan mal ve hizmetlerin toplumdaki bireyler arasında nasıl bölüştürüleceğidir. Üretilmiş malların kimler tarafından satın alınacağı, toplumdaki gelir dağılımı ile ilgilidir. Geliri yüksek kesimler genellikle yüksek nitelikli eğitim hizmetlerini, düşük gelirli kesimler ise düşük düzeyli eğitim hizmetini satın alırlar. Buna göre gelir düzeyinin, eğitim hizmetlerinden yararlanma yönünden önemli bir belirleyici olduğu öne sürülebilir.

İktisat biliminin çözümlenmeye çalıştığı sorunların ikincisi, tam kullanım sorunudur. Bir ekonomide doğal kaynaklar, emek, sermaye gibi tüm faktörlerin tam olarak üretime konulması ile tam kullanım ya da tam istihdam sağlanmış olur. Eğer bir ekonomideki mevcut üretim faktörlerinin bir kısmı, herhangi bir nedenle üretime katılamıyorsa eksik kullanım ya da eksik istihdam sorunu bulunmaktadır. Bir ekonomide çalışmak isteyen bireylerin iş bulamaması durumunda, üretim olanakları eğrisi düşük üretimi gösterecektir. Sonucu sorun ise, üretim kapasitesinin artırılması bir başka ifade ile ekonomik büyüme sorunudur. Sahip olunan kaynaklarla üretilen mal ve hizmetlerin artırılması bir ülkedeki teknik gelişmeler, yeni hammaddelere ulaşma, sermaye mallarının ve aktif nüfusun artması ile ilişkilidir. Gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme olarak adlandırılan sorun, az gelişmiş ülkelerde ise ekonomik kalkınma olarak nitelendirilmektedir (Dinler, 2009:25-32).Eğitimin üretime ve kalkınmaya dönüşmesinde eğitilmiş işgücünün tam istihdamı anahtar role sahiptir. Ancak günümüzde ekonomilerin önemli bir tartışma konusu da eğitilmiş işsizlerle ilgilidir. Bu olgu daha çok istihdam fırsatları ve olanakları ile eğitim politikalarının ve sisteminin uyumlu olmamasından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifade ile emek talep ve arzının birbiri ile örtüşmemesi olgusuna dayanmaktadır.

Eğitim ekonomisi içerik yönünden geniş bir çerçeve oluşturmaktadır. Özellikle ekonomik büyüme ve üretim artışı için gerekli insan gücünün geliştirilmesi yönünden eğitim ekonomisi ilişkisi öne çıkmaktadır. Bireyler hedeflerine ulaşmak için eğitim hizmetinden yararlanırlar. Böylece eğitim, insan gücünü hangi alanda geliştireceğine yardımcı olarak ekonomik kalkınmaya etki eder. Yani eğitim ekonomisinde amaç, verimi, üretimi ve kaliteyi artırmak olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında eğitim ve ekonomi kavramlarının gerçekleştirilmeye çalışıldığı amaçlar açısından iç içe girmiş oldukları görülür (Baykul Güvence, 2008:20).

Eğitim ekonomisi kamu ekonomisi ile çok yakın ilişki içindedir. Eğitim hizmetleri devletin temel ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekleŐtirmesinde etkin bir araçtır. Gerçekten devlet eğitim hizmetlerini toplumdaki bütün bireylere eşit ve yeterli düzeyde sunarsa; işgücüne katılım oranını yükselterek milli gelir düzeyinin artmasına, fırsat eşitliği yaratarak adil gelir dağılımına ve optimal kaynak kullanımı sağlayarak ekonomik istikrara olumlu katkılarda bulunabilmektedir. Eğitim kurumları toplumda eşitsizlik gözetmeksizin herkese eğitim hizmetlerinden faydalanma olanağı sağlarsa ülkede nitelikli işgücü sağlanmış olur (Polat, 2008:3-4).Günümüz bilgi toplumunun anahtarı niteliğinde olan eğitim, ekonomiyi dengelemekte ve sürdürülebilirlik sağlamaktadır. Öncelikle gelişmiş ülkelerde sonrada gelişmekte olan ülkelerde yaygın hale gelen eğitim ekonomisi kavramının önemi artmaktadır. Eğitimin ekonomi ile ilişkisi çok boyutlu olmakla birlikte harcamalar açısından da iliŐkilendirmek mümkündür.

Bireyler gelecekte daha iyi olanaklar elde etmek için eğitim harcamaları yapar. Bu harcamalar ilk bakıŐta gelir kaybı gibi görünse de aslında gelecekte daha fazla gelir elde etme fırsatı sağlar. Eğitimin ekonomik anlamda hem doğrudan hem de dolaylı katkıları söz konusudur. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ile insan gücünün üretime olan katkısının artırılması, eğitimin ekonomiye doğrudan yaptığı katkı olarak açıklanır. Eğitim, davranıŐlar, görüşler ve değerler üzerine etki ederek kişilerin yenilikleri benimsemelerini ve yeni üretim yöntemlerinden yararlanmalarını sağlayarak ekonomik kalkınmaya dolaylı katkı sağlar (Gölbeden, 1991:25-29).

Eğitim, sadece okullarda sunulan içeriklerle ve bilgilerle sınırlı olmayıp bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirici, beşeri sermaye gücünü destekleyici ve artırıcı her türlü çabaları kapsamaktadır. Bu yönüyle mesleki donanımları artırıcı, nitelikli işgücünün oluşumuna yardımcı hizmet içi ve işbaşında eğitim gibi yaparak ve yaşayarak öğrenme uygulamalı faaliyetlerine de yer verir. Daha geniş bir bakıŐla, hayatın her evresinde yaşam boyu öğrenme ve eğitim sürecini içermektedir. Gelişmiş ülkelerde işverenlerin işgücü taleplerini endüstriden karŐılamayı tercih etmesi, hem firma maliyetlerini düşürücü hem de eğitim hizmetlerinin okullar dışında farklı yönlerden de edinilmesi açısından önem taşımaktadır.

Hizmet içi eğitimi, özel ve tüzel kişilere ait iş yerlerinde, belirli bir maaş ya da ücret karşılığında işe alınmıŐ ve çalıŐmakta olan bireylere görevleri ile ilgili konularda gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını sağlamak üzere yapılan eğitimdir (Pehlivan, 1992:151).

Hizmet içi eğitim, örgütte kazaları azaltmakta, üstlerin astlarını denetleme işlerini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca hizmet içi eğitimin etkin olduğu örgütlerde, yönetsel kararlar daha nitelikli olmakta, zamanında alınmakta ve uygulamayı kolaylaştıracak esnekliğe kavuşabilmektedir (Demirel, 2015:703). İşbaşında eğitim ise, birçok kurum tarafından beceri kazandırmada temel yaklaşım olarak görülmektedir. İşbaşında eğitimin pek çok yararı bulunmakla birlikte gerçek ortamda yapılmaktadır. Dolayısıyla, iş başında eğitim programları iyi düzenlendiğinde etkililik düzeyi yüksek olmaktadır. Ayrıca işbaşında eğitim, gerçek üretimin yapıldığı araç- gereçlerle ve aynı işlem ve süreçlerle yapıldığından, eğitim ve üretimin bütünleşmesi sağlanmaktadır (Pehlivan, 1997:114).

3. TEORİK YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde eğitim ile ekonomi arasındaki ilişkilerin ve ortaya çıkan tartışmaların teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Öncelikle iktisadi düşünceler bakımından eğitimin boyutları, ardından eğitim kısır döngüsü, eğitim ve kamu kesimi ilişkileri, son olarak da eğitim dışsallık ilişkisi ortaya konulmaktadır.

3.1. İktisadi Yaklaşımlarda Eğitim

İktisadi düşüncelerde eğitime bakış açıları farklılık gösterse de, eğitimin önemi konusunda ortak görüş bulunmaktadır. Eğitimin, son zamanlarda ekonomik yönden analizi büyük gelişme göstermiştir. Ekonomide verimlilik artışı iş gücünün niteliklerinin iyileştirilmesine bağlıdır. Ekonomistler eğitim ile ekonomi arasında, çok eskiden bugüne ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Hatta eğitimin ekonomik süreç ile var olduğu ve ekonominin gereksinimlerine cevap vermek konusunda gelişim gösterdiği ileri sürülür. Eğitimin ekonomik temelleri ortaya koyulurken, eğitimin nasıl ele alındığını ekonomik düşünce okulları çerçevesinde açıklanmalıdır (Afşar, 2011: 9).

3.1.1. Merkantilizm ve Eğitim

Merkantilizm, 15. ve 18. Yüzyıllarda Avrupa'da hâkim olmuş bir iktisadi akımdır. Merkantilizmle birlikte iktisadi olaylarla ilgili yeni düşünceler geliştirilmiş, para, faiz, dış ticaret, devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesi, korumacılıkla ilgili yeni görüşler ileri sürülmüştür (Peker, 2015:2). Böylece iktisadın bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında merkantilizmin önemli katkıları olmuştur. Merkezi hükümetin gücünü artırmak için temel ilke dış alımın az, dış satımın çok olması, bunun beraberinde az tüketim, çok üretim sağlayarak dış ticareti güçlendirmektir. Zenginliğe giden yol dış ticaretten geçmekteydi. Merkantilistler için

altın ve gümüş kıymetliydi. Bunlara göre devletin gelirlerini artırmanın yolu bu değerli madenleri ülke içinde biriktirecek, milli politikalarla endüstri ve ticareti düzenleyecek sistemi öngörmüşlerdir (Bulut, 2000:24-25).Merkantilistlere göre devlet anlayışı ön plandadır. Buna göre devlet ekonominin güçlenmesi için her konuda müdahalelerde bulunmaktaydı.

Devletin önemli görevleri, toplumdaki fakir kişilere yardım etme ile işsizlere iş bulma gibidir (Afşar, 2011:57). Ülkeler uzmanlaştığı malın ticaretini yaparak daha fazla kar elde edeceklerdir (Biber, 2011:39). Merkantilistler, iktisadi olaylarla eğitim arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirleyen ilk iktisadi ekoldür. Sanayi ve ticari faaliyetlerin artmasıyla bireylerin bilgi ve tecrübeleri artmış, artan bilgi ve tecrübe ekonomiye olumlu yönde etki etmiştir. Bu dönemin düşünürlerine göre, ulusal geliri artıran unsurun beşeri sermaye olduğuna önem vermişlerdir. Bir ulusun zenginliği ve ne kadar güçlü olduğu o ülkede yaşayan bireylerin yaşam standartlarının yüksekliğiyle paraleldir. Tüccarların, sanayicilerin ve çiftçilerin iyi eğitilmeleri işinde daha başarılı olmasını sağlar. Böylece eğitimin iktisadi gelişmeye önemli düzeyde pozitif yansıtacağı öne sürülmektedir. Ayrıca ülkelerin zenginliği açısından kıymetli madenleri biriktirme yönündeki bilgi ve eğitim ile ticareti geliştirici bilgiler de bu sürece dahil edilebilir (Öztürk, 2005:28).

3.1.2. Klasik İktisadi Düşünce ve Eğitim

Klasik yaklaşım sanayi devrimi ile beraber ortaya çıkmıştır. Laissez-faire klasik teorinin temel ilkesiydi. Klasikler, merkantilistlerin müdahaleci politikalarına karşılık liberal ekonomi sistemini savunmuşlardır. Sanayi ve kentleşmenin hız kazanması çok sayıda toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir (Atik, 2009:4). Bu dönemdeki bütün gelişmeler bireye yönelik olmuş ve birey ön plana yerleşmiştir. Kişi hak ve özgürlüklerinin, güvenlik ve özel hayatın korunması bu dönemde ortaya koyulmuş ve bireylerin kararlarında rasyonel davrandıkları vurgusu yapılmıştır (Dolu, 2009:94). Klasik makro iktisat okulu, “görünmeyen el” teorisini ortaya koymuştur. Yani tam rekabet piyasasını işaret etmiştir. Bireyler davranışlarını fayda, firmalar ise kar maksimizasyonu ilkelerine göre ayarlarlar. Aynı zamanda görünmez el yani tam rekabet piyasası sadece bireyi değil tüm toplumun çıkarlarını maksimum yapar. Klasik anlayışa göre ekonomi her zaman tam istihdam dengesindedir. Ekonomide iş arayan herkes iş bulur, sermaye tam kapasite kullanılır böylece en yüksek üretim ve gelir seviyelerine ulaşılır. Klasikler, “her arz kendi talebini yaratır” biçiminde ifade edilen Say Yasası’nı benimsemişlerdir. Yani ekonomide ne kadar arz varsa, arzın büyüklüğüne eşit bir talep ortaya çıkar. Bu durumda devletin ekonomiye müdahale etmesi

gereksizdir. Devlet sadece güvenlik ve adalet gibi konularda müdahale etmeli görüşündedirler. Bunu da “ bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” ilkeleri ile ifade etmişlerdir. Bırakınız yapsınlar ilkesine göre iç piyasalarda özel sektörün önünün açılması, bırakınız geçsinler ilkesine göre ise dış piyasalarda ticaretin önündeki engellerin kaldırılması önerilmektedir (Bocutoğlu, 2009:5-6). Klasiklerin bu ilkeleri üç konuyu tartışmaya açmaktadır. Birincisi, eğitim hizmetlerine devletin müdahalesi ile ilgili iken ikincisi eğitimli işsizlerin varlığına açıklık getirmemesidir. Üçüncüsü ise liberal dış ticaret uygulamalarının eğitimin uluslararası alanlarda ortaya çıkardığı getirilerle ilgilidir.

Klasik iktisadi düşünürler, eğitim ile kalkınma ilişkisine yer vererek refahın nasıl artırılacağını göstermeye çalışmışlardır. Ekonomik gelişmenin eğitimle yakından ilişkili olduğunu bu nedenle de devletin eğitim olanaklarını en iyi şekilde sağlaması gerektiği öne sürülmektedir. Üretimde verimliliği arttıran en önemli faktörün iş bölümü ve uzmanlaşma olduğunu belirtmişlerdir. Artan üretimin yararlı etkileri, eğitime gerekli önemi vermeyen toplumlarda oldukça sınırlıdır. Eğitim, üretimde dışsal ekonomilerin yararlarını geliştirmiş, bireysel menfaatlerle toplumsal menfaatlerin uzlaşmasını sağlayarak kaynak tahsisi ve gelirin paylaşılmasında ideale yaklaşılması olanakları yaratmıştır (Hacıosmanoğlu, 1992:45).

Adam Smith, iş bölümü ve sermaye birikimini iktisadi büyümenin temel faktörleri olarak görmektedir. Adam Smith’e göre emeğin verimliliğini arttıran süreç iş bölümüdür. İş bölümü arttıkça emeğin verimliliğinin artması işgücü başına üretimi de artırır. İş bölümü üç nedenden dolayı üretim miktarını artırır. i) Her işgücünün tek iş üzerinde yoğunlaşması o işgücünün yeteneğini artırır. ii) İşgücünün bir işten diğer bir işe geçmesi sırasında oluşacak zaman kaybından tasarruf edilir. iii) İşçiler işgücünün verimliliğini arttıran makineler ve aletleri geliştirip, bunları işe uygularlar. Smith, sermaye birikimini iş bölümünün bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. İşgücünün artan uzmanlaşması ile birlikte sermaye stokundaki genişleme verimlilik artışına yol açarak milli geliri artırır. Milli gelirdeki artış ise, toplumun tüketim olanaklarının genişlemesine ve refah artışına neden olmaktadır. Ayrıca milli gelirdeki artış, işgücünün daha fazla uzmanlaşmasına izin vererek, piyasayı genişletecektir. Bundan dolayıdır ki Smith’e göre, uluslararası ticaret önemli hale gelmektedir. Üretimin tümünün tüketim mallarından oluşmamasından dolayı, daha yüksek milli gelir artışı aynı zamanda daha yüksek bir sermaye birikimine yol açacaktır. Ekonomik büyümeyi teşvik eden döngü kendisini bu şekilde tekrarlayacaktır (Taban, 2011:27-30).

Klasiklere göre sınırlı iş bölümü, kalkınmayı engelleyici bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Az gelişmişliği açıklayan kısır döngü teorilerinden ilki klasikler tarafından öne sürülmüştür. Klasiklerin sınırlı iş bölümü kısır döngüsüne göre, üretim sürecinde sınırlı iş bölümünün olması uzmanlaşmayı olumsuz etkilemekte ve düşük verimlilikle karşılaşmaktadır. Düşük verimlilik karları azaltarak yetersiz sermaye birikimine neden olmaktadır. Yetersiz sermaye birikimi de maliyetleri olumsuz etkilemekte ve üretim miktarının düşük kalmasına yol açmaktadır. Düşük hacimli üretim ise sınırlı pazar oluşumuna ve pazar darlığına, sınırlı pazar ise iş bölümü ve uzmanlaşma yönünde teşvik edici bir faktör olmadığı için döngü sınırlı iş bölümü ile sonlanmaktadır. Klasiklerin sınırlı iş bölümü kısır döngüsü kısaca aşağıdaki gibi de gösterilebilir.

Sınırlı iş bölümü → Düşük verimlilik → Düşük karlılık → Yetersiz sermaye birikimi → Sınırlı Pazar → Sınırlı İşbölümü (Berber, 2011:281-282).

3.1.3. Neo-Klasik İktisadi Düşünce ve Eğitim

Neo-klasik büyüme modeli, 1950 yılında ABD’li Robert Solow tarafından geliştirilmiştir. Neo-klasik büyüme modeline göre, nüfus ekonomik büyümeyi etkiler fakat ekonomik büyüme nüfusun büyüme hızına etki etmez. Neo-klasiklere göre teknolojik değişme dışsal olarak görülür (Polatlı, 2008:140).

Neo-klasik işgücü piyasası kuramı, insan sermayesi kuramı ile 1960’ların başlarında ortaya çıkmıştır. Buna göre, eğitim harcamalarının yatırım boyutu önem kazanmıştır. Bu düşünceye göre, eğitim için yapılan her tür harcama insan sermayesi yatırımları olarak tanımlanır. Ayrıca sadece bireysel yapılan harcamalar değil aynı zamanda devletin ya da kuruluşların yaptıkları harcamaları da yatırım harcaması olarak ele almıştır. Neo-klasikler, eğitim, yetiştirme, göç gibi insan sermayesi yatırımı sonucunda üretilen malların, hem bireye hem de topluma fayda sağlayan yarı kamusal mal olarak görürler. Bu nedenle, iş aramayı ve eylemliliği desteklemek ve hem eğitimi hem de endüstriyel yetiştirmeyi hizmet içi eğitim yolu ile geliştirecek, hükümetin, bir insan gücü politikası oluşturması gerektiğini ileri sürerler (Kılbaş Köktaş, 2007:343).

Neo-klasik ekonomik büyüme modeli, Solow büyüme modeli olarak da adlandırılır. Solow büyüme modelinin temel varsayımlarına göre, ölçeğe göre getiriler sabit olup, sermayenin marjinal verimliliği azalmakta, teknoloji dışsal olarak belirlenmekte, faktörler-

arası ikame mümkün olmakta ve bağımsız bir yatırım fonksiyonu bulunmamaktadır. Solow büyüme modelinde teknolojik ilerlemenin olmadığı varsayılmıştır (Kibritçioğlu, 1998:214).

Solow büyüme modelinde iki farklı karar birimi vardır, aileler-tüketiciler ve firmalar-üreticiler. Bunlardan aileler-tüketiciler emek girdisi (L) yanında sermaye girdisinin de (K) sahibidirler. Dolayısıyla aileler sahip oldukları emek ve sermaye girdilerini sırasıyla belirli bir ücret haddi (w) ve belirli bir sermaye kiralama maliyeti (r) üzerinden firmalara kiraya verirler. Solow modelinde aileler firmaların da sahibidirler. Dolayısıyla modelde ailelerin geliri (Y), emek geliri (wL) ve sermaye geliri (rK) toplamından ibarettir. $Y=wL+rK$. Solow büyüme modelindeki ikinci karar birimi olan firmalar-üreticiler, ailelerden (fiziksel) sermaye ve emek girdilerini kiralarlar ve bu girdileri var olan teknoloji-üretim bilgisi üzerinden çıktıya dönüştürürler. Dolayısıyla da modelde sermaye, emek, teknoloji-üretim bilgisi gibi üç tür üretim faktörü vardır. Bunlardan hem sermaye girdisi ve hem emek girdisi rakip girdidir. Belirli miktarda sermaye girdisi ve belirli miktarda emek girdisi belirli bir firma tarafından kullanılıncaya, diğer firmaların kullanacakları sermaye girdisi ve emek girdisi miktarı azalır. Bir başka deyişle aynı sermaye girdisi ve emek girdisi aynı anda birden çok firma tarafında kullanılamaz. Buna karşılık teknoloji-üretim bilgisi rakip olmayan bir girdidir. Teknoloji-üretim bilgisi belirli miktarda sermaye girdisi ve belirli miktarda emek girdisi ile birlikte üretim sürecinde kullanılıncaya, diğer firmaların kullanacakları teknoloji-üretim bilgisi azalmaz (Ünsal, 2007:112)

3.1.4. Keynesyen Düşünce ve Eğitim

1929 yılında ABD’de başlayan, giderek bütün dünya ekonomilerini etkileyen ve adına Dünya Ekonomik Buhranı denilen bir ekonomik krizin ortaya çıkmasıyla Klasik iktisatçıların temelleri sarsılmıştır. Keynezyen İktisat ya da talep yönlü iktisat 1930 sonrası ekonomik krize çözüm arayışları üzerinden J. M. Keynes'in İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi adlı eserini 1936’da yayınlanmasından sonra gündeme gelmiştir (Bocutoğlu, 2009:7).

Klasik ve Neo- Klasik İktisat Okullarının her arz kendi talebini yaratır teorisine dayanan Mahreçler Kanunu ya da Say Kanununa karşı devletin müdahaleci politikalarını gündeme getiren Keynesyen yaklaşıma göre, genel fiyat seviyesini, gelir seviyesini ve üretim fonksiyonu aracılığıyla istihdam seviyesini belirleyen toplam taleptir. Ekonominin dengesi, toplam arz ile toplam talebin veya toplam yatırımlar ile toplam tasarrufların eşitlendiği noktada gerçekleşir. Keynesyenlere göre ekonomi kendiliğinden ve daima tam istihdam

düzeyinde olmayabilir. Eksik istihdam, aşırı istihdam ve tam istihdam dengelerinden biri söz konusu olabilir (Soydan, 2008:162).

Keynesyen yaklaşımda da insan ve insan davranışlarına önem verilmesi gerektiği ayrıca ekonomik değerlerin de insanların istekleri doğrultusunda değer kazandığını savunulmaktadır. Buna göre herhangi bir şeyin değeri, insan istek ve tercihleri tarafından yaratılır. Keynes, sermaye stoku yükselinceye kadar yatırımları arttırmayı tercih etmektedir. Keynes'in savunduğu ve inandığı temel iddia, toplum için çıktıyı belirleyen unsurun tasarruf değil yatırım olduğudur (Gül, 2008:75). Hizmet sektörlerinin içinde eğitime yapılan yatırımların payı ne kadar büyük olursa, ekonomik kalkınma iyi bir duruma işaret eder. Keynesyenler, eğitimi yarı kamusal mal olarak gördüklerinden, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak eğitim için gerekli harcamaların devlet tarafından desteklenmesi gerektiğini savunurlar (Afşar, 2011:58).

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, iktisadi düşünce yaklaşımlarının hemen hepsi eğitimin önemli olduğunu çeşitli yollarla ileri sürmüşlerdir. Birçok ekonomist uzun dönemli büyümenin sağlanmasında beşeri sermayenin önemli olduğunu ve eğitim sektöründe yapılan yatırımların, pozitif dışsallıklar yaratarak, ölçeğe göre artan getirinin oluşmasını sağlayacağını belirtmişlerdir. Böylece eğitimin, ekonomik kalkınmada belirleyici olduğunu savunan ekonomistler içsel büyüme tezini ortaya çıkarmışlardır (Ateş, 1998:10).

3.2. Schumpeter Modeli ve Eğitim

Bir ekonomik aktivite olarak teknolojik yeniliği çevreleyen süreçlerin doğasını ve yapısını ilk kez çalışan Joseph Schumpeter'dir. Çığır açan eseri Ekonomik Kalkınma Teorisi (1934) ve Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (1947)'de Schumpeter bir piyasa kurgusu çerçevesinde teknolojik değişmeyi yönlendiren prensipleri ortaya koydu. Schumpeter, ekonomik büyümenin altında yatan şeyin daha ileri yeniliklere götüren olaylar zincirini başlatan sürekli genişleyen yenilik faaliyetleri süreci olduğunu ileri sürdü (Yeldan, 2011:252). Schumpeter'in teorisinde genel denge kavramı karşıtlığa başvurur ve ekonomik gelişme yenilikler aracılığıyla firmanın var olan rutinlerindeki değişiklikler sonucu gerçekleşir. Yenilik aracılığıyla yeni ürün veya süreçlerin başarılı tanıtımı ekonomik sistem, dengeden uzaklaşır. Sonra aşamalı olarak yeniliğin etkisiyle yeni denge oluşur. Schumpeter'in temel ilgi alanı kapitalist endüstriyel toplumun gelişme sorunudur. Schumpeter bu gelişme sorununu ele alırken, kendi kendini yenileyen statik bir akım tablosu yerine dinamik bir gelişme modelini

benimser. Gelişmeyi denge çizgisinin aşılması ve yeni bir denge çizgisine yönelmek olarak tanımlayan Schumpeter'e göre, bunu başarabilecek olan tek faktör girişimcidir (Er, 2012:60).

Schumpeter yenilik kavramına değişik anlam yüklemektedir. Öz bir ifadeyle yenilik, yeni üretim fonksiyonu meydana getirmek olarak tanımlanmaktadır. Schumpeter'e göre yenilikler aşağıdaki beş durumu kapsar:

i) Yeni bir malın veya mevcut bir malın yeni bir çeşidinin üretilmesi

ii) Yeni bir üretim tekniğinin kullanılması

iii) Yeni bir pazarın bulunması

iiii) Yeni bir hammadde veya yarı mamul kaynağının bulunması

iiiii) Bir endüstrinin yeniden organizasyonu: Örneğin tam rekabetçi bir endüstrinin monopolleşmesi veya tam tersinin ortaya çıkması (Ünsal, 2007:71).

Schumpeter yaratıcı yıkım düşüncesine dayanmakta ve ürün ve süreç yeniliklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkileri ile Schumpeter'e göre iktisadi büyüme konusunda geliştirdiği analizin temelini oluşturan ikinci kavram girişimci kavramıdır. Schumpeter yeniliği uygulayan kişileri girişimci olarak nitelendirir. Schumpeter'e göre, kapitalizmi sürekli hareket halinde tutan, kapitalizmin sürekli değişmesini sağlayan asıl gücün yenilikler olduğudur. Yeniliği uygulayan girişimci, yeniliğe konu malın üretiminde monopolcü konuma gelerek, kar elde eder. Schumpeter'e göre monopolleri engellemek, yeniliği ve ilerlemeyi önlemektir. Kapitalizm, yenilikler üzerinden eski malların ve endüstrilerin yıkılıp yerine yenilerinin kurulduğu bir süreç içinde sürekli değişir. Bu durum Schumpeter tarafından kısaca yaratıcı yıkım diye nitelendirilmiştir (Taban, 2011:53). Schumpeter'e göre bir ekonominin dinamik gelişimini-iktisadi büyümesini etkileyen iki unsur vardır. Bu unsurlardan birincisi, üretim faktörlerinin miktarındaki değişmelerdir. İkincisi ise yeniliklerdir. Schumpeter'e göre büyümenin gerçek nedeni, nüfustaki ve sermaye mallarındaki artışlar değil, yeniliklerdir (Ünsal, 2007:75).

Böylece, ekonomik büyümenin Schumpeteryen bakış açısı, yenilikçilerin tekelci güçleri temelinde teknolojik olarak ileri ürünleri ortaya çıkardıkları ve yeni ürünlerin eski ürünlerin, yeni tekniklerin eski tekniklerin ve yeni kurumların eski kurumların yerini aldığı bir sürekli yaratıcı yıkım sürecidir (Yeldan, 2011:253).

3.3. Eleme Hipotezi

Eleme hipotezi yaklaşımında Woodhall'a (1995) göre, eğitim gerekli bilgi ve becerileri artırma yolları ile verimliliği artırmamaktadır. Bireyleri yeteneklerine göre sisteme dahil etmekte, sistemden mezun etmekte yada elemektedir. Çeşitli sertifikalar, diplomalar ve belgeler, işverenlerin işe alacak kişiler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Eleme hipotezine göre işverenler işe almada bireylerin, yalnız bilişsel özelliklerini değil, aynı zamanda iş hayatında dakik olma, sorumluluk bilincinde olma, işbirliğine açık olma ve uyumlu olma gibi özellikleri de aramaktadır (Aksoy ve diğerleri, 2011:73).

Eleme hipotezi, insan sermayesi eğitim ya da başka yollarla yapılan yatırım biçimlerinin üretkenliğe etkileri ve eğitimin bilgi ve beceri kazandırmasının ilerisinde bir hatırlatıcı hizmet vermek suretiyle değer kazanmaktadır (Uyanık, 2000:31).

Eleme hipotezine göre, eğitim sisteminin ekonomik amacı bireyleri farklı verimlilik düzeylerine göre tanımlamaktır. Böylelikle eğitim verimliliği diğerlerinden daha yüksek olan bireyleri tanımlayan bir mekanizma olmaktadır. Eğitimin tamamlayıcı özelliği, işverenlerin bireyleri uygun işlere yerleştirmelerine yaradığı için, eğitim verimliliğinin ve üretimin artmasına etki sağlamaktadır. Eleme hipotezi beşeri sermaye kuramının öne sürdüğü gibi eğitimi verimlilikle ilişkili özellikleri üreten bir sistem olarak değil, söz konusu özellikleri tamamlayan bir mekanizma olarak ele almaktadır (Öztürk, 2005:32). Bireyler hangi eğitim programını seçeceği konusunda, bu programların maliyeti ve bunlardan mezun olanlara ödenen ücretleri dikkate alarak bir seçim yapmaktadırlar

3.4. Kuyruk Hipotezi

Kuyruk hipotezi görüşü, eğitimin ve yetiştirme, işçinin potansiyel verimliliğini belirleyen önemli bir etken sayılamayacağı, çünkü verimliliğin işin bir özelliği olduğu savına dayanmaktadır. Yüksek verimlilikte işler, modern fiziksel sermaye ve ekipmanın kullanıldığı ve yüksek ücret ödenen işlerdir. Bu işler için alınan kişilerin verimliliğinin işin verimliliğine yükletilmesi gerekir. Bunu gerçekleştirilmesi ise, işveren için bir maliyete katlanmayı gerektirir. İşverenler işe eleman alırken dikkat ettikleri husus, söz konusu yetiştirme maliyetini en az düzeyde tutmaktır (Ünal, 1980:761). Bu hipotezde, eğitim ile gelir arasında bir ilişki olduğu kabul edilmekte ve işverenler ise başvuran adayları daha çok eğitim almış olandan daha az eğitim almış olana doğru sıraya dizmektedir (Aksoy ve diğerleri, 2011:74).

3.5. Radikal Yaklaşım

Emek piyasasında işgücü gelirindeki farklılıkları açıklayan kuramlardan biri de radikal yaklaşımdır. Bu kurama göre, gelir eşitsizliklerini açıklamada temel faktör, ailenin geçmişi ve mensup olunan sosyal sınıftır. Eğitim üst sınıfların servetini kuşaktan kuşağa taşıyan bir araçtır. Gelir düzeyi yüksek kesimlerin çocukları iyi eğitim alabilirken, gelir düzey düşük kesimler için ise bu durum söz konusu değildir. Toplumun tüm kesimleri aynı eğitim olanaklarına sahip olmaması sosyal tabakalaşmanın gelecek dönemlerde de devamına neden olmaktadır (Öztürk, 2005:34).

Radikal bakış açısından içsel işgücü piyasaları, firmaların iş görenleri işletme amaçlarına uygun olarak tanımlamalarını ve iş standartları konusunda etkili bir yönetsel kontrol oluşturmayı sağlar. İşverenler iş görenlerden istedik iş davranışlarını kazanmalarını beklerler. Tüm işverenler de iş görenlerin işte istedik biçimde davranacaklarından emin olmak isterler. Bu nedenle iş görenlerin zaman içinde basit hiyerarşik kontrolden geçirildikleri belirtilmektedir (Ünal, 1980:764).

3.6. İçsel Büyüme Teorisi ve Eğitim

Neo-klasik büyüme modelinde yer alan üretimin azalan verimler kanununa bağlı olduğu bir başka ifade ile sermaye miktarı artınca sermayenin marjinal ürününün azaldığı şeklindeki yapısal varsayımı içsel büyüme teorisinde benimsenmez. Aksine sermaye girdisinin miktarı artınca marjinal ürünün azalmak yerine sabit kaldığını savunur (Ünsal, 2007:239). İçsel büyümenin kaynakları temelde iki yaklaşıma dayalı olarak sınıflandırılabilir: İlk yaklaşımda, içsel büyümenin kaynağı üretim sürecinde ekonomi genelinde ortaya çıkan ölçeğe göre artan getirilerdir. Bu, genellikle üretimde dışsal tasarruflar yaratır. Örneğin, Arrow'un modelinde, bir firmanın üretiminde yaparak öğrenme nedeniyle ortaya çıkan artış, tüm firmalarda sermayenin verimliliğini arttırmaktadır. Arrow bilgi ediniminin genellikle öğrenme olarak ifade edildiğini belirtmiştir. Çalışmada öğrenmenin, deneyimin bir ürünü olduğu ve öğrenmenin sadece bir problemi çözme çabası aracılığıyla olduğu ve bundan dolayı sadece bir faaliyet sonucunda meydana geldiği ifade edilmiştir (Türker, 2009:88).

Ölçeğe göre artan ya da sabit verime dayalı bir üretim fonksiyonunu temel alan içsel büyüme teorisi, teknoloji, Ar-Ge ve beşeri sermayeyi içselleştirmiştir. Yani büyümeyi sistem içindeki içsel faktörlere bağlamıştır. Teknolojinin büyümeye dönüşebilmesi için, bu teknoloji kullanabilecek beşeri sermayenin de eğitilmesi diğer bir ifadeyle beşeri sermaye yatırım oranı

önem kazanmaktadır. Bu çerçevede yeni içsel büyüme modellerinde sürdürülebilir büyümenin varlığı belli koşullar içermektedir.

a) Fiziksel sermaye yatırım oranı

b) Beşeri sermaye yatırım oranı

c) Nüfus artış hızı

d) Kamu harcama düzeyi

e) İhracat oranı

f) Patent haklarının korunması

e) Siyasal istikrar

f) Dışa açıklık

Bu koşullardan da anlaşılabilirdiği gibi, yeni içsel büyüme teorilerinde, dışsal dinamiklerin ancak içsel dinamiklerin harekete geçirilmesi ve uyumu ile büyümeyi sürdürülebilir kılacağı önem kazanmaktadır. Bu noktadan hareketle, beşeri sermayenin eğitimi ve işgücünün verimini artıran diğer unsurlar devletin bu alanlara desteğini gerektirmektedir (Atamtürk, 2007:91-92).

İçsel büyüme teorisinin kurucularından biri olan Paul M. Romer'in 1986 yılında yayımlanan "Artan Getiriler ve Uzun Dönem Büyüme" başlıklı makalesinde (Solow modelinde emeğin etkinliğini arttıran şey diye tanımlanan) teknolojik ilerlemeyi, bilgi stokunda artış, daha etkin üretmeyi mümkün kılan yeni bilgi diye tanımlar. İçsel büyüme modelinin öncülerinden Kenneth Arow ve Paul M. Romer modelinde teknolojik ilerlemenin firmaların üretim faaliyetlerinin bir yan ürünü-bilinçsiz bir ürünü olarak ortaya çıkmasının arkasında, yaparak öğrenme ve bilginin yayılması varsayımları vardır. Y yaparak öğrenme varsayımına göre, yatırım sadece sermaye stokunu arttırmamakta, aynı zamanda üretim sürecini de değiştirmektedir. Bu şekilde, çalışanlar yeni makinaların nasıl kullanılacağını öğrenmekte, becerileri gelişmekte ve verimlilikleri artmaktadır. Ayrıca, yeni üretim yöntemlerinin kullanılması kazanılan deneyim ile elde edilen yeni bilgiyi içerdiği varsayımı altında, daha fazla teknik ilerleme sağlamaktadır. Böylece, bir firmanın yatırımı, gelecek verimlilik düzeyi üzerinde zamanlararası dışsal etkiler ortaya çıkarmaktadır (Kaynak, 2011:216). Bilginin yayılması varsayımına göre ise, her firmanın bilgi stokuna diğer firmalar

sıfır maliyetle-bedava olarak ve hemen ulaşabilirler. Bu varsayıma göre ekonomideki tüm firmaların bilgi düzeyleri-teknoloji düzeyleri aynıdır (Ünsal, 2007:112).

İçsel büyümenin kaynakları olarak sermaye, işgücü, bilgi, beşeri sermaye, teknolojik gelişme, işbölümü ve uzmanlaşma, artan gelirler ve ölçek ekonomileri, dışsallıklar ve yayılma etkileri gibi faktörler sayılmaktadır. Bu kaynakların içinde bilgi, İBM’de neredeyse üzerinde en fazla vurgu yapılan faktördür. Bilgi; öğrenme, gözlem ve araştırma yoluyla elde edilen gerçeklerdir. Üretilen bir bilgi hızla yayıldığı ve birinin bildiğini bir başkası öğrenince diğerinin bilgisi eksilmediği için bilgi kamu malına benzetilmektedir. Bilginin kamusal mal özelliği çerçevesinde yayılma ve rakip olmama özelliği de bulunmaktadır (Üzümçü, 2012:225).

İçsel büyüme modellerinde hükümetler, özel harcanabilir geliri vergilendirerek, büyümeyi etkileyen kamu kaynaklı girdilerin özel kesim girdileriyle aynı oranda artışını sağlayabileceklerinden, kişi başına gelir ve tüketim artışına katkıda bulunurlar. Bu anlamda Ar- Ge harcamalarının teşviki, eğitim, sağlık ve diğer alt yapı yatırımları gibi doğrudan sağlanan kamu hizmetleri sosyal anlamda en uygun düzeyde gerçekleşecektir. Eğitim politikası, sağlık politikası ve teknoloji politikası içsel büyümenin temel belirleyicisi olarak görülmektedir (Taban, 2011:111).

4. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde eğitim ekonomisi ile ilgili daha önce yapılmış çalışmaların içerik analizleri, bulguları ve sonuçları sunulmaktadır. Hem Türkiye hem de Türkiye dışı çalışma örnekleri eğitim ekonomisi konusuna zengin ve farklı bakış açıları geliştirmektedir. Literatürde, eğitim ekonomisi analizlerinin hangi değişkenler üzerinden yapılacağı ve kapsamının nelerden oluşacağı önemli bir tartışma konusudur.

Çakmak (2008), yapmış olduğu çalışmada, eğitimin ekonomik kalkınmaya etkilerini analiz etmiştir. Sosyo-ekonominin en önemli itici gücünün eğitim olduğunu vurgulamış ve insanların nitelikli eğitim almaları sonucunda kazandıkları bilgi ve beceri ile ekonomik büyümeye yapabilecekleri katkıyı öne çıkarmıştır. Eğitimin ekonomik büyümeye katkısının önemli düzeyde yüksek olduğunu, Türkiye’nin bütçeden eğitime ayırdığı payın ise az olduğunu bu nedenle ekonomik büyümenin de yavaş olacağını tartışmıştır. İkinci Dünya savaşı sonrasında yaşanan olaylar eğitim ile kalkınma arasındaki ilişkinin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Sonuç olarak üretimin artması, teknolojinin gelişmesi, doğal kaynakların ve

sermayenin en iyi ve akılcı bir şekilde kullanılmasının eğitilmiş insan gücüyle sağlanacağını vurgulamış ve eğitimle sağlanan birçok bilgi ve becerinin toplumun kalkınmasına etki edeceğini önermiştir.

Meçik (2013), Türkiye için 2010-2012 dönemi karşılaştırmalı bilgi ekonomisi analizi yapmıştır. Bilgi ekonomisinin dünya ekonomisinde önemli bir güce sahip olduğunu ve ekonomik büyümeye makro düzeyde etki ettiğini belirtmiştir. Bilgi ekonomisinin aynı zamanda toplumun yaşam standartlarını yükselttiğini ve toplumsal refahı artırdığını savunmuştur. Bilgi ekonomisi, bilgiyi üreten ve etkin bir şekilde üretim sürecinde kullanan ekonomiler olarak nitelendirilmektedir. Buna göre ekonomideki gelişme ve ilerlemenin, insanlığın meydana getirdiği teknik gelişmelerden bağımsız olarak düşünülmeceğini belirtmiştir. Ekonomik gelişmişlik düzeyini, dünyadaki diğer ülkeler gibi arttırma amacını güden Türkiye ekonomisinin mevcut durumu incelendiğinde, özellikle son 10 yılda yapılan düzenlemeler, politikalar ve uygulamalarla önemli adımlar atılmıştır. Fakat buna rağmen ulaşılan noktanın yetersiz olduğu belirtilmiştir. Türkiye için 2010-2012 dönemi karşılaştırıldığında; Türkiye’de ekonomik teşvikler ve kurumsal rejim, bilgi ve iletişim teknolojileri ve eğitim alanlarında gerilemenin görüldüğünü belirtmiştir. Bu dönemdeki gerilemelerin önemle takip edilmesini ve çözüme yönelik güncel politikaların geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Tural (1989), yaptığı çalışmada eğitim ve ekonomi ilişkisini araştırmış ve eğitimi bir girdi olarak değerlendirmiştir. Eğitim alan bireylerin harcama yaptığını ve bu harcamayı öncelikle tüketim olarak değil, fiziksel ürünü ortaya çıkardığı ve işgücünün yeterliliğini artırdığı için yatırım harcaması olarak görülmektedir. Yatırım harcaması olarak nitelendirilen eğitim isteğinin karşılanmasıyla ekonomik büyümenin hızlanacağını belirtmiştir. Ayrıca yazar, bireylerin eğitim düzeyleri ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiye yer vermiştir. Bir ülkede eğitim düzeyinin artması ile üretim düzeyinin de artacağını, bireyler arasında gelir farklılaşmasının ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bununla birlikte daha fazla eğitimin daha fazla üretim anlamına gelmediği tezine de açıklamalar getirmiştir.

Budria ve Pereira (2005), eğitim ve ücret eşitsizliği arasındaki ilişkileri 9 Avrupa ülkesi açısından araştırmışlardır. Elde edilen bulgulara göre, eğitimin yükseköğretim yönünde yaygınlaşması ücret eşitsizliğini tüm ülkelerde artırmaktadır. Ortaöğretimin yaygın olması ise ülke grubu içinde farklılıklar içermekte ve daha sınırlı etkilere sahip olmaktadır. Çalışmanın

genel sonucu ise eğitim ile ücret eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

Hanushek ve Wöbman (2007), eğitim kalitesinin ekonomik büyüme üzerindeki rolünü açıklamıştır. Nüfusun bilişsel beceri düzeyi ile bireysel kazançlar, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasında güçlü bir ilişki ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçları, sadece okullarda ilave kaynak sağlanarak başarının mümkün olamayacağını, eğer okullarda yapısal değişiklikler yapılırsa eğitim kalitesinin artacağını ileri sürmektedirler.

Eğitimde yapısal değişiklik, eğitim hizmetinin kalitesini belirler. Örneğin, zorunlu eğitim süresinin uzatılması, öğrencilerin ilköğretimden sonra beceri ve yeteneklerine göre mesleki okullara teşvik edilmesi gibi.

Psacharopoulos (1996), eğitim ekonomisi araştırma alanında sistematik sınıflandırmalara yer verdiği çalışmasında, bir anlamda eğitim ekonomisinin içerik çözümlemesini yapmış ve bu alanda yapılması olası çoğu çalışma için bir dizi anahtar konulara yer vermiştir. Bunlar içinde eğitimin fayda ve maliyeti, öğrenme ve kazanç çıktıları, özel ve sosyal boyutları ve dışsallıklar ile eğitim sistemi ve kalitesi önemli alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Pegkas (2014), Yunanistan'da farklı eğitim düzeylerinin ekonomik büyümeye etkilerini 1960-2009 dönemi için araştırmıştır. Araştırmanın genel sonucu, eğitim düzeyi ile GSYİH arasında uzun dönem ilişkinin varlığını göstermektedir. Kapsamlı sonuçlara göre ise, ortaöğretim ve yüksek öğretim seviyesi büyümeyi pozitif etkilerken, ilköğretim düzeyi ekonomik büyümeye katkı sağlamamaktadır.

Owings, Kaplan ve Pırım (2012), Türkiye'nin insan sermayesi olarak eğitim yatırımları ile ilgili çalışmalara devam ettiğini belirtmektedir. Bir ülkenin eğitim kalitesinin uzun vadeli ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve ülkenin gelişmişlik seviyesini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. İnsan sermayesinin, bir ülkenin işgücü becerilerini geliştirebileceğini ayrıca ekonomik kalkınma ve insanlığın geleceği üzerinde büyük etkiler oluşturacağını belirtmiştir. Gelişmiş eğitimin, yüksek nitelikli çocuk yetiştireceğini öne sürmüştür.

Eğitimin ekonomik büyüme ve kalkınma sürecini pozitif yönde etkilediği üzerine geniş bir literatür bulunmaktadır. Romer (1986) ve Lucas (1988), öncülüğündeki içsel büyüme modelleri, teknoloji, bilgi ve beşeri sermaye temeline dayalıdır. Beşeri sermayenin

ayrı bir üretim girdisi olarak değerlendirildiği modellerde, beşeri sermaye donanımındaki artışların toplam faktör verimliliğini artırarak bir tür pozitif dışsallık oluşturduklarına vurgu yapılmaktadır. Lucas (1988), beşeri sermayedeki artışların hem emeğin hem de fiziksel sermayenin verimliliğini artırdığını öne çıkarmaktadır. Lucas (1988), beşeri sermaye birikiminin, Romer (1986) ise, teknoloji ve bilginin (araştırma geliştirme faaliyetlerinin) bir girdi olarak büyüme sürecine etkilerine ağırlık vermişlerdir.

Baş (1997), eğitim düzeyi ile gelir düzeyi arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada Mersin ili örneğinde tartışmalar, genel olarak eğitimin kalkınmadaki önemi, eğitim ve verimlilik, eğitim yatırımlarının önemi ve eğitimin piyasaya yansımaya etkileri konularında yapılmaktadır. Bilgi ve bilgili insan, ekonominin en önemli girdileri haline gelmiş olup teknoloji, makine ve teçhizat olduğu kadar, girdileri ürünlere dönüştüren bilgi, örgütlenme ve yöntemlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. 21. yüzyılın sorunlarının üstesinden gelmek isteyen bir ülkenin "bilgi toplumu" olmak zorunda olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle ülkelerin vatandaşlarına eğitim ve öğretimin tüm biçimlerini en kaliteli bir şekilde sunmak zorunda olduğunu belirtmiştir.

Janjua ve Kamal (2011), eğitimin gelir ve yoksulluk etkilerini geliştirmekte olan 40 ülke için araştırmışlardır. Çalışmanın bulguları, gelir artışlarının yoksulluğu azaltmakta bir dereceye kadar etkili olduğu ancak gelir dağılımının anahtar bir role sahip olmadığı, eğitimin ise yoksulluğu azaltmada en önemli ve anlamlı katkı sağlayıcı olduğu yönündedir.

Gregorio ve Lee (2002), eğitimin gelir dağılımı ile ilişkisini geniş bir ülke grubu yönünden 1960-1990 dönemi verilerine bağlı olarak araştırmışlardır. Çalışmanın bulguları, eğitim faktörünün daha eşit bir gelir dağılımı oluşturma yönünde önemli düzeyde belirleyici olduğu yönündedir.

Keller (2010), ilk, orta ve yükseköğrenim yönünden yapılan eğitim harcamalarının gelir dağılımına etkilerini incelemiştir. İlköğretimde öğrenci başına düşen harcamaların özellikle daha az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını düzeltmede oldukça etkili olduğunu gösteren bulgular elde etmiştir.

Rodríguez-Pose ve Tselios (2009), gelir eşitsizliklerinin belirleyicilerini AB bölgeleri yönünden araştırmışlardır. Çalışma, 1995-2000 dönemini ve 102 bölgeyi kapsamaktadır. Ulaşılan sonuçlara göre, orta ve yükseköğretimin gelir eşitsizliği üzerindeki kısa ve uzun

dönem etkisi pozitifdir. Ayrıca, eğitim eşitsizliği ve gelir eşitsizliği arasında da pozitif ve güçlü ilişkiler tespit edilmiştir. Bu kapsamda eğitim eşitsizliğindeki artışlar gelir eşitsizliklerini de artırmaktadır.

Borode (2011), yükseköğretimin Sahra altı Afrika'da gençler arasında yoksulluğu azaltıcı etkilerini öne çıkarmıştır. Yüksek eğitim programlarının ve müfredatlarının Sahra altı Afrika gençlerinin ihtiyaçları ile uyumlu olması gerektiğine vurgu yapılan çalışmaya göre, yükseköğretim reformunun mesleki, teknik ve modern piyasa sistemi yönündeki tercihleri ile endüstriyel ihtiyaçlara yönelmesi ve entegrasyon derecesi, gelir artırıcı ve dengesizlikleri giderici etkilerde bulunacaktır. Bu tür yapılanmanın ise, gençlerin gelecek dönemlerde istihdam olasılıklarını artırıcı ve hayat standartlarını yükseltici sonuçlar içereceğine işaret edilmektedir.

Oxaal (1997), eğitim ve yoksulluk ilişkilerinin iki yönüne vurgu yapmaktadır. Birincisi, yoksulluk azaltıcı bir strateji olarak eğitim yatırımlarının yoksul kişilerin yetenek ve becerilerini geliştirerek verimlilik artışları sağlamasıdır. İkincisi ise, yoksulluğun eğitim almada kısıtlayıcı ve engelleyici bir etken olmasıdır. Bu durum hem makro hem de mikro düzeyde oluşabilir. Makro açıdan yoksul ülkelerin genellikle okul kayıtlarının düşük olması, mikro açıdan ise fakir ailelerin çocuklarının daha az eğitim almalarıdır.

Kızıloluk (2007), eğitimin bir amacı olduğuna dikkat çekmiştir. Her ülkenin kendine göre amaç belirlediğini ve bu amacın bireye, topluma, çevreye ve insanlığa yönelik olması gerektiğini belirtmiştir. İnsanın biyolojik bir varlık olduğunu ve sahip olduğu bedenini eğitim olarak geliştirebileceğini savunmuştur. Ayrıca ekonomi kavramının doğuş noktasına ve çeşitli yönden ekonomi tanımlarına yer vermiştir. Toplayıcılık ve avcılık dönemlerinde insanların ekonomik yönden ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğunu bu nedenle meyveleri, sebzeleri tanımları ve nerede yettiğini, zehirli olup olmadığını eğitim yoluyla öğrenebileceklerini öne sürmüştür. Ekonominin tarıma dayalı olduğu ilk yerleşik toplumlarda da eğitimin ekonomi üzerinde etkili olabildiği gerçeğine açıklık getirmiştir.

Stevens ve Weale (2003), 1800'lü yıllardan günümüze kadar uzanan zaman diliminde yaşam standartlarında meydana gelen büyük oranda artıştan söz etmiştir. Bu artışı sağlayan en önemli faktör olarak, eğitim seviyesinin giderek yükselmesi gösterilmiştir. Yazarlara göre, günümüzde hala okuma yazma bilmeyenlerin var olması topluma uyum sağlama sorununu ortaya çıkartmaktadır. Sürekli gelişen, yenilenen ve ilerleyen eğitim olanaklarının göz ardı edilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde maliyetler oluşturmaktadır.

Özyakışır (2011), beşeri sermaye kavramını kazanılmış insani özellikler (bilgi, beceri ve diğer nitelikler) olarak tanımlamıştır. Büyümenin motoru olan beşeri sermaye, ülkeleri bilgi toplumunda ön plana çıkartarak, ülkelerin kalkınma stratejisi açısından önem kazanmıştır. Beşeri sermayeyi etkileyen en temel faktör olan eğitim ise, insan ögesine yapılan yatırımları kapsamakta ve bu yönüyle ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmektedir.

Gyimah-Brempong ve diğerleri (2006), Afrika ülkelerinde yükseköğretime sahip beşeri sermayenin büyüme üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Yüksek öğretimli beşeri sermayeyi de kapsayan tüm beşeri sermaye eğitim düzeyleri kişi başına düşen gelirin büyüme oranı üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahiptir. Ancak, yüksek öğretimli beşeri sermaye göreceli olarak ekonomik büyüme ve gelir üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir. Ayrıca yazarlar, fiziksel sermayeye göre eğitimin büyüme üzerindeki etkisinin iki kez daha büyük olduğunu belirlemişlerdir.

Abiodun ve Iyiola (2011), Nijerya’da beşeri sermayenin birincil bileşenlerinden birisi olan eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Beşeri sermayenin sürdürülebilir ekonomik büyüme açısından ana etken olması nedeniyle eğitim yatırımlarının niteliksel ve niceliksel yönden önemi öne çıkarılmıştır. Eğitim yatırımlarının ekonomik büyümeyi doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılan çalışmada, devletin her düzeyde eğitime kaynak aktarması yönünde önerilere yer verilmiştir.

Aghion, Boustan, Hoxby ve Vandenbussche (2009), ekonomik büyüme üzerinde eğitimin nedensel etkilerini açıklamıştır. Ekonomik büyümenin arka planında eğitim harcamaları ve Ar- Ge harcamalarının olduğunu belirtmiştir. Bu açıklamalara ABD’yi kanıt olarak göstermiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD’nin eğitim yatırımlarına önem verdiğini bu nedenle daha fazla büyüme sağladığını öne sürmekte, ayrıca Asya ülkelerinde (Güney Kore gibi) yüksek verimlilik artışını eğitim yatırımlarıyla ilişkilendirmektedir.

Kandemir (2014), 20. yüzyılın son yıllarında internetin teknolojik gelişmeye ivme kazandırdığını belirtmiştir. İnternet sayesinde uzaktan eğitimin benimsendiğini ve uzaktan eğitim programları ile hem lisans hem de lisans sonrası eğitim gören öğrencilerin esnek öğrenme fırsatı sağladığını ortaya çıkarmıştır. Bu olgu, eğitimin toplumsal düzeyde yaygınlaştırılması olarak da değerlendirilebilir. İnsani gelişme endeksi değerlerine bağlı olarak Türkiye’nin 92. Sırada yer aldığını ve eğitim göstergelerinin oldukça geri düzeyde bulunduğunu ortaya koymuştur. Türkiye’de düşük gelirli kesimlerin, insani gelişme

endeksinin temel unsuru olan eğitime yeterli kaynak ve zaman ayıramadığı sonucuna ulaşmıştır.

Grossman ve Helpman (1991), bilimsel ve teknolojik bilgi akışının uluslararası ticaret kanalıyla yayılma ve taşma etkisi üzerinden küçük ve gelişmekte olan ülkelerde dışsallıklar ve yenilikler oluşturabileceğini öne çıkarmışlardır. Ancak, daha farklı eğitim ekonomisi analizleri, eğitimin kalitesi ve eğitim düzeyinin bu süreçte belirleyici role sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Fafchamps ve Shilpi (2013), eğitimin hane halkı refahına etkilerini açıklamıştır. Ebeveynlerin eğitim durumunun çocuklarının eğitime ve ailelerin refah seviyelerine etki ettiğini öne sürmüştür. Anne eğitiminin çocukların sağlıklı büyümesini sağlayacağını vurgulamıştır. Eğitimin kadın şiddetini azalttığını, ailelerin daha az çocuk yapmalarını sağlayarak toplumsal refahı artıracığını belirtmiştir. Çalışmanın sonuçları, kadın-erkek eğitimi ile toplumsal refah arasında pozitif bir ilişki olduğunu da ortaya koymaktadır.

Mincer (1991), eğitim ve işsizlik ilişkilerini analiz ettiği çalışmasında, yüksek eğitim seviyesine sahip olanların daha düşük işsizlik riski altında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yazar, eğitilmiş işgücünün daha az eğitilmiş işgücüne göre en üç önemli avantaja sahip olduğunu öne sürmektedir. Bunlar; daha yüksek ücret, gelir ve meslekte (iş yaşamında) daha hızlı yukarı hareketlilik ve istihdamda istikrarlık olarak sıralanmaktadır.

Riddell ve Song (2011), eğitimin işsizlik ve yeniden istihdam başarısı üzerindeki etkilerini ABD emek piyasası yönünden analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonuçları, eğitimin işsizlerin yeniden istihdamını artırdığını ve işsizlikten işe geçişler üzerinde önemli derecede etkili olduğunu göstermektedir.

5. EĞİTİM EKONOMİSİ ANALİZİNDE KULLANILAN KRİTERLER

Eğitim ekonomisi analizinde farklı biçimlerde yorumlanan çeşitli göstergeler bulunmaktadır. Bu göstergeler eğitim ekonomisinin açıklanması, yorumlanması ve karşılaştırılması gibi yönlerden yararlar sağlamaktadır.

5.1. Eğitim Talebi ve Arzı

Öncelikle ekonomi literatüründe talep, belirli bir dönem içinde (gün, hafta, ay) belli bir fiyatta, bir istekle bir malı satın alma kabiliyetinin birleşmesidir. Fiyat ve talep edilen miktar arasındaki ilişkiye talep denir. Daha açık bir ifadeyle talep, belli bir dönemde belli bir fiyat

düzeyinde insanların piyasada satın alabileceği mal miktarıdır (Parasız, 2010:47). Arz ise, belirli bir zaman diliminde, firmaların belirli bir fiyattan satma isteğinde oldukları mal ve hizmet miktarı, arz miktarı kavramı ile ifade edilir. Arz miktarı, satıcıların satmayı tasarladıkları bir büyüklükten ziyade, satabilmeyi başaracakları miktarı ifade etmektedir. Çünkü piyasaya sunulan bütün mal ve hizmetler mutlaka, istenilen düzeyde bir taleple karşılaşmayabilir (Erdoğan ve diğerleri, 2013:68).

Her iktisadi malın olduğu gibi eğitiminde arzı ve talebi vardır. Eğitim sektöründe normal piyasa koşullarındaki arz-talep yapısı bazı değişiklikler ile aynen işlemektedir. Eğitim talebi, kişinin belirli bir konu ile ilgili olarak belli bir seviyede, belli bir eğitim kurumuna devam edebilme fırsatı olarak tanımlanabilir. Genel olarak öğrenciler denilen bu grup, sadece okullarda öğrenim görmek isteyenleri değil, yeni bilgilere ve fırsatlara erişme amacını taşıyanları da kapsamaktadır. Eğitim talebini etkileyen faktörlerin en önemlisi eğitimin fiyatıdır. Eğitim hizmetinden faydalanmak için ödenen bedel eğitimin fiyatı olarak tanımlanabilir. Eğitim fiyatının iki yönü vardır. Birincisi, eğitim hizmetinden faydalanan kişinin ödediği para miktarı ikincisi ise vazgeçilen kazançlardır. Eğitim talebi, eğitimden faydalanan bireyin ödediği para miktarıyla ve eğitim alma karşılığında vazgeçilen kazançlar ile ters orantılıdır (Yılmaz, 1989:380). Nasıl mal ve hizmet piyasalarında yüksek fiyatlar ve düşük gelirler ürün talebinin azalmasına yol açıyorsa, aynı şekilde eğitim piyasasında, yüksek fiyatlar ve düşük gelirler eğitim talebinin azalmasına neden olabilir. Eğitim talebini etkileyen diğer bir faktör ise, nüfustur. Nüfus artıkça eğitim talebi artar. Çünkü artan nüfus kendilerine, zihinlerini ve becerilerini geliştirme şansı tanınmasını isteyen insan sayısını artırır. Bu da eğitime olan talebi artıracaktır (Dura, 1996:26-27). Eğitim talebini etkileyen başka faktörler, cinsiyet, yaş, hanedeki birey sayısı, yerleşim yeri, kentsel kesim, kırsal kesim, toplam yıllık gelir, bireyin annesinin eğitim düzeyi, bireyin babasının eğitim düzeyi, babanın meslek durumu gibi faktörler dolaylı ve dolaysız yönden eğitim talebini etkiler (Turgutlu ve diğerleri, 2007:90-92).

Eğitim ile ilgili diğer malların fiyatları da eğitim talebini etkiler. Bireyler eğitimi kamu okullarında (bedava) yapmakta olsa bile eğitimi için bazı mal ve hizmetleri kullanırlar. Ve bunlar için harcama yaparlar. Temel ve yardımcı ders kitapları, kırtasiye araç ve gereçleri, okul giysileri, okul harçları, beslenme, kültür, barınma, kurs, özel dersler, ödev ve araştırma gibi. Dolayısıyla bu alanlar eğitimin tamamlayıcı mal ve hizmetleri gibi değerlendirilebilir. Bunların fiyatlarındaki artışın eğitim talebini olumsuz etkilemesi beklenir. Örneğin yüksek harçlar eğitim talebini azaltabilir (Yılmaz, 1989:385).

Eğitim arzı, ilköğretim, ortaöğretim, üniversite ve diğer eğitim kurumlarının eğitim hizmeti görmek için arz ettikleri zamana eğitim arzı diyebiliriz. Eğitimin arz edilebilmesi için binalar, kütüphaneler, laboratuvarlar ve emek unsurlarına ihtiyaç vardır. Bu emek unsurlarının işbirliğinden eğitim hizmeti denilen bir mal elde edilir ve piyasaya sunulur (Yılmaz, 1989:385).

Eğitim arzı, eğitici yetiştirilmesine, mevcut eğitici miktarına ve eğitimcilere ödenen ücretlere bağlıdır. Ülkemizde ve diğer çoğu ülkelerde eğitim, hem kamu hem de özel sektör tarafından sunulur. Özel sektörün sunduğu eğitim ücretli devlet okullarının sunduğu eğitim ise parasız olduğu için eğitim arzı, ekonomik anlamdaki ürün arzından farklılık gösterir (Dura, 1996:28). Arzın talepten önce piyasaya sunulması gerekir. Çünkü artan veya artacak nüfus, eğitim talebi yaratacak ve bu talebe de hazır olabilmek için arzın piyasaya önceden sunulması gerekir. Arz piyasaya talebin doğmasıyla hemen sürülemez, arzın piyasaya sürülmesi için uzun zamana ihtiyaç vardır. Eğer eğitim talebine arz yaratılamazsa önemli sorunlar ortaya çıkabilir. Bu tür sorunları önlemenin yolu eğitim planlamasından geçmektedir (Yılmaz, 1989:387).

Eğitim arzı eğitim talebini karşılamak üzere oluşturulmalıdır. Buna örnek öğretmenler gösterilebilir. Eğitim arzı eğitim talebine göre olduğu için, piyasada eğitim arzının kıt olması ya da fazla olması durumunda farklı sorunların oluşması kaçınılmaz olur. Ekonominin dengesi, arz ve talebin eşit olduğu durumdur. Eğitim arzı eğitim talebini karşılayamadığı durumunda (öğretmen, okul, binalar, araç ve gereçlerin yetersiz olması durumu) kaliteli eğitim hizmetinin verilmesi zorlaşır ve eğitimde verimlilik düşer (Hesapçıoğlu ve diğerleri, 1983:532-534). Eğitim arz ve talebinde uyumluluk yönünden, eğitimin sağladığı pozitif dışsallıklar önemli bir belirleyicidir. Devletin zorunlu eğitim uygulamaları bireylerin eğitim hizmetlerini zorunlu olarak talep etmelerine neden olmaktadır. Bu yönüyle de piyasada ki diğer mal ve hizmet talebinden ayrılır. Ayrıca kamunun bedava olarak bu hizmeti sunması da ayrı bir farklılık oluşturmaktadır.

5.2. Eğitim Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (Eğitim Harcamaları/GSYİH)

GSYİH içindeki eğitim harcamalarının payını gösteren bu oran eğitim ekonomisi analizinde en yaygın kullanıma sahiptir. Eğitim harcamaları hükümetler, kuruluşlar ve bireysel olarak öğrenciler ve aileleri tarafından yapılan harcamaları kapsamaktadır. Ülkenin zenginliği ise GSYİH üzerinden tahmin edilir. GSYİH'nin büyüklüğü eğitim harcamaları payına önemli derecede etki eder. Ayrıca eğitim harcamalarının büyüklüğü eğitimin düzeyine

göre değişiklik göstermektedir (OECD, 2014:222-223). GSYH, bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin üretim değerleri toplamından bu mal ve hizmetlerin üretimde kullanılan girdiler toplamının çıkarılması sonucu ulaşılan değerdir (MEB, 2014/2015:17). Eğitim harcamaları, eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesi yanında nitel ve nicel anlamda genişletilmesi için kamu ve özel kesim tarafından yapılan harcamalar olarak değerlendirilebilir. Yine de, eğitime yapılan harcamaların büyük çoğunluğu kamu kesimi tarafından yapılmaktadır (Güngör ve Göksu, 2013:66). Eğitimin hem bireysel, hem sosyal hem de iktisadi boyutu olduğu için, kamu tarafından üretilip ve kontrol edilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, eğitim için ihtiyaç duyulan büyük kaynaklar devlet tarafından sağlanması bir zorunluluk olarak görülmektedir (Özbaran, 2004:129).

Eğitim faaliyetinin diğer alanların temel yapısını ve iktisadi büyüme ile kalkınmanın belirleyici unsurunu oluşturduğundan, eğitim harcamalarına verilen önem artmaktadır. Bilim ve teknolojik gelişmeler için bireylere verilecek en iyi eğitim ile ülkelerin gelişmişlik düzeyleri artacağından, eğitime daha fazla kaynak ayrılması gerekmektedir (Karaarslan, 2005:40).Eğitim harcamalarının artması, ülkenin gelişimine ve iktisadi büyümesine dorudan katkı sağlar. Eğitim harcamaları / GSYİH oranını ülkelerin gelişmişlik seviyeleri açısından da önemlidir. Oranın yüksekliği gelişmişliği düşüklüğü ise azgelişmişliği nitelendirmektedir.

5.3. Eğitim Harcamalarının Bütçe Harcamaları İçindeki Payı (Eğitim Harcamaları / Bütçe Harcamaları)

Devletin son dönemlerde sosyal devlet yönünde politikalara ağırlık vermesi bu göstergenin önemini artırmaktadır. Kamu bütçe harcamaları içinde eğitim harcamalarının payını gösteren bu oran, kamu kesiminin eğitime verdiği destek ve öneminin de belirleyicisidir. Birçok gelişmiş ülkenin bütçesi incelendiğinde, büyüklük olarak, savunma harcamalarından sonra eğitim harcamalarının yer aldığı görülür. Bunun nedeni, eğitim faaliyetinin diğer alanların temel yapısını ve iktisadi büyümenin belirleyici unsurunu oluşturmasıdır. Eğitim harcamaları tüm sosyal harcama grubu içinde konsolide bütçede nispi ağırlığı en fazla olan kalemi oluşturmaktadır. Toplam sosyal nitelikteki harcamaların yaklaşık % 80' i eğitim harcamalarına ayrılmaktadır (Karaarslan, 2005:43).

5.4. Eğitim Yatırımlarının GSYİH İçindeki Payı (Eğitim Yatırımları / GSYİH)

Yatırım harcamaları, üretimi artıran, üretkenliği olumlu yönde etkileyen, kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlayan, üretim faktörlerinin verimliliğini artıran, çoğu dayanıklı mal niteliğinde ve faydası uzun döneme yayılan harcamalardır. Yatırım harcamaları, gelecek dönemlere kalan varlıklara yapılan harcamalardır. Dolayısıyla yatırım harcamalarının etkisi kısa dönemde görülmeyip ülke ekonomisinin üzerinde kalıcı ve uzun dönemli etkiler bırakır. Yatırım harcamaları, ele alınan dönemde, GSMİH'ye katkıda bulunmakla birlikte, kamu sektöründe sermaye birikimine de yol açarak ekonomik kalkınmaya etki eder (Özbaran, 2004:127). Eğitim yatırımları/GSYİH oranının yüksek olması büyümenin itici gücünün eğitim olduğu yönünde sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Eğitim hizmeti bireylere yeterli düzeyde sunulduğunda gelecekte verimlilik ve kazanma kapasitesini arttırma, daha fazla gelir, daha fazla mal ve hizmetten yararlanma şeklinde faydalar sağlar (Gölpek, 2012:45). Bu yönüyle de yatırım olarak nitelendirilebilir.

Eğitim yatırımı, işgücünün verimliliğini arttırarak milli gelir seviyesini arttırmakta ve optimum kaynak kullanımı sağlayabilmekte ve ekonomik istikrara olumlu katkı yapmaktadır. Ayrıca eğitim yatırımları fırsat eşitliği de yaratarak adil gelir dağılımını sağlar (Aslan, 2002: 244-246).

5.5. Eğitim Yatırımlarının Bütçe Harcamalarına Oranı (Eğitim Yatırımları/Bütçe Harcamaları)

Kamu harcamaları içinde eğitim yatırımlarının payını ölçen bu gösterge kamunun yatırım önceliklerinin de önemli bir belirleyicisidir. Özellikle eğitim arzında artan eğitim talebine uyum sağlamak açısından eğitim yatırımları süreklilik ve istikrar özelliklerine sahip olmalıdır.

Bireyler eğitimin başladığı dönemden, eğitim tamamlanıncaya kadar yaptıkları tüm harcamalar, uzun dönemde kişisel kazanç ve milli gelir üzerindeki etkileri nedeniyle bir yatırım unsuru olmaktadır. Dolayısıyla, eğitime yapılan yatırımlar arttıkça hem ulusal gelirden hem de bireylerin kazançlarında artış olacaktır (Çetin, 2014:34-35). Eğitim kurumları, ülkenin ekonomik büyümesini canlandırmaya yardımcı olmak üzere eğitime yatırım yaparlar. Bu yatırımlar, verimliliği artırır, kişisel ve sosyal gelişime katkıda bulunur ve sosyal eşitsizliği azaltır (OECD, 2014).

Toplam bütçe içerisinde hangi alana ne kadar kaynak aktarılacağı, her bir sektöre yapılacak yatırımların geri dönüş oranları ile ölçülmektedir. Eğitim yatırımlarının geri dönüşü hesaplamalarında yapılan harcamaların faydası kişisel ve sosyal fayda olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Eğitimin bireye sağladığı fayda, bireyin aldığı eğitimin daha düşük eğitim seviyesindeki bir bireyin kazandığı gelirden farkıdır. Eğitimin sosyal fayda ise, eğitimin GSMİH'ye topluma kazandırdığı olumlu etkileridir. Sosyal faydanın rakamlarla ifade edilmesi daha güçtür. Çünkü bir toplumda, bireylerin eğitim seviyelerinin yükselmesi, toplumda suç oranlarının azalması, nüfus planlamasına verilen önemin artması, çocukların daha iyi bir aile eğitimi alması, sosyal ve kültürel açıdan daha bilinçli bir yaşam gibi rakamsal olarak hesaplanması güç; ancak topluma getirisi olan birçok etkisi olacaktır. Dolayısıyla, hesaplamalarda elde edilmiş sosyal dönüş oranları, sosyal faydanın en az düzeyini yansıtacaktır. Eğitim yatırımlarına yapılan harcamaların, geri dönüş oranları tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1:Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranları

Eğitim Kademeleri	1987		1994		2002	
	Kişisel Dönüş Oranı	Sosyal Dönüş Oranı	Kişisel Dönüş Oranı	Sosyal Dönüş Oranı	Kişisel Dönüş Oranı	Sosyal Dönüş Oranı
İlkokul	0,225	0,135	0,066	0,055	0,180	0,141
Ortaokul	0,080	0,058	0,086	0,073		
Genel Lise	0,087	0,066	0,189	0,157	0,184	0,135
Meslek Lise	0,088	0,061	0,081	0,044	0,291	0,192
Yüksek Öğrenim	0,276	0,117	0,265	0,190	0,205	0,163

Kaynak:(Taş ve Yenilmez, 2007:171-174)

Tablo 1'e göre, her yıl kişisel dönüş oranları sosyal dönüş oranlarından fazladır. Bunun nedeni sosyal faydanın sayısal hesaplamasında yaşanan kısıtlardır. Örneğin, 2002 yılında eğitim kademelerine yapılan harcamaların kişisel getiri oranları; ilköğretimde %18, genel liselerde %18,4, meslek liselerinde %29,1, yükseköğretimde %20,5'tir. Sosyal getiri oranları ise; ilköğretimde %14,1, genel liselerde %13,5, meslek liselerinde %19,2,

yükseköğretimde %16,3'tür. Sonuç olarak eğitime yapılan yatırımların ekonomik ve sosyal kalkınmaya olumlu getirisinin olduğu söylenebilir.

5.6. Eğitim Finansmanı

Hızla gelişen, büyüyen ve karmaşıklaşan dünya, insanları birçok yönden etkilemektedir. Bu gelişme ve değişimler karşısında tüm toplumlar nitelikli insan gücü yetiştirmek zorundadırlar. Zira eğitim, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, insanın kişilik ve karakterinin oluşturulmasında temel bir unsurdur. Ancak eğitim hizmetinin sunumunda finansman kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Genel olarak finansman, bir mal veya hizmetin edinilmesi için gerekli kaynağı ve fonu ifade eder. Eğitim-öğretimin finansmanı ise, bu hizmetlerin sürdürülmesi için gerekli nakdi ve aynı kaynakların sağlanması sürecidir (Söyler, 2009:9-10).Eğitim hizmetlerinin karşılanması finansman sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Finansmanın karşılanmasında hangi birimlerin olacağı tartışması hala günceldir.Eğitimin finansman kaynakları şöyle özetlenebilir:

- Konsolide bütçeden ayrılan kaynaklar,
- Eğitime katkı payı (ilköğretim, 4306 sayılı Yasa gereğince),
- Öğrenci katkı payı (yüksek öğretim, 2547 sayılı Yasa gereğince),
- Çıraklık ve Meslekî-Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonundan ayrılan kaynaklar (3308 sayılı Yasa gereğince),
- Döner sermaye işletmelerinden sağlanan gelirler,
- Dernek gelirleri (okul yaptırma, onarım ve öğrenci koruma dernekleri vb),
- İl özel idareleri bütçesinden ayrılan kaynaklar,
- Halk (kişi ve kuruluşlar) katkıları-bağışlar,
- Dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan krediler, burslar ve bağışlar (Tuzcu, 2004).

Eğitimin finansmanı, eğitim hizmetlerinin sunumu için gerekli parasal kaynakların elde edilmesi süreci olduğu gibi, kullanılan kaynakların farklı bölgeler, iller, eğitim tür ve düzeyleri, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki bireyler ve gruplara dağılım süreci olarak da tanımlanmaktadır (Güngör ve Göksu, 2013:61). Eğitim örgütünün en önemli finansmanı genel gelirler olarak; genel bütçe, il özel idaresi bütçesi, köy bütçeleri ve son zamanlarda bunlara

eklenen öğrenci katkıları ile özel gelirleri oluşturan; döner sermaye, bağışlar, okul kurma ve koruma derneği ve diğer kaynaklardır (Akın, 2009:12).

Eğitimin karma mal (hizmet) niteliği eğitimin finansmanı açısından da özellik göstermesine neden olmaktadır. Eğitim hizmetlerinin fiyatlandırma süreci içerisinde özel sektöre sunumu mümkün olmakla beraber, dünya ülkelerine bakıldığında devletin eğitime müdahalesi söz konusudur. Bu müdahalenin derecesi ve şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Eğitimde devlet müdahalesi, derecesi ve niteliğine göre eğitim hizmetlerinin finansmanında belirleyici bir rol oynamaktadır. Devlet okulları halkın her kesiminden toplanan vergilerle finanse edilmektedir (Polat, 2008:31-32).

Eğitim finansmanı değerlendirilirken genel olarak üç temel finansman yöntemi üzerinde durulmaktadır. Birincisi doğrudan finansman yöntemi olup, devlet müdahalesinin zorunluluğu ile açıklanmaktadır. Devlet, bu malların finansmanını tam kamusal mallarda olduğu gibi vergilerle karşılamaktadır. İkincisi kısmi finansman yöntemidir ve eğitim finansmanının vergi yerine harçlarla karşılanmasıdır. Son olarak dolaylı finansman yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemde göre ise eğitim, kamu ve özel sektör tarafından finanse edilmektedir (Devrim, 1988:86). Eğitim harcamaları, büyük ölçüde kamu kaynaklarından finanse edilmektedir. Nitekim tüm ülkelerde kamu finansmanı, tüm eğitim düzeylerini birlikte ele alarak, eğitim harcamalarının en az %69'unu karşılamaktadır. Belçika, Estonya, Malta, Finlandiya, İsveç ve Norveç'te, kamu finansman payı yaklaşık %95 seviyelerinde ve daha yüksektir (Eurostat, 2012:94).

Eğitimden beklenen toplumsal, siyasal ve ekonomik işlevlerin yerine getirilmesi, eğitime ayrılan kaynakların düzeyi yanında bu kaynakların etkili ve verimli kullanımına bağlıdır. Yani eğitime ne kadar çok kaynak ayrılırsa eğitimden beklenen verimlilik de o derece artacaktır. Bu olgu eğitimin finansmanı ile yakından ilişkilidir. Farklı ülkelerde farklı eğitim finansmanı yöntemlerinin yer alması tablo 2 üzerinden de görülebilir.

Tablo 2: Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Eğitimin Finansman Kaynakları

Ülke	Finansman Kaynakları
Almanya	Eyalet Yönetimleri +Yerel Yönetimler
Avusturya	Eğitim Ve Kültür Bakanlığı +Eyalet Yönetimleri +Yerel Yönetimler
Belçika	Eğitim Bakanlığı +Yerel Yönetimler +Sivil Toplum Örgütleri
Danimarka	Eğitim Bakanlığı +Yerel Yönetimler
Finlandiya	Eğitim Bakanlığı +Yerel Yönetimler
Fransa	Eğitim Bakanlığı +Yükseköğretim Araştırma Bakanlığı
Hollanda	Eğitim, Bilim Ve Kültür Bakanlığı +Yerel Yönetimler
İngiltere	Yerel Yönetimler + Özel Kuruluşlar + Okul Yönetimleri
İrlanda	Merkezi Fonlar + Yerel Kaynaklar
İspanya	Eğitim Bakanlığı + Özerk Bölgeler Ve Yerel Kaynaklar
İsveç	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
İtalya	Eğitim Bakanlığı +Yerel Yönetimler + Sivil Toplum Örgütleri
Lüksemburg	Eğitim Ve Mesleki Öğretim Bakanlığı + Komünler + İşverenler
Portekiz	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + İşverenler
Yunanistan	Eğitim Bakanlığı + Sivil Toplum Örgütleri + Katkı Payı ve Bağışlar
Türkiye	Eğitim Bakanlığı +Katkı Payı ve Bağışlar +YÖK

Kaynak: (Güngör ve Göksu, 2013:63)

Tablo 2’de yer alan ülkelerin tümünde kamusal finansman yer almaktadır. Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerle birlikte sağlanan kamusal destekler yanında özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin de (İtalya ve Yunanistan’da olduğu gibi) finansmana katıldıkları görülmektedir. Bu olgu, eğitim hizmetlerinin finansmanında toplumsal bir mutabakatın varlığını da göstermektedir.

5.7. İnsani Gelişim Endeksi

Eğitimin sosyal ve ekonomik yönden en temel analizi ülkeler bazında insani gelişim endeksi aracılığı ile yapılır.

İnsani Gelişim Endeksi uzun vadeli ilerlemeyi, insani gelişmenin üç temel boyutu olan “uzun ve sağlıklı bir yaşam”, “bilgiye erişim” ve “iyi bir yaşam standardı” kapsamında ele alarak ölçen bir endekstir. Bu endeks, kalkınmanın gelirin ötesinde daha basit ama daha güçlü

bir ölçüt olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Gelirin yanı sıra insani gelişmeyi ölçmeyi amaçlayan gelir dışı göstergeleri de esas almaktadır. Endeksin amacı hem sosyal, hem de ekonomik kalkınma için referans olan tek bir istatistiğin yaratılmasıdır. İlk İnsani Gelişme Raporu, 1990 yılında insanları, kalkınmanın merkezine almak ve uzun dönem refahını değerlendirmek için gelirin ötesinde bir olgu yaratmak amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanmaya başlanmıştır. Raporda kapsanan ülke sayısı her yıl değişmektedir (TÜİK,2014).

UNDP 'in yaptığı çalışmalar insana yöneliktir. İnsanlara daha rahat ve özgürce yaşam alanı sağlar. UNDP insanlara kendini yetiştirme, bilgi edinme, beceri kazandırma fırsatı veren yenilikçi ve değişimi savunan bir kuruluştur. İGE insanların insan gibi yaşamasını sağlayan değerleri ölçer. Endeks değeri hesaplanırken başlıca üç ölçüt esas alınmaktadır:

1)Eğitim

2)Gelir

3)Sağlık (Demir Şeker, 2011:6-10).

Bu ölçütlerin içinde gelir ve sağlık, eğitim ile yakından ilişkilidir. İyi eğitilmiş beşeri sermaye gücü yüksek işgücünden daha yüksek kazançlar elde etmesi beklenir. Ayrıca eğitim seviyesi yüksek toplumlar hem sağlık konusunda daha duyarlı olup ortalama hayat süreleri daha uzun olmakta hem de gelir dağılımında adaletsizliklerin daha az olduğu görülmektedir. İnsani Gelişim Raporu'nda;

-Uzun ve sağlıklı yaşam boyutu, ortalama yaşam beklentisiyle ölçülür.

-Bilgiye erişim, yetişkin nüfus arasında ortalama okula gitme süresiyle, bir başka deyişle 25 yaş ve üstündeki bireylerin ömürleri boyunca ortalama eğitim alabildikleri süreyle ve okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen okula devam süresi olarak değerlendirilebilir.

-Yaşam standardı da, satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSMH ile ölçülür (İGR, 2014).

5.8. Ar-Ge Harcamaları ve Eğitim

Genel anlamda araştırma bir gereksinimle başlar.Araştırma faaliyetleri, insanları doğrudan veya dolaylı rahatsız eden durumların ortadan yok edilmesine yönelik olarak bir

problemi çözmek, herhangi bir konu hakkında bilgi edinmek ya da bilinmeyen bir durumu ortaya çıkarmak amacıyla sistematik anlamda yapılan çalışmalar bütünüdür. Geliştirme, temel araştırma veya uygulamalı araştırma faaliyetleri sonucunda elde edilen yeni bulgu ve bilgileri daha ekonomik ve daha karlı olabilecek araç, mal, hizmet, sistem ya da üretim sürecine dönüştürme alanında yapılan mühendislik faaliyetleridir (Seçilmiş ve Ünal, 2013:13). Ar-Ge, işletmelerde yeni ürün ve üretim süreçlerinin ortaya çıkarılmasına yönelik sistemli ve yaratıcı çalışmalardır. Ar-Ge geniş anlamda, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek ya da var olan bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya var olanları geliştirmek amacı ile yapılan sistemli çalışmalar şeklinde tanımlanır (Zerenler ve diğerleri, 2007:656-657).

Ayrıca 5746 sayılı Kanun'da, araştırma ve geliştirme faaliyeti (Ar-Ge): Araştırma ve geliştirme, kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetler olarak tanımlamıştır.

Ar-Ge sistematik bir temele dayalı olarak beşeri, toplumsal ve kültürel bilgi birikimini artıran yeni üretim tekniklerinin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir (OECD, 2002). Buluşlar tasarrufları arttırarak ekonomiye katkıda bulunur. Örneğin buğday öğütme teknolojisindeki gelişmeler sonucu, aynı miktar tahıldan yarısı kadar daha fazla ekmek yapılması mümkün hale gelmiştir. Bu “mekanik ve kimyasal buluşlardan, metaların fiyatını arttırmaksızın yararlanma” anlamına gelmektedir. Bu buluşlar (teknolojik gelişme) toplumların yaşam tarzını belirler (Akbey, 2014:6). Günümüz bilgi çağında uluslararası alanda rekabet edebilmenin en önemli koşulu, bilgiye yatırım yapmaktır. Bilgiye yatırım denilince ilk akla gelen kavram Ar-Ge'dir. Ar-Ge harcamaları günümüz ekonomi dünyasının itici güçlerinden birdir. Dünyadaki gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkı ortaya koyan önemli bir göstergedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile Ar-Ge harcamaları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Aynı zamanda Ar- Ge harcamaları ile ekonomik büyüme ve gelir düzeyleri arasında da pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir (Özcan ve Arı, 2014:40). Ar-Ge harcamalarına göre ülkeler dört guruba ayrılabilir;

- Ar-Ge Harcamaları / GSYH oranı yüzde 1,5'in üzerinde olan ülkeler. Bu ülkeler teknolojiye lider ülkeler olarak adlandırılır.

- Ar-Ge Harcamaları / GSYİH oranı yüzde 1-1,5 arasındaki ülkeler. Bu gruptaki ülkeler yüksek teknolojiye sahip ülkelerdir.

- Ar-Ge Harcamaları / GSYİH oranı yüzde 0,5-1 arasındaki ülkeler. Orta derecede teknolojiye sahip ülkeler bu sınıflandırmada yer alır.

- Ar-Ge Harcamaları / GSYİH oranı yüzde 0,5'in altında olan ülkeler. Düşük teknolojiye sahip ülkelerdir (Avcı, 2007:159).

ÜÇÜNCÜ KESİM

EĞİTİM EKONOMİSİ İLE İLGİLİ ÇÖZÜMLEMELER

Üçüncü kesim iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde eğitimin ekonomik etkileri, ardından Türkiye ve diğer ülkelerde eğitim ekonomisi ile ilgili karşılaştırmalı analiz yapılmaktadır.

6. EĞİTİMİN EKONOMİK ETKİLERİ

Bu bölümde eğitimin ekonomik etkilerinin neler olduğu tartışılmaktadır. Eğitimden ekonomiye veya ekonomiden eğitime doğru ortaya çıkan bir etkileşim zinciri bulunmaktadır. Bu etkileşim, mikro düzeyden makro düzeye yayılmaktadır. Bireysel anlamda kişilerin ve firmaların eğitimle bireysel elde ettikleri yararlar yanından genel ekonomiye yönelik makro ekonomik sonuçlar da oluşmaktadır.

6.1. Eğitimin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri

Bütün ülkelerin makroekonomik hedeflerinin başında ekonomik büyüme yer almaktadır. Ekonomik büyüme temelde, bir ekonominin mal ve hizmet üretimi miktarında dönemler itibarıyla meydana gelen artış olarak tanımlanmaktadır. Eğitimle beşeri sermaye donanımı ve gücü artırılarak üretimde verimlilik ve ekonomik büyüme sağlanır (Özel, 2012:64). Bir ülke ekonomisinin büyüklüğünü anlamak için GSYH'ye bakılır. Bir ekonomide reel GSYİH artıyorsa o ülke ekonomik olarak büyüyor demektir (Bocutoğlu, 2009:57). Ülke ekonomisinin kalkınması ise sadece üretim miktarının artması değildir.

Kalkınma deyince ilk olarak ekonomik büyüme anlaşılıyordu. Daha sonra bireysel ve sosyal bağlamda insan, yönetim sistemi, insana yapılan hizmetler, çevre, sağlık ve eğitim gibi faktörler de bu tanımın içine girmeye başladı. Bu durumda da eğitim, kalkınmada başlı başına bir faktör olarak görülmeye başlandı. Kalkınmada şart olan sermaye, teknoloji, doğal kaynaklar gibi unsurların kullanılması ve yatırıma dönüştürülmesi eğitilmiş insanların yapacağı şeydir. Sadece müteşebbis kişiler değil, tüketimden ihracata kalkınmayı sağlayacak ve destekleyecek toplumsal şartların oluşturulması da eğitimle mümkündür. Bu anlamda bir ülkenin ekonomik kalkınma düzeyi ve derecesini anlamakta kullanılacak ölçütlerden biri de eğitimidir (Ergün, 2011:7).

Genel anlamda ülkelerin ulaşmak istediği amaç olarak görülen kalkınma, iktisadi ve iktisadi olmayan bir dizi değişikende köklü değişikliklere yol açan bir süreç olarak görülebilir.

Ekonomik kalkınma, bir ekonominin kişi başına düşen gelirdeki büyüme oranının düşük olması durumundan, önemli ve sürekli olarak artan düzeye ulaştığı süreç olarak tanımlanır. Kalkınma ekonomik büyüme ile eşanlamlı gibi tanımlansa da birbirinden farklı konular içermektedir. Kalkınmanın asıl odak noktası insandır. Ekonomik kalkınma, insanların yeteneklerini geliştirdiği bir süreç olarak görülmüştür. Bu bakış açısından da anlaşılabilirliği gibi, kalkınmanın kişi başına mal ve hizmet arzını artırmanın ötesinde bir anlamı vardır. İnsanlar daha uzun süre yaşayabilirler mi? Daha iyi beslenebilirler mi? Önlenemez hastalıklardan kurtulabilirler mi? Okuyup yazarak ve birbirleriyle iletişim kurarak düşüncelerini geliştirebilirler mi? Bu tür sorular kalkınmayı insani gelişme ile özdeşleştirenlerin temel ilgi alanlarını oluşturmaktadır (Mıhçı, 1996:76).

Üretim sürecinde eğitim hizmetleri bir girdi olarak düşünüldüğünde, uzun bir dönemden sonra çıktı elde edilir. Bu süre içinde yapılan eğitim harcamalarının üretimde bir artışa neden olup olmayacağını ölçmek oldukça zordur. Eğitimin ekonomik büyümeye katkısı düşünüldüğünde, bireylere kaliteli ve yeterli düzeyde eğitim verilmesi sonucunda, bireyler bilgi ve beceri elde ederek bunu üretime dönüştürürler (Tural, 1994:488). Gelir ve büyümedeki artışın temel şartının eğitim olduğu öne sürülebilir. Ekonomik büyüme üretimdeki değişimlerle ölçülür. Üretim ise içinde eğitimin de yer aldığı üretim fonksiyonuna bağlıdır. Eğitimin üretim fonksiyonu içindeki yeri emek, sermaye ve müteşebbis üzerinden açıklanabilir.

Üretim faktörlerinin içinde doğal kaynaklar sabittir. Bu nedenle ekonomik büyümeyi etkileyen üretim faktörleri emek ve sermayedir. Emek ve sermayeden kaynaklanmayan ekonomik büyümelerde görülebilir. Buna artık faktör denir. Artık faktörün nedeni teknik ilerlemedir. 1929- 1957 dönemlerinde Amerika ekonomisinin % 2,93 lük büyüme oranının yaklaşık üçte ikisi emek ve sermayeden değil başka üretim faktörlerinden kaynaklanmıştır. Teknik ilerleme bir üretimi gerçekleştirmek üzere kullanılan girdilerin zamansal gelişmeye bağlı olarak meydana gelen gelişmelerin sonucunda bu girdilerin zamanla daha fazla çıktının meydana gelmesi demektir. Eğitim ekonomik büyümenin vazgeçilmez önemli bir faktördür. Hatta denilebilir ki eğitimin ekonomik büyümeye katkısı birçok durumlarda fiziksel sermayenin katkısından fazladır. Sonuç olarak bir ülkede eğitim için yapılan harcamalar o ülkenin büyümesi için yapılan yatırımlardır. Bireyler aldıkları eğitim hizmetlerini kendileriyle bütünleştirerek bir sermaye oluştururlar. Buna eğitim ekonomisi literatüründe insan sermayesi denir (Sarıaslan, 1978:215-219). İnsan sermayesinin verimliliği bilgidir. Bilgi, teknoloji ve ekonomi arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Teknolojik ilerlemenin ekonomik büyümedeki payı oldukça önemlidir. Eğitim bireylerin yeni bilgiler üretmesine ve buluşların ortaya çıkmasına katkı sağlar. Bilgide üretkenliği sağlamanın koşulu, yüksek seviyede eğitim verilmesini sağlamaktır. Böylece bilim insanları ve uzman kişilerin yetiştirilmesi ve ekonomik büyüme hızının artması sağlanır. Eğitim hizmeti veren kurumların sadece kaliteli ve yüksek seviyede eğitimi vermesi yeterli değildir (Çalışkan, 2007:288). Okullaşma oranının ve toplumda okuyan bireylerin sayısının artması da bu süreçte öne çıkmaktadır. Eğitim bilgi toplumunun oluşmasını sağlayarak ekonomik büyümeye katkı sağlar.

Ekonomik büyümeyi sağlayan bilgi toplumunun kaynağı ise beşeri sermayedir. Fakat teknolojik ilerlemeyi dışsal bir faktör olarak gören neo-klasikler ekonomik büyümeyi, fiziki sermaye birikimi ve emek miktarının artmasına bağlamaktadırlar. Neo-klasikler Teknolojik gelişmenin alt yapısını oluşturan “beşeri sermaye” kavramının üzerinde pek durmamışlardır. Aksine beşeri sermaye kavramı içsel büyüme teorileri ile birlikte önem kazanmıştır. İçsel büyüme modelleri emek ve sermaye oranındaki artışın yanında beşeri sermayenin de ekonomik büyümeyi etkilediğini vurgulamaktadırlar (Çolak, 2010:112-116).

İçsel değişken olarak gördüğümüz modeller ekonomik büyüme üzerinde etkiye sahiptir. İçsel büyüme modelinin esas yapısı, mevcut tüketim ve tasarruf arasındaki rekabet ile mevcut olan teknolojidir. Tasarruf yatırımlara dönüşür, üretken kapasite artar ve böylece gelecekte daha çok tüketim olanağı sağlar. Bunlar teknik ilerleme, beşeri sermaye ve doğurganlık oranı gibi değişkenlerdir (Özkaplan, 1993:111).

İçsel büyüme modelleri beşeri sermaye, bilgi, Ar-Ge çalışmaları, teknolojik gelişme, ölçek ekonomileri gibi dışsal faktörleri içselleştirmişlerdir. İçsel büyüme teorileri, özellikle eğitimin gelişmesini ve Ar-Ge çalışmalarını teşvik eden, piyasalarda iletişimi kolaylaştıran ve işlem maliyetlerini düşüren aktif bir devleti ortaya çıkarmıştır (Çiftçi ve Aykaç, 2011:163). Devlet bu süreçte doğrudan veya özel sektör faaliyetlerini tamamlayıcı nitelikte faaliyetlerle dolaylı olarak yer alabilir.

İçsel büyüme teorileri içinde, büyümenin devamlılığını sağlayacak asıl itici güç Ar-Ge sektöründen kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Ar-Ge ile ilgili girdilerin desteklenmesi öne çıkarılmaktadır. AR-GE faaliyetleri, bu sektörde istihdam edilen beşeri sermaye ve bu sektör tarafından üretilen yeni ürünlere dayalı bir büyüme modeli oluşturmaktadır. Ekonominin uzun dönemde yalnızca düzey etkisi değil, aynı zamanda süregelen büyüme etkisine sahip olması, ekonominin bu sektöre aktardığı araştırmacı (bilim insanı, mühendis, teknik elemanlar gibi)

sayısına bağlıdır. Ekonomi bu girdilere ne kadar çok sahipse ve bu kaynaklarını ne ölçüde başarıyla AR-GE sektörüne aktararak yeni ürünlerin ve teknolojilerin geliştirilmesini sağlıyorsa, o ölçüde de yüksek bir büyüme oranına sahip olacaktır (Ateş, 1998:26).

Ayrıca, içsel büyümede uluslararası mal akışları kadar bilgi akışları da önemlidir. Bu nedenle devletin yabancı dil öğrenimini, yurtdışında eğitim ve araştırmayı, yabancı sermaye girişini teşvik etmesi, vergi, göç ve vize politikalarını uyumlaştırması, yurtiçi ve yurtdışı iletişim ağlarını geliştirmesi, girişimcilerin ihtiyaç duydukları bilgilere ulaşmalarına katkı sağlaması, patent ve mülkiyet haklarını koruması büyümeye olumlu etki yapacaktır. İçsel büyüme yaklaşımına göre benzer gelişmişlik düzeyine sahip iki ülke arasında mal ve bilgi akışı yoluyla kaynakların ülke içinde ve ülkeler arasında yeniden etkin dağılımı sağlanmakta ve iki ülkede de ölçüğe göre artan getiriler oluşmaktadır. Her iki ülkenin araştırmacıları çalışmalarının boşa gitmemesi için, birinin yaptığı Ar-Ge faaliyetini diğeri yapmamakta, bu yolla sağlanan tasarrufla daha çok Ar-Ge olanağı doğmaktadır. İki ülkenin toplam kaynak stoku değişmediği halde, her iki ülkenin vatandaşları birbirlerinin bilgi stoku ve uzmanlığından yararlanmakta, uzmanlaşma ve pozitif ölçek ekonomileri doğmaktadır. Farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler arasındaki entegrasyonun etkileri ise önceden tahmin edilememektedir. Eğer bu iki ülke arasındaki ticaret ve bilgi akışı engellenirse, her iki ülkede aynı yenilik için aynı Ar-Ge faaliyetini yapmak zorunda kalmakta, yenilikten daha az ödül alınmakta, teknolojik gelişme yavaşlamakta, daha çok kişi yenilikçi olarak çalıştığı halde fırsatlara ulaşma olanağı azalmaktadır (Demir, 2002:8).

Teknoloji, girdileri çıktılara dönüştüren fiziksel süreç ile bu dönüşümü sağlayan organizasyon düzenlemelerini içeren bir süreçtir. Bu bağlamda, teknolojik gelişme de girdileri çıktılara dönüştürmek için kullanılan bilgi ve organizasyon yapısında ortaya çıkan değişme olarak tanımlanabilir. Dünya’da teknolojik gelişmelerin yönünün klasik teknolojilerden bilgi temelli teknolojilere kayması ve bu sürecin her geçen gün etkisini arttırması, dünyanın yeni bir döneme girmeye başladığını göstermektedir. Özellikle, son yıllarda fen bilimlerinde yaşanan gelişmeler, kuantum fiziği, nano-teknoloji, yazılım mühendisliği, genetik mühendisliği gibi yeni kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gelişmiş ülkelerin bu alanlarda çok yüksek Ar-Ge harcamaları yaparak, yeni ürünler geliştirmeye ve teknelci avantajlar yaratmaya çalıştıkları görülmektedir. Yaşanan bu süreç karşısında Türkiye’nin, öncelikle, uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme stratejisi geliştirmesi, eğitim, sanayi ve teknoloji politikaları arasındaki kopukluğu ortadan kaldırarak, eğitim, sanayi ve teknoloji merkezli yeni kalkınma politikaları oluşturması gerekmektedir. Bu aşamada teknolojik

gelişmenin en önemli kaynaklarından biri olan beşeri sermaye stokunun mevcut gelişmelere ayak uydurabilecek bir yapıya kavuşturulması zorunlu olduğu görülmektedir (Bozkurt, 2007:80).

Yeni veya içsel büyüme modellerinin ortaya çıkış aşamasında, teknolojik bilgi üretimi hakkında birbirleriyle çok yakından ilişkili olan şu noktaların üzerinde daha fazla durulduğu dikkat çekmektedir:

(1) Bilginin kullanımında tüketiciler açısından birbirine rakip olmama ve kimsenin dışlanamaması söz konusudur.

(2) Teknolojik gelişme sonucu ortaya çıkan bilgiden diğer ekonomik birimlerin ne ölçüde yararlanabildikleri son derece önemlidir.

(3) Ortada bir dışsallık varsa, bilginin üretimine özel kesimin yaklaşmak istemeyeceği ve böylece piyasa aksaklıklarının oluşabilmesi söz konusudur.

(4) Teknolojik gelişme ile fiziki ve beşeri sermaye yatırımları arasında bir etkileşim bulunmaktadır (Kibritçioglu, 1998:215).

Teknolojik yeniliklerin hızlanması, ekonomide beşeri sermayenin ne ölçüde geniş olduğu, Ar-Ge faaliyetlerindeki etkinlik oranı, hane halkının tüketimini zamanlar arasında tahsis ederken bugünkü tüketimini gelecek dönemlere ertelemesindeki isteklilik ve farklılaştırılmış ürün çeşitliliği tarafından belirlenmektedir. İşgücü arzı şeklindeki kaynakların büyüklüğü her bir sektörde istihdam edilen emek miktarının artmasına neden olarak, üretim sektörünün kullanabileceği işgücü miktarını arttırarak teknolojilerin üretilmesini sağlamaktadır (Özer ve Çiftçi, 2009:224). Teknolojik dağılma etkisi fiziksel sermaye yatırımı ile değil, beşeri sermaye edinimi ve Ar-Ge faaliyetleri "çeşitlilik ile öğrenme" aracılığıyla oluşturulmakta ve her iki aktivite sonucu oluşan bilgi birikimi de kamu politikalarına karşı duyarlılık göstermektedir. Yeni büyüme teorisindeki gelişmeler, ülkelerin verimlilik, kişi başına gelir ve büyüme oranı gibi makroekonomik değişkenlerindeki farklılıkları açıklamakta, beşeri sermaye ile bilgi sermayesi (Ar-Ge) birikiminin önemini belirtmekte ve vurgulamaktadır. Böylece beşeri sermayenin dahil edilmesiyle önem kazanan sermaye birikimi, ekonomik büyümenin itici gücü olarak görülmüştür. Üretim süreci eğitilmiş/vasıflı işgücü (beşeri sermaye), vasıfsız işgücü ve fiziksel sermaye malı girdilerinin kullanıldığı üretim fonksiyonuyla açıklanmaktadır. Sektörel üretim fiziksel sermaye birikimine bağlı

olarak artmaktadır. Fiziksel sermaye ise ancak bilgi sermayesinin (Ar-Ge) sürdürülmesi ile mümkün olmaktadır (Yeldan, 2012:25).

İçsel büyüme modeline göre, ülkelerarası mal ve yatırım akımı, uluslararası düzeyde bilgi donanımının yayılmasını sağlayarak ekonominin üretken kapasitesini yükseltir. Aynı zamanda bu bilgi donanımı pozitif dışsallıklar yaratır. Böylece artan dışa açıklık büyüme oranını pozitif olarak etkileyebilmektedir (P10, 1993:124). İçsel büyüme teorileri uzun vadeli büyümede bilgiyi, üretimde marjinal verimliliği arttıran bir girdi olarak kabul ettikleri için eğitim yatırımlarının tüm kamu kuruluşları tarafından desteklenmesi gerektiğini savunur. Günümüzde, kol gücünün üretimdeki önemi büyük ölçüde azalırken, makinaların ve beyin gücünün rolü giderek artmaktadır. Üretimdeki bu yapısal değişim, üretim sürecinde insanların fiziksel rolünü azaltmakla birlikte, insanlara üretkenliğini kullanarak yeni ürünler ve üretim teknikleri bulabilmek için kendilerine daha fazla zaman ayırmalarını sağlamaktadır. Bu da ancak ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim şeklindeki örgün eğitim aşamalarını kapsayacak planlı ve programlı eğitimidir (Eriçok ve Yılcı, 2013:89).

İçsel büyüme modeline göre eğitim, bireylerin verimliliğini artırarak ve yaratıcılığını harekete geçirerek ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Eğitimli bir kişi, olayları kolayca kavrayarak, geliştirilmesine ve çalışma arkadaşları ile birlikte bir bilgi birikiminin oluşmasına katkıda bulunabilir (Kar ve Taban, 2003:153).

6.1.1. Eğitim, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma

Eğitim, birey hakkı olmasının yanında, sürdürülebilir kalkınma için bir ön koşul ve iyi yönetim, bilgiye dayalı kararlar almada etkili bir araçtır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmada eğitimin rolünün makro düzeyde gerçekleştiği söylenebilir (UNECE, 2004). Çevre eğitiminin kökleri, doğayı ve doğal kaynakları koruma eğitimine dayanmaktadır. Çevre eğitimi, toprak, su, orman gibi doğal kaynakları geliştirme ve korumaya ilave olarak biyosfer, biyomlar ve ekosistemleri içine alacak şekilde tüm çevreyi korumak ve iyileştirmek üzerine odaklanmıştır. Çevre eğitimi, dünya vatandaşlarını çevre hakkında bilgilendirmekten öteye gidip onları çevre yönetiminde becerileri ve gönülleri olan katılımcılar haline getirmeyi hedefleri arasına almıştır. Çevre eğitimi üzerine yapılan uluslararası çalışmaların bulgularına göre, bireylerin çevre eğitimini en verimli şekilde alabilecekleri öğretim seviyesi ortaöğretimdir. Çevre eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesindeki en önemli faktör ise öğretmendir ve doğal olarak ortaöğretim öğretmenleri de çevre eğitimi verecek şekilde yetiştirilmelidir (Dımişki ve Ünal, 1999:142).

Eğitim düzeyi ve yapısal özellikleri nedeniyle günümüzde Türk toplumunun çevreden kopuk yaşadığını söyleyebilmek mümkündür. Kendi mülkiyeti dışında, insanların çevreye ilgisiz kaldıkları görülmektedir. Bunun nedeni bu konudaki görgü ve eğitim eksikliğidir. Gelecekte evreye yönelik eğitim sorunu çözülmeli ve toplumun temiz evre olgusunu anlaması, benimsemesi ve talep etmesi sağlanmalıdır. Bu soruna okul öncesi eğitim, ilköğretim düzeyindeki eğitim, mesleki eğitim ve meslek sonrası eğitim ile çözüm getirilmeli ve toplumun her kesiminin eğitilmiş bir birey olarak faaliyet göstermesi sağlanmalıdır. Sorunlara ait gerçek bilgileri yansıtılabilmeleri ve bu doğrultuda baskı unsuru yaratabilmeleri için bu eğitimi sivil toplum kuruluşları da dahil edilmelidir (TÜBİTAK, 2003:4).

Sürdürülebilir kalkınma, toplumun refah düzeyini yükseltmek amacıyla toplumsal sermaye, ekonomik sermaye ve doğal sermayenin birbirinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olarak kuşaklar arasında dengeli biçimde planlanması ve yönetilmesi sürecidir (Yıkma, 2011:92).

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının en önemli getirisi, ekonomik büyüme ve kalkınma kavramlarını yeniden tanımlayarak ayırıştırması olmuştur. Bu yaklaşıma göre kalkınma kavramı, elde edilen reel gelir faktörünü önceleyen ekonomik büyüme kavramından farklıdır. Kalkınma ekonomik girdinin artışının yanı sıra, diğer refah göstergelerini de içerir. Yani kalkınma kavramı ekonomik büyümeyi olduğu gibi ekolojik ve sosyal gelişmeyi de kapsar. Bu anlamda sürdürülebilir kalkınma, doğrudan insanlığın toplam yaşam kalitesi ile ilgilidir ve yaşam kalitesinin gelişimindeki devamlılığı ifade eder (Akgl, 2010:158).

6.2. Eğitim ve lek Ekonomisi

Eğitimin mikro bazlı etkilerinden birisi de firma davranışları üzerinde ortaya çıkmaktadır. Bu olgu içsel ekonomi ile yakından ilişkilidir.

İçsel ekonomiler iki açıdan değerlendirilmektedir. Birincisi maliyet düşürücü etki yaratan avantajlar olup, pozitif içsel ekonomiler olarak tanımlanmaktadır. İkincisi ise maliyet yükseltici etki yaratan dezavantajlardır ki, bunlar da negatif içsel ekonomiler olarak ifade edilmektedir (Arıcan ve diğerleri, 2011:15).

İşletme yapılarında genel olarak ölçek artışa birim maliyetlerde azalma görülür. Bu maliyet azalmalarına ekonomi dilinde ‘‘lek ekonomileri’’ adı verilmektedir (Bahar, 2003).retici teorisinde ölçek ile firmanın büyüklüğü yani üretim kapasitesi anlaşılmaktadır. Büyük lekli üretim yapan firmalar, küçük ölçekli firmalara nazaran bazı avantaj ve

dezavantajlara sahip olurlar. Örneğin büyük bir firmanın bankalar açısından kredibilitesi küçük firmalara göre daha yüksek olduğu gibi bu firmalar daha ucuza da borçlanabilme imkanlarına sahip olurlar. Büyük ölçekli firmaların satış, pazarlama, nakliye ve reklam gibi harcamalarının ürün başına maliyeti de küçük ölçekli firmalara göre daha düşük olur. Ayrıca büyük ölçekli firmalar işbölümü ve uzmanlaşma konusunda daha ileridedir ve bu da verimliliği arttırmaktadır (Çelik, 2012:191).

Eğitim, bilgi edinmenin ve bilgiyi üretim sürecinde kullanabilme yeteneğinin etkin yollarından biridir. Eğitim süreciyle elde edilen bilginin emek ve sermaye girdilerinden farklı olarak, aynı anda birden çok üretim alanında kullanılabilmesi, bilgiyi üretim sürecinin kritik faktörü haline getirmektedir. Örneğin aynı işçi veya makine aynı anda birden çok işte kullanılmazken, bilgi böyle bir kısıtlamaya tabi değildir. Ayrıca insanlar sahip oldukları bilgilerden ömürleri boyunca yararlanabilmekte ve onun önemli bir kısmını çocuklarına devredebilmektedirler. Fiziki emek ve sermaye kullanıldıkça yıpranıp yok olabilirken, bilgi kullanıldıkça çoğalmakta, etkinleşmekte ve önceki bilgiler yeni bilgilerin üretimine kaynaklık etmektedirler (Üzümcü, 2012:235).

Eğitim yoluyla içselleşme süreci arz ve talep yönlü bir yaklaşımla açıklanabilir. Talep yönlü yaklaşıma göre, eğitim düzeyi yüksek olanlar, mal talep ederken, görece daha az hata yaparlar. Rasyonellik mevcut bilgi altında ulaşılan en iyi diye tanımlanırsa, o zaman bilgi değiştikçe iyi de değişecek ve daha iyi eğitimle varılacaktır demektir. Ayrıca eğitilmiş kişiler iş hayatında daha çok rol aldıkça, makine, teçhizat ve elemen seçiminde, iş akış seçiminde, Ar-Ge faaliyetlerinde, motivasyon ve verimlilikte iyileşmeler olabilir, bu gelişmeye ayak uyduran firmaların rekabet gücü ve karlılığı artabilir (Üzümcü, 2012:236).

6.2.1. İçsel Ekonomiler

Firmanın tesisi ölçeği büyüdükçe parça başına düşen üretim maliyetinin azalmasına neden olan içsel ekonomiler de denilen ölçek ekonomileri reel ekonomiler ve parasal ekonomiler olmak üzere, iki başlık altında incelenmektedir.

Reel Ekonomiler	Parasal Ekonomiler
A-Üretim	A-Satın alınan hammadde fiyatlarında indirim
a)Emekte işbölümü ve uzmanlaşma	sağlanması
b) Teknolojik avantajlar	B-Daha düşük faizli kredi

c) Stok avantajları

C-Daha ucuza reklam

B-Satış ya da pazarlama

D-Düşük tarifeli taşıma

C-Yönetim

D-Taşıma ve depolama (Dinler, 2012:209).

Emekte işbölümü beraberinde uzmanlaşmayı, teknolojik gelişmeyi ve daha etkin üretimi getirmektedir. Ölçek ne kadar büyürse, işbölümü ve uzmanlaşma o derece artar ve ortalama maliyet düşer. İşbölümü sonucunda üretimdeki büyük artışlar üç nedene bağlanmaktadır. Birincisi her işçi uzmanlaşma sayesinde daha becerili olacak; ikincisi üretimde bir işten diğerine geçerken kaybedilecek zamandan tasarruf sağlanacak; üçüncüsü; işçiliği kolaylaştıran ve kısaltan çok sayıda makine icat edilecektir. Bir malın ölçeği artıkça iş gücü ve sermaye teçhizatında iş bölümü ve uzmanlaşma, bunun sonucunda da verimlilik artacak ve ortalama maliyet azalacaktır (Ertek, 2009:228-229).

6.3.Teknik Bilgi (Know-How)

Know-how, sanayi devrimden sonra Anglo-Amerikan hukuk çevresinde ortaya çıkmış bir kavramdır. Sanayi devrimiyle işletmelerin genişlemesi ve çeşitlenmesi yeni üretim tekniklerinin doğmasına ve üretilen malların piyasaya sunulması ile pazarlanmasına neden olmuştur. Bu durum ticaret alanında hızlı gelişmeler ve değişiklikler olmasını sağlamıştır. Bu hızlı değişim ve gelişime bağlı olarak karmaşık hale gelen bazı bilgi ve becerileri yazılı olarak ifade edebilme olanağı kalmamış ve bu bilgiler sahiplerinin fiili tekelinde ve gizliliğinde kalmıştır. Böylece belirli bir konudaki teknik ve tecrübe olarak ifade edebileceğimiz know-how doğmuştur (Köselioğlu, 2007:135).

Yani know-how bir üründen ya da yöntemden en kolay ya da en verimli biçimde yararlanmayı sağlayan bilgi veya ticari sır olarak da tanımlanmaktadır. Ekonomik bir değer oluşturan bu bilgi, lisans anlaşması yoluyla ya da buluş sahibinden doğrudan veya onun aracılığıyla üçüncü kişilerden öğrenilebilir. Ticari sır olan ek bilgi, eğer bir patentle bağlantılı bir bilgi ise anlaşmada sır olarak saklanma süresi patentin süresi ile eş tutulabilir. Sunulan ek gizli bilgi, eğer kendi başına bir ticari kazanç kaynağı ise, sonsuza kadar saklanabilir. Yeter ki onu gizli tutacak önlemler alınabilsin ve eldeki koşullar buna olanak sağlasın. Günümüzde ticari sır oluşturan bir bilgi, örneğin bir bilgisayar kaynak kodu, biyokimyasal bir formül, ya da teknik bir şema, bir şirket için tüm üretim biriminin değerinden daha üstün olabilmektedir.

Oysa ileri bilgisayar teknolojisi, bu türden bir gizli bilgiyi hiç kuşku uyandırmadan kopyalama ve kaçırma olanağı sağlamaktadır (Ilgaz, 2000:156).

6.4. Eğitim Tüketim İlişkisi

Eğitim tüketim ilişkisi eğitimin bir tüketim malı olarak görülmesi yanında eğitimin tüketicisi karar ve davranışlarını yönlendirmesi açısından da araştırılmaktadır. Eğitim, bir çeşit tüketim malı olarak da görülür. Dolayısıyla eğitim harcamaları, insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir tüketim harcaması olarak görülür. Eğitim, bütün tüketim mallarından daha uzun ömürlü, kullanılmakla eskiyip tükenmeyen, insanın hayatı boyunca yararlandığı bir mal ya da kaynak olarak tanımlanabilir (Şişman, 2010:140).

Tüketim kavramı daha çok maddi anlamda bir tüketime çağrışım yapmasına rağmen, tüketim yalnızca maddi olanla sınırlı değildir. Maddi öğelerin dışında, sahip olunan sosyal, kültürel ve manevi değerlerin de maddeleştirilerek tüketime hazırlanması söz konusudur. Daha sade bir ifadeyle tüketim yok etmektir. Somut açıdan tüketim para vererek karşılığında istediğimiz şeyi almak, soyut anlamda ise günümüz toplumunun en büyük sorunudur (Coşgun, 2012:844). Ayrıca başka açıdan tüketim, yerine göre harcamak, kullanmak, yararlanmak gibi anlamlar taşımaktadır. Ekonomik mallar kullanıldıkça (tüketildikçe) yıpranır ve yok olur. Örneğin kalem kullanıldıkça tükenir, elbiseler giyildikçe eskir ve yok olur. Fakat eğitim (bilgi) tüketildikçe artan bir maldır. Yani insan bilgisini başka kimselerle paylaşırsa artar aksi takdirde kendisi de unutulur. Eğitimin tüketiminde mutlaka bir başkasına ihtiyaç vardır. Yani öğrenciye ihtiyaç vardır. Çünkü bilgi öğrencilere aktarılacak için vardır. Eğitim tüketiminde doyum noktası yoktur. Bireyler öğrendikçe daha çok öğrenmeyi arzularlar (Çelikkaya, 2009:188).

Bununla birlikte tüketim sürdürülebilir yaşam ve gelişim süreci büyük ölçüde bilinçli tüketicisi davranışlarına odaklanmaktadır. Tüm bu etkenler göz önüne alındığında; bilinçli tüketim davranışlarının kazandırılmasında önemli yeri olan “tüketici eğitimi” kavramı günümüzde evrensel bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir tüketici eğitiminin temel amacı bireylerin seçimlerini yönlendirmekten çok mevcut alternatiflerden bireyi haberdar etmek ve amacına en uygun olanı seçmesine yardımcı olmaktır. Sorumlu tüketim faaliyetinde bulunmak yaşamın her alanında özellikle eğitim alanında bilginin, becerinin ve bireyin sahip olduğu her türlü kaynağın verimli kullanılmasını gerektirmektedir. Bireyin kişisel ihtiyaçlarını düşünmeden sorumlu bir tüketim davranışı sergilemesi kuşkusuz tüketici eğitimi ile sağlanabilir. Tüketici eğitimi; bireylerin ekonomik faaliyetlerini yönlendirme, ihtiyaçlarını

giderme, kaynaklarını bilinçli kullanma, temel haklarını öğrenme, pazarı etkileme gücünü hedef alan eğitim ve bilgilendirme yatırımdır. Bu anlamda tüketicinin eğitimi ve bilgilendirilmesi birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur (Bayazıt Hayta, 2009:144). Eğitim bireylerin tüketim konusunda daha bilinçli olmalarını sağladığı söylenebilir.

Günümüzde tüketici eğitiminin, kaliteli bir malın daha uygun fiyata nasıl alınacağı ya da pazarda karmaşık hilelere karşı korunma gibi geleneksel bakış açısından uzaklaşarak daha karmaşık bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Tüketicilere verilecek eğitimin sınırları daha çok sosyal sorumluluk yaklaşımı esas alınarak çizilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede tüketici bilincinin oluşturulması 5 farklı açıdan değerlendirilmektedir:

1. Farkında Olma: Tüketiciler ihtiyaçlarını isteklerinden ayırt edebilmeyi öğrenmeli, mal ve hizmetlerin kalitesi, uygunluğu ve fiyatlar hakkında bilgilendirilmelidirler. Bir anlamda farkında olma tüketilen mallarla ilgili tam bilgiye ulaşma çabasıdır.
2. Etki-Tepki: Tüketiciler eğitim sonrasında aldıkları bilgilerin güvenilir olduğunu günlük yaşamlarında da görmek istemektedirler.
3. Sosyal Sorumluluk: Tüketiciler kendi davranışlarının toplumun diğer bireyleri üzerindeki etkisini de düşünerek duyarlı ve hassas davranmaya yönlendirilmelidirler.
4. Ekolojik Sorumluluk: Tüketiciler satın alma sırasında karar verirken hem fiziksel çevreye hem de bilinçsiz tercihleri ile dünyayı yok etmeye çalıştıklarının farkında olmalıdırlar.
5. Dayanışma: Tüketici hareketleri, toplumdaki tüm grupların katılımıyla daha etkili olabilmektedir. Tüketiciler, büyük bir grup olarak hareket etmelerinin seslerini duyurmada çok daha etkili olacağı bilincini taşımalıdırlar(Altıok ve diğerleri, 2010:10-11). Bu yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere eğitim tüketim konusunda bireylerin daha bilinçli olmasını sağlar. Eğitim, tüketicilerin piyasaya tanınması yanında mal ve hizmetlerle ilgili bilgi edinmelerini de sağlar. Bu bilgiler fiyat, kalite gibi niceliksel ve niteliksel boyutlarda oluşabilir.

6.5. Eğitim ve Ücret İlişkisi

Temelde emeğin karşılığı olan ücret, analitik unsurlarıyla, iş sisteminin standart çıktısının sağlanması için bireyde mevcut olması gereken beşeri sermaye stokunun kullanımı ve bireyin çalışma sürecinde gerçekleştirdiği fizyolojik yüklenmenin karşılığıdır (Akyıldız ve Karabıçak, 2002:65). Ücret ile verimlilik arasında ilişki pozitif yöndedir. Bireylerin beşeri

sermayesini artırmak için yaptıkları yatırım, onların işteki verimliliklerini doğrudan doğruya etkilediği için ücretlerinde de farklılaşma oluşturmaktadır (Ünal, 1992:115).

Eğitilmiş emeğin, diğer bir ifadeyle beşeri sermayenin verimliliği üzerinde ücret oldukça önemli bir paya sahiptir. Özellikle bilişim sektörünün de gelişmesiyle birlikte birçok iş, yoğun beşeri sermaye gerektirmektedir. Üretime kas gücü yerine beşeri sermaye ile katılan çalışanların, yapmış oldukları iş esnasında sahibi oldukları beşeri sermayenin ne kadarını kullandıkları fiziki gözlemlerle belirlenememektedir. Buna göre, ücretler çalışanın verimliliğine bağlı olmalıdır. Ücretler verimliliğe göre belirlendiğinde, verimliliğinden fazla ücret talep eden işgücü, ya yeteneklerini geliştirmek ya da daha özverili çalışmak suretiyle işletmeye olan katkısını, yani verimliliğini arttıracaktır. Çünkü işgücünün verimliliğinin etkileyen en önemli şey, sahip olduğu beşeri sermayenin miktarı ve niteliğidir. Dolayısıyla çalışanlar daha fazla ücrete sahip olmak için çalıştıkları beşeri sermayenin miktarını ve niteliğini geliştirmek zorunda kalacaklardır (Bilen ve diğerleri, 2006:331).

Kişilerin, yetkinliklerinde gelişim sağladıkları sürece ücretlerinde artış elde etmeleri beklenmektedir. Her beceri ve yetkinlik artışı hemen ücretlere yansıtılamayabilir. Genelde ücret artışı alabilmek için anlamlı bir gelişmeyi ifade eden bilgi ve beceri birimlerinin öğrenilmesi gerekir (Ünsar, 2009:50). Eğitim, beşeri sermayenin en önemli tamamlayıcısı ve işgücünün verimliliği üzerinde aynı yönlü etkiye sahiptir.

Yüksek teknoloji kullandıkları varsayımı altında, firmalar yüksek bilgi ve beceri düzeyine sahip işgücünü istihdam etmek isterler. Aynı zamanda büyük firmalar, yüksek bilgi ve beceri düzeyine sahip kişileri istihdam edebilmek için, diğer firmalara göre daha yüksek ücret teklif ederler. Bunun yanında büyük firmalar, firma içi eğitime daha fazla ağırlık verecek, çalışanların bilgi ve becerilerinin ortaya çıkması ve geliştirilmesi için daha fazla tanıyacaklardır (San, 2012:219).

6.5.1. Etkin Ücret Teorisi

Etkin ücret modellerinde temel varsayım, işgücü verimliliği ile ücretler arasında pozitif bir ilişkinin bulunmasıdır. Bu nedenle firmalar, işgücü arz fazlası olmasına rağmen ücretleri düşürmeyi karlı ve avantajlı bulamayabilirler. Çünkü ücretlerdeki düşüş emeğin marjinal ürün gelirini azaltır (Adaş, 2002:104). 1960'larda Yeni Keynesyen iktisatçıların ortaya çıkardıkları etkin ücret teorisine göre, işçilerin fiziksel sağlıkları ve üretkenlikleri,

işgücüne ödenen ücretler ile pozitif bir ilişkiye sahiptir. Yani firmalar, yüksek ücret ödeyerek, işçilerin daha sağlıklı ve daha üretken olmalarını sağlarlar (Kaytancı,2008:94).

Çeşitli yollarla vasıf ve beceri düzeyinin artması, emeğin verimini de artıracaktır. Vasıf düzeyi artmış işçiye işveren tarafından daha yüksek ücret ödenmesi, hem emeğin hem de işverenin lehine sonuçlar doğuracaktır. Varılan bu sonuca göre artırılmış ücretler, işçilerin moralini geliştirir ve bu da işçilerin gayretini artırması yoluyla onların üretkenliklerini artırır. Artı olarak daha yüksek bir ücret ödemek işçilerin becerisini firmanın gözetleyemeyeceği boyutlarda düzeltir. Özellikle eğer yüksek becerili işçiler yüksek ücretlere sahipse, daha yüksek ücret teklifi aday havuzundaki ortalama kaliteyi yükseltir ve böylece bu da firmanın kiralayacağı işçilerin ortalama becerisini yükseltir (Yüksel, 2006:20).Etkin ücret uygulaması ile işten ayrılmanın fırsat maliyeti yükselmektedir. Bu durum çalışanların işlerine bağlılığını artırmaktadır.

6.6. Eğitimin Beşeri Sermaye ve İstihdam Üzerindeki Etkileri

Ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturan beşeri sermaye kavramı, kişinin ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, sağlık durumu, toplumsal ilişkilerdeki yeri ve eğitim düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılmaktadır (Ağır ve Kar, 2006:56). Beşeri sermaye, İnsanın sahip olduğu bilgi ve yeteneklerdir. Tüm bu unsurlar beşeri sermayeye eğitim yoluyla kazandırılan süreçleri ifade eder.

Başka bir ifadeyle, beşeri sermaye insanların niteliğini vurgulayan kabiliyet, bilgi ve tecrübe gibi pozitif değerlerin tümüdür. Bireylere kazandırılan bu değerler hem üretimdeki verimliliği artırır hem de yeni teknolojilerin bulunmasına neden olur. İnsanların becerileri ve yetenekleri ancak eğitim yoluyla artırılabilir (Koç, 2013:243).

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma için insan bilgisine ve becerilerine ihtiyaç vardır. Beşeri sermaye hem doğuştan hem de sonradan kazanılan becerilerdir. İnsanlara yapılan yatırımın sonucunda beşeri sermaye oluşur (Doğan ve Şanlı, 2003:180). Beşeri sermayenin geliştirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılabilmesi, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça önemlidir. Beşeri sermayeyle ilgili olarak yapılan deneysel çalışmaların çoğunda, beşeri sermaye yatırımlarının tarım ve sanayi sektörlerindeki yüksek verimliliğe, gelir dağılımının daha adil olmasına, istihdam imkanlarının artmasına, bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesine ve bunun gibi bir çok olumlu etkilere yol açtığı tespit edilmiştir. Bilginin ve nitelikli işgücünün ekonomik hayattaki rolünün yanı sıra, beşeri

sermayenin iktisadi gelişme üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik teorik ve deneysel çalışmalar hız kazanmakta ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, beşeri sermayenin ekonomik büyümenin en önemli faktörlerinden biri olduğunu göstermektedir (Gökmen ve Eser, 2009:43).

Bilgi üretiminin, beşeri sermayenin ve teknolojik gelişimin önem kazandığı ve toplumları sanayi toplumu ötesine taşıyan bir gelişme aşaması olarak tanımlanan bilgi toplumunda, fiziki sermaye ve doğal kaynakların öneminin gittikçe azaldığı görülmektedir. Bu kaynakların yerini bilgi ve beşeri sermaye almaktadır (Yumuşak, 2000:9).

Beşeri sermayenin oluşumunu sağlayan nitelikler esas olarak okul içi ve dışı eğitim-öğretimle, çok pahalıya kazanılsa da bu faaliyetlerden elde edilecek kazançlar gelecekte ortaya çıkmakta ve bunların oldukça büyük bir kısmı süreklilik taşımaktadır. Bu nedenle beşeri sermayeye ve eğitime yapılan harcamalar, tüketim değil bir yatırım faaliyeti olarak görülmektedir. Beşeri sermaye yatırımlarının genel kategorilerinden bazıları; okul öncesi çocuk gelişimine ayrılan kaynaklar, okul süresince eğitim ve öğretime yapılan yatırımlar, iş seçimi, iş eğitimi ve deneyimi ile çalışma hayatı süresince işle ilgili faaliyetlere yapılan harcamalar olarak sıralanabilir. Dünyada bazı ülkelerin gelişmemiş olması toplu temel eğitimin bu ülkelere geç ulaşmasına bağlanmaktadır. Okur-yazarlığın yaygınlaştırılması, gelişmekte olan ülkelerde kalkınmayı önemli ölçüde olumlu yönde etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki temel eğitimin, ekonomik büyümeye katkısı bakımından gelişmiş ülkelerdekinden daha önemli olduğu belirtilmektedir (Şimşek ve Kadılar, 2010:119).

Eğitim, insan kaynaklarını yetiştirme süreci olarak değerlendirilebilir. Bireyin fiziksel veya içsel etkinlikler sonucu güç oluşturabilmesi ya da davranış değişikliği gösterebilmesi için planlı örgün ve yaygın eğitim alması gerekir. Bu bağlamda eğitim, istihdam öncesi ve üretim kalitesi için gerekli olan ön koşuldur. Bu çerçevede insan kaynağı, eğitim faktörüne bağımlı bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır (Bircan, 1998:561).

Eğitim ve istihdam arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır. Sürekli olarak gelişen dünyada insanlar iş güvencesinin olduğu, yeterli bir gelir elde edebildiği alanlarda çalışmak için büyük çabalar göstermektedir. Bunun içinde eğitimin nitelikli olması herkes için önemli hale gelmektedir. Günümüzde en önemli rekabet unsurunu insan kaynağının etkin ve verimli kullanımı oluşturmaktadır (Çetin, 2014:49). Eğitim düzeyine göre işgücüne katılım oranı tamamen eğitimin yapısıyla alakalıdır. Bireylerin almış oldukları eğitim sonucunda, işgücüne

katılım oranı artarak ekonomik büyüme hızlanmaktadır. Bir başka ifade ile eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı artmaktadır (OECD, 2014).

Bilgi toplumunda yer alacak olan işgücünün taşınması gereken temel özellikler; teknolojik gelişmelere ve bunların yol açtığı değişime uyum gösterebilme ve sürekli olarak kendini yenileyebilme yeteneği, ileri teknolojilere uyum; özellikle bilgisayar okur-yazarlığı, kendi mesleki alanlarındaki derinleme bilginin yanında fen ve mühendislik alanlarında çalışanlar için asgari düzeyde sosyal bilimler bilgisi, sosyal bilimler alanında çalışanlar için de asgari fen ve teknoloji bilgisine sahip olma, anadili yanında en az bir yabancı dili bilme, grup halinde çalışabilme, özellikle disiplinler arası çalışma yapabilme beceri ve yeteneği şeklinde sayılabilir. Bilgi toplumunun gerektirdiği bu yetenekleri sağlamanın tek yolu ise işgücünün eğitim düzeyinin yükseltilmesidir (Bedir, 2002:8).

Nüfusun eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranlarının düşme, işgücüne katılma oranlarında ise yükselme eğilimi görülmektedir. Yani düşük düzeyde eğitim görmüş olanlar yüksek düzeyde eğitim görmüş olanlardan daha yüksek oranda işsiz kalmaktadır. Özellikle, ilk ve ortaöğretim mezunlarının yükseköğretim mezunlarından daha fazla işsiz oldukları gözlenmektedir. Başka bir deyişle, eğitim düzeyinin işsizlik riski konusunda özel bir önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, eğitim düzeylerine göre ortalama işsizlik oranları arasındaki farkın, genç yaş gruplarında (25-34 yaş) daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu olgu, uzun vadede mesleki deneyimin işsizlik riskini azalttığını göstermektedir (Kavak, 1997:24).

Eğitim beşeri sermaye niteliklerini artırarak ve geliştirerek istihdam koşullarına işgücünün uyumuna sağlamaktadır. İstihdam öncesi hazırlık safhası olarak da görülen bu süreç istihdam durumunda da varlığını sürdürmektedir. İşbaşında eğitim, hizmet içi eğitim ve yaparak-yaşayarak yapılan faaliyetler bu yönden değerlendirilebilir.

Ayrıca eğitim düzeyindeki artışlar çalışma çağındaki nüfusu çalışma yaşamına yönlendirmektedir. İşgücüne katılım oranını artıran bu davranış, ülkenin üretim gücünün ve potansiyelinin artması olarak nitelendirilebilir.

6.7. Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Gelir toplum açısından belli bir ulusal ekonomi de belirli bir dönemde yeniden yaratılan değerlerin toplamı olarak ifade edilir. Ev halkı ya da birey açısından gelir, üretime yapılan katkı karşılığında belli bir sürede elde edilen değerlerin toplamı olarak tanımlanabilir

(Kurul, 2012:64). Gelir dağılımı, bir ülkede belirli dönemler içinde meydana gelen gelirin bireyler arasında bölünmesidir.

Gelir dağılımı, sosyal adaletin sağlanması, toplumsal barışın ve moral değerlerin korunması açısından önemli bir kavram olmuştur. Gelir dağılımını etkileyen birçok faktör sıralanabilir. Bu faktörler; yetenek, bireysel tercihler, beşeri sermaye, eğitim eşitsizliği, miras ve devlet politikaları olarak sıralanabilir. Bireylerin üretim ilişkilerinde oynayacakları rolü, gelir seviyelerini ve sosyal koşulları belirleme gücü açısından eğitim, gelir dağılımıyla yakından ilişkili bir olgudur (Öksüzler ve diğerleri, 2013:121).

Gelir dağılımının bağlı olduğu bu faktörlerden yola çıkarak Kuznets, eğitim seviyesinin artırılmasının daha adil bir kişisel gelir dağılımı sağlanmasında etkili olacağını düşünmektedir. Neo-klasiklerin görüşü ise, emek gücündeki ortalama eğitimin artırılmasının daha az gelir farklılığına yol açacağı yönündedir (Kubar, 2011:229).

Simon Kuznets 1963 yılında yayınlanan makalesinde 11'i az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak tanımlanmış toplam 17 ülkeye ait gelir dağılımı sonuçları ve kişi başına Gayrisafi Milli Hasıllarından hareketle ekonomik kalkınma sürecinde büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Buna göre ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasında önce artan daha sonra da azalan ve ters-U hipotezi olarak bilinen ilişkiyi somutlaştırdığı makalesinde; hane halkı düzeyinde gelir dağılımının gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha dengesiz olduğunu belirtmiştir. Tarım sektöründe gelirin gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler için daha dengeli bir dağılım gösterdiğini, tarım dışı sektörde ise, gelir dağılımının gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere kıyasla daha dengesiz olduğunu belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin üst gelir gruplarının gelir payındaki azalma ve düşük gelir grubunun gelir payının artması nedeniyle ekonomik kalkınma ile birlikte daralmakta olduğunu saptamıştır (Dağdemir, 1998:42-43).

Gelir dağılımı, günümüzde hemen hemen bütün ülkelerin gündeminde olan ve tartışma yapılan konudur. Bir ülkede sosyal barışın sağlanması ve korunması, büyük ölçüde gelir dağılımının adil olmasına ve asgari gelir düzeyinin belli bir noktanın altına düşmemesine bağlı bulunmaktadır. Gelir dağılımının adaletsiz olduğu bir ülkede toplumsal huzursuzluk kaçınılmaz olur. Böylece gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi öncelikli bir konudur. Adil gelir dağılımı, farklı gelir grupları arasında büyük uçurumlar oluşmasına ortam yaratmayan dağılım olarak tanımlanabilir. Diğer taraftan, gelir dağılımının kendiliğinden adil

olarak gerçekleşmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, devlet tarafından gelir dağılımına müdahale edilmesi sosyal devletin bir gereği olarak görülmektedir. Adil gelir dağılımı sağlanması noktasından hareket edildiğinde, öncelikle yatırım, ardından istihdam ve üretim artışının sağlanması gereği ortaya çıkmaktadır. İstihdam artışı için, emeğin niteliği iyileştirilmeli, mesleki eğitime daha fazla önem verilmeli, esnek üretim sistemine uyum için sürekli meslek içi eğitim verilmesi gerekmektedir (Kuştepeli ve Halaç, 2004:17).

Eğitim birey, firma ve ulusal ekonomi açısından gelir yaratan bir etkinliktir. Eğitim hizmeti sunma ve diğer toplumsal amaçlar için toplanan vergiler belli bir zaman aralığında yaratılan gelirden elde edilir. Vergi ödeme gücü, gelire vergilerin etkisi, gelir üzerine eğitimin etkisi ve okullara desteğin mali boyutları eğitim finansmanı alanında çok önemlidir (Kurul, 2012:65). Eğitimin birey geliri üzerindeki etkisi, daha fazla eğitim görmüş kişilerin gelirlerinde sürekli bir artış sağlanırken daha az eğitim görmüş bireylerin gelir artışı daha düşük olduğu söylenebilir (Korkmaz, 2010:154).

Eğitim, geliri eşitleyici özelliğinden ötürü yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının iyileştirilmesi çabasının en önemli unsurlarından biri olarak gündemdeki yerini almıştır (Sarı, 2002:180). Eğitim sosyal ve ekonomik alanda eşitsizlikleri azaltma potansiyeli taşımakla birlikte gerekli önlemler alınmazsa var olan eşitsizliklerin daha da artarak ileriye taşınması özelliğine de sahiptir. Eğitime erişebilirliği yansıtan okullaşma oranları eğitimdeki var olan eşitsizliklerin en görünür hale geldiği alanlardan biri olarak görülmektedir (Tomul,2007:123).Bir ülkede gelir dağılımı ölçmek için kullanılan çok sayıda ölçü bulunmaktadır. Gelir dağılımı analizlerinde bunlardan yaygın olarak Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı kullanılır.

Gini katsayısı sıklıkla kullanılan özet bir eşitsizlik ölçüsüdür ve Lorenz eğrisi ile kolay tanımlanan bir ilişkiye sahiptir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir sayıdır. Katsayının 0 değerli olması tam eşitliği, 1 değeri ise tam eşitsizliği göstermektedir. Gini katsayısı bireyler arası ve haneler arası gelir eşitsizliğini ölçmek üzere standart bir ölçü olarak kullanılmaktadır (Dumlu ve Aydın, 2008:377).Bu katsayı 0'a yaklaştıkça gelir dağılımı adaletsizliği azalmakta, katsayının değeri 1'e yaklaştıkça gelir dağılımı adaletsizliği artmaktadır.

Tablo-3'teTürkiye'de hane halkı kullanılabilir göre % 20'lik dilimlere ayrılan nüfusun gelirden aldığı payları gösterilmektedir.

Tablo-3: Türkiye’de %20’lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hane halkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı

Yıl	Gini Katsayısı	İlk%20	Son%20
2006	0,403	5,8	46,5
2007	0,387	6,4	45,5
2008	0,386	6,4	45,3
2009	0,394	6,2	46,0
2010	0,380	6,5	44,9
2011	0,383	6,5	45,2
2012	0,382	6,5	45,0
2013	0,382	6,6	45,2

Kaynak: TÜİK, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011)

2013 yılı verilerine göre, hane halkı kullanılabilir gelirlere göre oluşturulan yüzde 20’lik gruplarda, en yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %45,2 iken, en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %6,6’dır. Buna göre, son yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk yüzde 20’lik gruba göre yaklaşık 7 kattır. En yoksul %20’lik grup nüfusun aynı zamanda eğitim hizmetlerinden yararlanma yönünden en düşük grubunu da temsil etmektedir. Buna göre eğitim hizmetlerinden yoksun olan guruplar milli gelirden daha az pay almaktadır.

Gini katsayısı, en zengin kesimin gelirden aldığı pay büyürse ya da en yoksul kesimin aldığı pay küçülürse rakamsal olarak büyümektedir. 2006–2008 yılları arasında Gini katsayısının küçülmesi en zengin % 20’nin gelirden aldığı payın küçülmesinin bir sonucudur.

6.8. Eğitim ve Yoksulluk Kısır Döngüsü

Yoksulluk kısır döngüsü, Ragnar Nurkse tarafından ortaya konulan bir teoridir. Bu teoriye göre az gelişmişliğin tek nedeni yine az gelişmiş olmaktır. Başka bir ifadeyle az gelişmiş ülkeler yoksul oldukları için yoksuldurlar.

Az gelişmiş ülkelerde, düşük gelir, tasarrufların az olmasına, az tasarruf yatırımların az olmasına, az yatırım verimliliğinin düşük olmasına, düşük verim ise yine gelirin düşük olmasına sebep olacak ve sonuç olarak bu kısır döngü sürekli devam edecektir (Solmaz, 2008:). Buna göre bu genel yoksulluk kısır döngüsü yanında farklı kısır döngüler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi de eğitim alanındaki kısır döngüdür. Yoksulluk yetersiz

eđitime, yetersiz eđitim dűşűk verimlilięe, dűşűk verimlilik dűşűk gelire ve son olarak dűşűk gelir ise tekrar yoksulluęa neden olmaktadır. Eđitim alanındaki kısır dűngű ařaęıdaki gibi gűsterilebilir.

Yoksulluk → Yetersiz eđitim alma → Dűşűk verimlilik → Dűşűk gelir → Yoksulluk (Berber, 2011:285).

Eđitimin kısır dűngűsű: Dűşűk gelir (Yoksulluk) → Yetersiz eđitim harcaması → Yetersiz mesleki eđitim → Dűşűk verimlilik → Dűşűk gelir (Yoksulluk) (Kaya ve Han, 2012:30).

Kısır dűngűlerin temel nedeni geri kalmıřlık olup ařaęıdaki gibi açıklanabilir.

Yanlıřlar → Geri kalmıřlık → Yanlıřlar → (geriye dűnűř)

Kısır dűngűleri kırmanın yolu, geri kalmıřlıęı oluřturan nedenleri ortadan kaldırmaktır. Bilim ve eđitim sayesinde sorunlara planlı, sistemli ve kalıcı cűzűm űretilip, geri kalmıřlıęı űnleyerek kısır dűngűye geri dűnűř űnlenebilir (Titiz, 2014:10).

Geri kalmıř űlke ayırımlarında kiři bařına dűřen gelir, sermaye donanımı ve sermaye birikimi, tasarruf ve yatırım gibi bir dizi kriter kullanılmaktadır. Geliřmiř űlke, ileriye doęru toplumsal ve ekonomik deęiřimi ve dűnűřűmű ifade eder. O halde geliřmiřlik dűzeyi artıkça iřgűcűnűn, sanayi ve hizmetler sektűrűnde daha fazla istihdam saęlanacaktır. Geri kalmıř űlkelerin en űnemli sorunlarından birisi sermaye yetersizlięidir. űretim ve parasal gelirin artmasına etki eden sermaye birikiminin yetersiz olmasının nedenlerinden biri nűfustaki hızlı bűyűmedir. Geri kalmıř ekonomiler, modernleřme sűrecindeki toplumlar olarak nitelendirilebilir. Modernleřme sűrecindeki toplumlar, ekonomik, siyasal ve sosyo-kűltűrel yapılarını modern olan bir modele gűre deęiřtirirler (Yavilioęlu, 2002:50-53).

6.9. Eğitim ve Kamu Ekonomisi

Kamu ekonomisinin, konuları ve kullandıęı araçlar maliye politikasıyla yakından iliřkilidir. Eđitim, saęlık, cűvre kirlenmesi, konut ve tařıma ekonomileri gibi alanlarda cűřitli maliye politikası uygulamaları ile kamunun ekonomideki rolű giderek arttırmıřtır. Devletler ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekleřtirmek için eđitim hizmetlerini etkin bir araç olarak kullanmaktadırlar. Eęer eđitim hizmetleri, yeterli dűzeyde sunulursa iřgűcűnűn űretkenlięi ve milli gelir dűzeyi artabilecek, fırsat eřitlięi yaratılarak adil gelir daęılımına ve optimal kaynak daęılımına eriřilebilecek ve ekonomik istikrara olumlu katkılar saęlanabilecektir (řener, 2011:14).

Devletin var oluş nedeni insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu ihtiyaçlardan bazıları tek başına karşılanamayacak ve birlikte yaşamaktan kaynaklanan ihtiyaçlardır. Eğitim, sağlık, adalet, güvenlik, bayındırlık ve savunma bu ihtiyaçlara örnektir. Devlet insanların bu ihtiyaçlarını, kamusal mal ve hizmet sunumu ile karşılamaktadır. Kamusal mal ve hizmetleri devlet hem doğrudan üretir hem de bunların özel kişiler tarafından üretilmesini destekler ve denetler. Tam kamusal mal ve hizmetler tamamen devlet tarafından üretilen ve fiyatı olmayan mal ve hizmetlerdir. Özel mal ve hizmetler sosyo-ekonomik, mali, teknolojik nedenlerle, devlet tarafından da üretilmektedir. Bu mal ve hizmetlerden herkes zevkine, tercihine ve gelirine göre istediği miktarda yararlanır. Yarı kamusal mal ve hizmetler ise, hem kamusal hem de özel mal özelliği gösteren faydanın bir kısmı hizmetten yararlanan kişiye bir kısmı da topluma ait olan mallardır. Bu mal ve hizmetlere örnek olarak eğitim gösterilebilir (Karaarslan, 2005:37-40). Devletin eğitim hizmetlerinden faydalanan bireyler, bunun karşılığında harç gibi bir takım ödemeler yapmaktadır. Eğitim hizmetinden faydalanan bireyler hem kişisel menfaatler elde ederler hem de toplumdaki bireylerin hayatına olumlu katkı sağlarlar. Yarı kamusal mal ve hizmetler, nitelikleri itibarıyla özel sektör tarafından da üretilir. Ancak, bu malların toplum açısından taşıdığı önem, toplumsal faydası, en önemlisi de yeterince üretilmedikleri durumlarda ortaya çıkacak maliyetler, piyasanın yanında devletin de üretimde bulunmasına neden olmaktadır (Edizdoğan, 2008:28).

Refah toplumunun oluşturulması, ancak bilim ve teknolojiye hakim, bilim ve teknolojiyi ekonomik faydaya dönüştürme yeteneği kazanmış, kaliteli, birikimli, yetenekli ve seçkin insanlarla mümkün bulunmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde, ilk ve orta öğretimin yanında yükseköğretim hizmetlerinin özel bir konumu ve önemi vardır. Kamu ekonomisi teorisinde yarı kamusal hizmetler grubunda bulunan eğitim hizmetleri içinde belirleyici bir konumu bulunan yükseköğretim hizmetleri, ülkemizde devlet ve vakıf üniversiteleri tarafından yürütülmektedir. Bir kamu hizmeti olan eğitim, ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısına uygun olarak değişik biçimlerde finanse edilmektedir. Harç uygulamasını savunan kişilere göre, eğitim hizmetinden fayda sağlayan bireylerin ve bunun sonucunda oluşan tüm maliyetlerin vergi mükelleflerine yansıtılmaması gerektiğini aksi takdirde gelir dağılımının bozulacağını söylemişlerdir. Buna karşı çıkanlar ise eğitimin gelir seviyelerine bağlı olmadan bireylerin bilgi ve becerilerini artırdığını ve iktisadi büyümenin önemli bir unsurunu teşkil ettiğini, bu nedenle eğitim hizmetlerinin bütünüyle vergilerle finanse edilmesini önermektedirler (Söyler, 2008:52-56).

Yarı kamusal bir mal olan eğitim, ülke kalkınmasında önemli bir etkidir. Bu nedenle eğitim hizmetlerinin optimal sunulması gerekir. Kalkınmakta olan ülkelerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, öğretmenin eğitim seviyesi ve okulun sahip olduğu tesisler ile başarı arasındaki ilişki, kalkınmış olan ülkelere göre daha kuvvetlidir. Hem devlet hem de özel kurum tarafından sunulan eğitim bu noktada birbirinden ayrılmaktadır. Özel okulların devlet okullarına göre eğitim hizmetlerine daha fazla kaynak ayırdıkları ileri sürülebilir. Eğitim hizmetlerine ayrılan kaynakların optimal olması eğitimin etkili bir şekilde sunulmasını sağladığı için öğrencinin başarısı artacaktır. Bu noktada aileler çocuklarının daha iyi şartlarda eğitim hizmeti görmeleri için tercihen özel okul talep ettikleri görülmektedir (Arslan ve diğerleri, 2007:380). Aileler, özel okulların fırsat ve olanaklarının genişliği nedeniyle çocuklarını devlet okulundan çok, özel okullarda okutmayı tercih etmektedir. Ancak bu tercihi etkileyebilecek önemli kısıtlar bulunmaktadır. Gelir düzeyi ve yerleşim yerlerindeki özel okul sayısının yetersizliği bunlardan bazılarıdır.

6.10. Eğitim ve Dışsallık İlişkisi

Gerçek veya tüzel kişilerin üretim veya tüketiminden diğer kişi veya kuruluşların olumlu veya olumsuz etkilenmesine dışsallık adı verilir (Armağan, 2003:4). Başka bir ifadeyle dışsallık, sosyal, yasal ve ekonomik kurumların mevcut doğası nedeniyle maliyetlerin karşılığı ödenmeyen başka kişilere yüklendiği ya da faydaların karşılığı alınmayan başka kişilere sağlandığı zaman ortaya çıkar. Dışsallıkların yarattığı etkilerin niteliği göz önüne alındığında pozitif-negatif dışsallıklar ayrımı ile karşılaşılır. Bir ekonomik birimin gerçekleştirdiği faaliyet sonucunda başka ekonomik birim veya birimler bundan olumsuz etkileniyorsa negatif, olumlu etkileniyorsa pozitif dışsallık söz konusudur (Kargı ve Yüksel, 2010:184).

Yarı kamusal mal olan eğitim hizmetlerinin en önemli özelliği pozitif dışsallık yaymalarıdır. Eğitimde dışsallık kavramı, devletin yaptığı yatırımın parasal getirisi dışında kalan toplumsal yararlarını ifade eder. Devletin eğitimi finanse etmesinin nedeni de eğitimin yarattığı dışsallıklardır (<http://dhgm.meb.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 01.03.2015). Devletin finanse ettiği eğitim, sadece eğitimi alan bireye değil onun içinde yaşadığı topluma da fayda sağlamaktadır. Eğitimin dışsallığı, eğitimden elde edilen yararın öğrencinin kendisini aşip topluma ulaşması şeklinde tanımlanabilir. Başka açıdan eğitimin dışsallığını, bireyin eğitimi konusunda kararını verirken hesaba katmadığı, fakat eğitim sonucu toplum tarafından elde edilen yararlar, oluşturmaktadır. Eğitimin dışsallıkları kavramı içerisinde;

- Düşük suç oranları ve ceza sistemi giderlerinin azalması
- Demokrasi ve demokratik örgütler
- Etkin piyasalar ve teknik değişimler
- Sosyal yardım desteği
- Toplum hizmetleri sunan örgütler
- Komşuluk ve işyerleriyle ilişkili yararlar
- Çağdaşlaşma
- Okulun çocuk bakıcılığı ve onları ekonomik sömürüden kurtarma işlevi
- Kadın eğitimi
- Sağlık ve daha sağlıklı bireyler yetiştirme
- Kaynakların tekrar dağıtılması ile ekonomik gelişme ve verimlilik yer almaktadır (Şimşek, 2001:240).

Yarı kamusal bir mal olan eğitim hizmetleri bir toplumda ekonomik, siyasal ve sosyal nitelikli dışsallıklar yayarlar. Bu tür dışsal faydaların yaygınlaştırılması doğrudan doğruya eğitim hizmetlerinin kalitesiyle ilişkilidir. Eğitim hizmetlerinin toplumlarda yayacağı dışsallıklar (Şener, 2008)'e göre aşağıdaki biçimdeki açıklanabilir.

Prodüktivitede artış: Eğitim hizmetlerindeki kalitenin ekonomik verimliliği önemli düzeyde arttırdığı görülmektedir. Özellikle ekonomik kalkınma aşamalarında bu olgu daha belirgindir. Şöyle ki, bu ülkelerde özellikle zorunlu öğrenim sonrası, öğrencilerin en az yarısı mesleki ve teknik eğitimden geçirilerek, gerekli bilgi ve beceri elde ederler. Mesleki teknik öğrenim sırasında teorik ve pratik bilgiler verilerek, çıraklık ve işbaşında eğitim aşamalarında beceri kazandırıcı deneyimler kazandırılır.

Siyasal istikrar sağlama: Eğitim hizmetleri etkinliği siyasal istikrar açısından da pozitif dışsallıklara neden olmaktadır. Şöyle ki, seçmenlerin oylarını bilinçli olarak kullanabilmeleri için ekonomi, politika ve sosyal bilimler alanlarında temel bilgilere sahip olmaları gerekir.

Sosyal ve kültürel kalkınma: Eğitim tüketim ve üretim yönünden iki boyutta fayda sağlamaktadır. Tüketim faydası; sanat olaylarını izleme, merak edilen konular hakkındaki

bilgi edinebilme, kaliteli bir yaşamı devam ettirme ve dünyayı tanıma arzularını giderme biçimlerinde elde edilmektedir. Eğitim hizmetleriyle elde edilen tüketim faydası artıkça, bir ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmışlık düzeyi de kendiliğinden artacaktır. Üretim faydası ise, verimlilik artışı, üretim artışı ve gelir artışıyla açıklanır.

Sanayileşme çabası: Eğitimin tüketim ve üretim faydasına bağlı olarak sanayi üzerinde oluşan olumlu dışsallıklardır.

Suç oranında düşme: Eğitim düzeyi artıkça, kişilerin gelir düzeyi de artmaktadır. Gelir düzeyi yükselen bir kimsenin hapiste kalması nedeniyle, vazgeçmesi gereken gelir akımlarının alternatif maliyeti daha da artacağından, eğitilen kişilerin suç işlemekten kaçınmaları oldukça rasyonel bir davranıştır.

Sağlıkta iyileşme: Okullarda verilen ilk yardım dersleri kazaların yol açacağı hasarları önler. Ayrıca eğitim sağlıklı beslenmeyi sağlar. Hastalıklardan korunma yollarının bilinmesi ve uygulanmasına neden olur (Şener, 2008:71-73).

Eğitimin başka bir dışsallığı ise sosyal dışsallıktır. Sosyal dışsallık özetle yurttaşlık bağının artırılması şeklinde tanımlanabilir. Eğitimin ekonomik dışsallığı ise beşeri sermayenin geliştirilmesi ile ilgilidir. Beşeri sermaye teorisi, eğitimin devlet tarafından finanse edilmesini verimlilik artışı ile ilişkilendirir. Buna göre, insan kaynağına yapılan yatırım hem eğitim alanların, hem de almayanların verimliliğinin artmasına katkıda bulunacaktır (Çokgezen ve Terzi, 2008:3). Yüksek eğitilmiş kişiler kendileri yanında çevresindeki bireylerin de kazançlarına etki etmektedir. Örneğin, iyi eğitim almış bir çiftçi, daha ileri bir teknolojiyle üretim yapar. Bu çiftçinin komşusu, yüksek eğitilmiş çiftçinin, üretimde kullandığı yeni teknikleri gözlemleyip kullanmasına örnek olur. Böylece yeni tekniklerle yapılan üretim milli gelirden artış sağlayabilecektir. Yani eğitim bireysel olduğu kadar, toplumsal getirileri de olan bir süreçtir (Çalışkan, 2007:240).

6.11. Dış Ticaret ile Eğitim İlişkisi

Dış ticaret, ülkeler arasında gerçekleştirilen mal, hizmet, sermaye ve fikri mülkiyet hakları ticaretinin tümüdür. Bu anlamda dış ticaret, bir ülkede üretilen malların, sağlanan hizmetlerin, sermayenin ve fikri mülkiyet haklarının başka ülkelerde veya bölgelerde satılması, dağıtılması veya başka şekillerde fayda yaratılması yoluyla tüketicilere sunulması faaliyetlerinin tümünü kapsar (Gültekin, 2011:31).

İhracat artışı, dış piyasaları öğrenme, daha iyi yönetim, daha büyük boyutlarda girişimcilik, gelişmiş kaynak tahsisi, pazarlama ve üretim yeteneklerini de kapsayan teknik bilginin yayılmasını sağlamaktadır. Uluslararası piyasalara girişte artan rekabet, ihracat dışı sektörlere de pozitif dışsallıklar sağlayan etkilerle ekonomideki genel verimlilik düzeyini yükselterek özellikle yüksek nitelik kazandıran yeni becerilerin elde edilmesine ve etkin bir fiyat mekanizmasının oluşumuna katkı sağlamaktadır (Şimşek ve Kadılar, 2010:121). Bilgi birikimi, bir ülkenin ticaret performansını ve rekabet gücünü önemli derecede etkilemektedir (Öztürk, 2001:5). Dış ticarete katılan bir ülkenin üreticileri sadece piyasa genişliğine bağlı olarak ölçek ekonomilerinden doğan yararları toplamakla kalmayacakları gibi daha büyük bilgi ve beşeri sermaye havuzu içinde bulunmanın avantajlarını da elde ederler. Dış ticarete katılan firmalar, etkin bir rekabet ortamı içinde olacaklarından, sürekli yenilik peşinde koşacaklardır. Böylece verimlilik ve kârlılık artacaktır (Üzümcü ve diğerleri, 2005:181).

Dış ticarete açılma, yabancı piyasalar ve iş adamları ile yapılan sözleşmeleri teşvik etmekte ve böylece yaratılan taşımaların faydalarından yerel ekonominin de yararlanmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda dış ticarete açılma, yerel AR-GE faaliyetlerinin de teşvik edilmesini sağlamaktadır. Ekonominin dışa açıklık derecesi büyüme oranını üç kanaldan etkilemektedir. Bunlar;

1-Malların ve yatırımların ülkelerarası akışı, bilginin de ülkelerarası düzeyde yayılmasını sağlar. Bu şekilde yayılan bilgi pozitif dışsallık yaratarak, ekonominin üretken kapasitesini artırır.

2-Karşılıklı ticaret yapan ülkelerin bazı sektörlerde uzmanlaşmaları, büyüme oranını olumlu yönde etkiler. Eğer bir ülke ticaret sonucu beşeri sermayenin görece düşük olduğu sektörde uzmanlaşırsa, bu ekonominin beşeri sermaye stoku da yavaş büyüyecektir. Bunun sonucunda, üretimdeki uluslararası uzmanlaşma, bu ülkeyi adeta cezalandırmış olmaktadır.

3-Uluslararası ticaretin yaratacağı ölçek ekonomileri, büyüme oranını etkiler. Yurtiçi piyasası geniş olan ya da birleşme yoluyla bir serbest iç piyasa oluşturan ülkeler için ölçek ekonomilerinin oluşması olanaklıdır (Saçık, 2009:170).

Sonuç olarak, dış ticaret ile elde edilen teknolojik bilgi, yaparak öğrenme ile büyümeye neden olmakta, başka bir ifade ile dış ticaret büyümenin bir kaynağı olarak görülmektedir

7. EĞİTİM VE EKONOMİ YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Bu bölüm dokuz alt bölümü kapsamaktadır. Türkiye, OECD ve AB ülkelerinde eğitim ekonomisi kriterlerine bağlı olarak karşılaştırmalı analiz yapılmaktadır. Karşılaştırmalı analize yer verilmesinin nedeni, ülkeler açısından eğitim ve ekonomi yönünden farklılıkları, üstünlükleri veya yetersizlikleri ortaya çıkarmaktır.

7.1. Okullaşma Oranı

Okullaşma oranı, ülkenin kalkınma planlamasında esas alınan önemli bir istatistikî veridir. Okullaşma oranı okul çağında olan aktif nüfusun, okula kayıt olanlara oranıdır ve yüzde(%) ile ölçülür. Eğitim, yaşamın her alanında insanoğlunun karşısına çıkabilmekte, eğitilmiş insanlardan oluşan üretim gücüyle de ekonomik yönden güçlü bir ülke oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır (Yardımcıoğlu, 2012:14). Bilgi çağı olarak nitelendirilen 21. Yüzyılda eğitim, değişimin ve dönüşümün en temel aktörü haline gelmiştir. Bugün uluslararası toplumda, ilköğretim eğitiminin yetersiz kaldığı ve tüm nüfusun en azından lise düzeyinde eğitim alması gerektiği yaygın olarak kabul edilmiştir (MEB, 2012).

Bu doğrultuda Türkiye’de, eğitim kalitesini, eğitim gören insanların niteliğini ve sayısını artırmak amacıyla 2012 yılında zorunlu eğitimin süresi 12 yıla çıkartılmış4+4+4 şeklinde bir eğitim sistemi oluşturulmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere bakıldığında, hemen hepsi ortalama eğitim sürelerini artırmak suretiyle nüfuslarının büyük bir bölümünü lise mezunu ya da üniversite mezunu yapmak üzere hedefler koymuşlar ve bunu gerçekleştirmek için önlemler almışlardır. Avrupa Birliği ülkeleri 2020 yılına kadar nüfuslarının en az yüzde 90’ını lise mezunu yapmak üzere hedeflerini revize etmişlerdir. Japonya ve Güney Kore çağ nüfusunun yüzde 100’ünü üniversite mezunu yapmayı tartışmaktadır. Ülkemizde ise nüfusun sadece yüzde 28’inin lise mezunu olduğu dikkate alınır, bu değişikliğe ihtiyacın ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır (MEB, 2012).

Bir ülkede eğitim seviyesini gösteren ölçü, okul kademelerindeki okullaşma oranlarıdır. Bu konuda genellikle kullanılan standart ölçüler Okur-yazarlık, İlkokulu bitirenler, Ortaöğretimi ve özellikle lise öğretimini bitirenler ile üniversite mezunlarının miktarı şeklindedir. Bu ölçüler mevcut eğitim sisteminin yeterliliği ve kalitesi bakımından da kolayca değerlendirmeler yapılmasına olanak sağlamakta ve diğer ülkelerle karşılaştırmadan esas oluşturmaktadır (Aytaç, 1967:243).

7.1.1. Türkiye Yönünden Analiz

Okullaşma oranı, net okullaşma oranı ve brüt okullaşma oranı olmak üzere iki türdür. Brüt okullaşma oranı; İlgili öğrenim türündeki tüm öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

A: Toplam öğrenci sayısı

B: Teorik yaş grubundaki toplam nüfus

$$\text{Brüt okullaşma oranı} = A/B \times 100$$

Net Okullaşma Oranı: İlgili öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

A: Teorik yaş grubundaki öğrenci sayısı

B: Teorik yaş grubundaki toplam nüfus

$$\text{Net okullaşma oranı} = A/B \times 100(\text{MEB, 2014:14}).$$

Tablo 4'te Türkiye'de, 1994/2014 arasındaki döneme ait eğitim seviyelerine göre brüt okullaşma oranı verilmektedir.

Tablo 4: Türkiye’de Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Brüt Okullaşma Oranı(%)

Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Lise	Yükseköğretim
1994/1995	97,02	65,85	50,09	17,76
1995/1996	96,47	65,14	53,4	18,46
1996/1997	96,68	64,73	52,62	19,25
Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim	
1997/1998	89,51	52,79	19,52	
1998/1999	94,31	57,15	21,67	
1999/2000	97,52	58,84	21,05	
2000/2001	100,93	60,97	22,25	
2001/2002	99,45	67,89	23,37	
2002/2003	96,49	80,76	27,12	
2003/2004	96,30	80,76	27,12	
2004/2005	95,74	80,90	30,61	
2005/2006	95,59	85,18	34,46	
2006/2007	96,34	86,64	36,59	
2007/2008	104,54	87,88	38,19	
2008/2009	103,84	76,62	44,27	
2009/2010	106,48	84,19	53,43	
2010/2011	107,58	89,70	58,45	
2011/2012	108,42	92,56	66,23	
Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Ortaöğretim	Yükseköğretim
2012/2013	107,52	107,64	96,77	74,86
2013/2014	111,94	108,80	103,26	81,70

Kaynak: TÜİK, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018)

Tablo 4 incelendiğinde eğitim düzeylerinde her yıl ilköğretimde brüt okullaşma oranının fazla olduğu görülmektedir. Bu da şunu göstermektedir. Türkiye’de ilköğretimden sonra eğitim ve öğretime devam etme oranının düşük olduğu söylenebilir. Fakat 1994 yılında ilköğretimde brüt okullaşma oranı %97,02, Ortaokulda %65,85, Liselerde %50,09 ve Yükseköğretimde %17,76 iken bu oran günümüze gelindiğinde İlköğretimde %107,52, Ortaokulda 107,64, liselerde %96,77 ve Yükseköğretimde %74,86 olmuştur. Bu nedenle,

Türkiye’de geçmiş yıllara nazaran günümüzde ve günümüze eğitim seviyelerinin her kademesinde brüt okullaşma oranının arttığı öne sürülebilir.

Tablo 4 incelendiğinde yükseköğretim düzeyinde brüt okullaşma oranlarının 1994’te %17,76’dır. 2000 yıllara gelindiğinde bu oranların düzenli bir artışın olduğu görülmektedir. 2000’de %22,25 olan oran, 2014’te %81,70 olmuştur. Yükseköğretimde brüt okullaşma oranının 2000 yılından 2014 yılına yaklaşık 4 kat artmıştır. Bu süreçte devletin uyguladığı her ile bir üniversite kurulması politikaları önemli düzeyde etkili olmuştur. Ayrıca devlet üniversiteleri yanında özel üniversitelerin sayısının artması da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Tablo 5: Türkiye’de Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı(%)

Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Lise	Yükseköğretim
1994/1995	89,34	53,43	36,74	8,61
1995/1996	88,93	53,09	38,74	9,35
1996/1997	89,4	52,82	38,54	9,21
Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaöğretim		Yükseköğretim
1997/1998	84,74	37,87		10,25
1998/1999	89,26	38,87		10,76
1999/2000	93,54	40,38		11,62
2000/2001	95,28	43,95		12,27
2001/2002	92,40	48,11		12,98
2002/2003	90,98	50,57		14,65
2003/2004	90,21	53,37		15,31
2004/2005	89,66	54,87		16,60
2005/2006	89,77	56,63		18,85
2006/2007	90,13	56,51		20,14
2007/2008	97,37	58,56		21,06
2008/2009	96,49	58,52		27,69
2009/2010	98,17	64,95		30,42
2010/2011	98,41	66,07		33,06
2011/2012	98,67	67,37		35,51
Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaokul	Ortaöğretim	Yükseköğretim
2012/2013	98,86	93,09	70,06	38,50
2013/2014	99,57	94,52	76,65	39,89

Kaynak: TÜİK, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018)

Tablo 5’ e göre, net okullaşma oranlarının değerleri düşük olduğu görünmektedir. Bunun nedeni sınıf tekrarı ve okula geç kayıt olan öğrencilerin teorik yaş grubundaki öğrenciler kısmına dahil edilmemesidir. Yine her dönemde net okullaşma oranının en yüksek olduğu eğitim düzeyi ilköğretimde görülmüştür. İlköğretimde net okullaşma oranı 1994’te %89,34, ortaokulda %53,43, lisede %36,74, yükseköğretimde %8,61’dir. İlköğretimde net okullaşma oranı 2000 yılında %93,54 iken 2012 yılında yaklaşık %99 seviyesine ulaşmıştır.

Ortaöğretimde ise 2000 yılı değeri %40,38 iken 2012 yılı değeri ise %67,37'dir. Benzer bir yükseliş eğilimi de yükseköğretimde net okullaşma oranında görülmektedir. 2000 yılında %11,62 olan oran, 2012 yılında %35,51'e 2014 yılında ise yaklaşık %40'a ulaşmıştır.

Tablo 5 detaylı incelendiğinde, Türkiye'de net okullaşma oranının düzenli olmasa da yıllara göre eğitim düzeyinin her kademesinde artış gösterdiği sonucuna varılabilir.

7.1.2. Farklı Ülkeler Yönünden Analiz

Her ülkede farklı eğitim sistemi uygulanmaktadır. Fakat AB, eğitim politikalarında, ortak bir mesleki eğitim politikası, mesleki eğitimin yaygınlaştırılması, zorunlu eğitimin sürelerinin artırılması ve zorunlu eğitim aşamasında en az iki dil öğretilmesi gibi birkaç şart dile getirmektedir. Avrupa ülkelerinde eğitim okul öncesinden başlamakta ve eğitim ülkenin tüm bölgelerine tam anlamıyla ulaştırılmaktadır. Ülkelerin ekonomik büyüme oranları, gelir dağılımı kişi başına düşen gelir yani kısaca ekonomik durum eğitim hizmetinin yaygınlaşmasını kolaylaştırmaktadır. Temel eğitim sonrasında bireylere seçme olanağı, iş olanaklarıyla birlikte sunulmaktadır. Lise eğitimi sonunda tercihi yönünde meslek eğitimine veya üniversiteye yöneltir. Eğitimde meslek seçiminde zamanı en fonksiyonel kullanma şansını elde ederler. Bu nedenlerden dolayı Avrupa'da, Türkiye'ye göre eğitimli işsiz bulunma oranı çok düşüktür (<http://dhgm.meb.gov.tr>).

AB'nin eğitim politikası, temel eğitimden yaşam boyu öğrenmeye kadar tüm işbirliği alanlarını, ulusal ve yerel düzeyde eğitim ile ilgili tüm kurum ve kişileri içerecek şekilde, çok yönlü ve kapsamlıdır. AB eğitim politikasının temel amacı, üye ülke yurttaşları arasındaki karşılıklı anlayışı özendirmek ve üye ülkelerin yurttaşlarına Avrupalılık bilincini aşlamak, bu süreçte öğrenci ve öğretmenleri eğitmek ve tüm Ar-Ge alanlarına üye ülkelerin etkin katılımlarını sağlamak şeklinde özetlenebilir (Sağlam ve diğerleri, 2011:91).

AB ülkelerinde genel olarak küçük yaşta okul hayatı başlamakla birlikte zorunlu eğitim süresinin 9 yılın üstünde olduğu görülmektedir (MEB, 2007). Mesleki eğitim ve öğretim politikası, istihdam edilebilirliği artırmak konusunda büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca gerekli bilgi ve becerilerin kazanımı konusunda mesleki eğitimin rolü büyüktür. Özellikle Avrupa' da düşük vasıflı işçi ve nüfusun büyük bir kısmının yaşlı olması sebebiyle rekabetin küreselleşmeyle arttığı günümüzde mesleki eğitim ve öğretime üye devletler tarafından ve Avrupa Komisyonunca destek verilmektedir (Bayrakdar, 2011:252). Avrupa eğitim sistemini bilgi toplumunun gereksinimlerini karşılamaya uygun hale getiren Lizbon

stratejisi, Avrupa'nın ekonomisini modernize etmeyi ve dünya pazarındaki diğer ülkelerle rekabet edebilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Lizbon stratejisi bilimsel araştırma, eğitim ve mesleki eğitim gibi pek çok alanı kapsamaktadır. Avrupa Konseyi, Lizbon toplantısında AB için 2010 yılında “dünyadaki rekabet gücü en yüksek ve dinamik bilgiye dayalı, aynı zamanda daha iyi iş olanakları ve daha geniş kapsamlı sosyal uyum içeren sürdürülebilir büyüme kapasitesine sahip bir ekonomi” haline gelme gibi bir hedef belirlemiştir. İstihdam Politikası Kılavuzunda, AB'nin ekonomik büyümesinin işgücünde daha yüksek becerilere sahip olmaya bağlı olduğu ve eğitim düzeylerini iyileştirmenin işgücü becerilerini iyileştirmede önemli bir yol olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle, AB, üye ülkelerin yüksek kaliteli öğrenim standartları koymasını ve bu standartlara ulaşmasını, tüm seviyelerde eğitim fırsatlarını artırmasını, gençlerin esnek öğrenim yollarına girmesini ve eğitim sisteminin işgücü piyasasından kopmamasını amaçlamaktadır (Sağlam ve diğerleri, 2011:96).

Tablo 6: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Brüt Okullaşma Oranı (%)

Ülkeler	Okulöncesi(%)	İlköğretim(%)	Ortaöğretim(%)	Yükseköğretim(%)
	2003-2012	2003-2012	2003-2012	2003-2012
Norveç	99	99	113	73
ABD	73	99	94	95
Almanya	112	101	102	57
Yeni Zelanda	93	100	120	81
Danimarka	100	100	120	74
İsveç	95	101	97	74
Finlandiya	70	99	107	96
Romanya	78	96	96	52
Rusya	90	99	85	75
Bulgaristan	85	101	93	60
Türkiye	29	102	89	61
Kazakistan	54	105	98	45
Azerbaycan	27	96	100	20
Çin	62	128	87	24

Kaynak: (Human Development Report 2014, s:192)

Tablo 6'ya göre, okulöncesinde brüt okullaşma oranı 2003-2012 döneminde Norveç'te %99, ABD'de %73, Almanya'da %112, Yeni Zelanda'da %93, Danimarka'da %100, İsveç'te %95, Finlandiya'da %70, Romanya'da %78, Rusya'da %90, Bulgaristan'da %85, Türkiye'de %29, Kazakistan'da %54, Azerbaycan'da %27 ve Çin'de %62'dir. Tablo o'ya göre, okulöncesi brüt okullaşma oranı en yüksek Almanya'da en düşük ise Azerbaycan'dadır. Türkiye ise okulöncesi brüt okullaşma oranı bakımından sonradan ikinci en düşük düzeye sahip ülkedir. Bu nedenle okulöncesi eğitim yönünden gelişmiş ülkeler düzeyine erişebilmesi için Türkiye'nin önemli uygulamalara yer vermesi gerekliliği açıktır.

2003-2012 döneminde ilköğretimde brüt okullaşma oranı Azerbaycan ve Romanya'da %96, Norveç, ABD, Finlandiya ve Rusya'da %99, Yeni Zelanda ve Danimarka'da %100, Almanya, Bulgaristan ve İsveç'te %101, Türkiye'de %102, Kazakistan'da %105, Çin'de %128'dir.

Okulöncesi ve ilköğretim brüt okullaşma oranı karşılaştırıldığında Almanya dışındaki diğer ülkelerde okulöncesine göre ilköğretimde okullaşma oranı daha yüksektir.

Tablo 6'ya göre, ortaöğretim brüt okullaşma oranı yönünden değerlendirildiğinde, Rusya %85, Çin %87, Türkiye %89, Bulgaristan %93, ABD %94, Romanya %96, İsveç %97, Kazakistan %98, Azerbaycan %100, Almanya %102, Finlandiya %107, Norveç %113, Yeni Zelanda ve Danimarka %120 oranlarına sahiptir.

Yükseköğretim okullaşma oranı açısından ise, Azerbaycan %20, Çin %24, Kazakistan %45, Romanya %52, Almanya %57, Bulgaristan %60, Türkiye %61, Norveç %73, Danimarka ve İsveç %74, Rusya, Rusya %75, Yeni Zelanda %81, ABD %95 ve Finlandiya %96 oranlarına sahiptir.

Özellikle bilgi ve teknoloji üretiminin temel kaynağı olan yükseköğretimde okullaşma oranının genellikle gelişmiş ülkelerde yüksek olduğu görülmektedir.

7.2. Eğitim Harcamaları Yönünden Analiz

Eğitim harcamaları eğitim alanında yapılan tüm giderleri kapsar. Öğrenci başına yapılan harcamalar, maaş ve ücret ödemeleri, okul araç ve gereçleri için yapılan harcamalar gibi harcamaların tümüdür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilen eğitim harcamaları, ülke kalkınmasına gelecek dönemler yönünden dolaylı etkiler sağlamaktadır. Bu etkiler nitelikli işgücünün sağlanması, bilgi ve teknolojik olanaklara ve fırsatlara ulaşabilmek gibi alanlarda oluşabilir.

7.2.1.Eğitim Harcamaları / Bütçe Harcamaları

Türkiye’de MEB ile YÖK+ Üniversiteler bütçesinin GSYİH ile Konsolide/Merkezi yönetim bütçe içindeki payları tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: MEB ile YÖK+Üniversiteler Bütçesinin GSYİH ile Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçe İçindeki Payları

Yıllar	MEB Bütçe Ödeneği (TL)	YÖK+ Üniversite Bütçeleri (TL)	Toplam (TL)	A (%)	B (%)
1999	2 131 808 500	676 899 815	2 808 708 315	10,30	2,69
2000	3 350 330 000	1 046 544 700	4 396 874 700	9,39	2,64
2001	4 046 305 625	1 364 910 550	5.411 216 175	11,15	2,25
2003	10 179 997 000	3 408 608 000	13 588 605 000	9,23	2,99
2006	16 568 145 500	5 846 822 761	22 414 968 261	12,81	2,96
2008	22 915 565 000	7 318 284 650	30 233 849 650	13,58	3,18
2009	27 446 77 095	8 772 719 225	36 219 497 320	13,81	3,80
2010	28 237 412 000	9 355 457 600	37 592 869 600	13,10	3,42
2011	34 112 163 000	11 503 927 500	45 616 090 500	14,59	3,52
2012	39 169 379 190	12 743 603 000	51 912 982 190	14,79	3,67
2013	47 496 378 650	15 227 760 500	62 724 139 150	15,52	4,02
2014	55 704 817 610	16 939 010 000	72 643 827 610	16,64	4,23

Not 1: A: Toplam Eğitim Bütçesinin Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçe Payı B: Toplam Eğitim Bütçesinin GSYİH içindeki Payı

Not 2: 2006 ‘dan önceki yıllar Konsolide, 2006 ve sonrası merkezi yönetim bütçesidir.

(Kaynak: MEB, Millî Eğitim İstatistikleri, 2014/2015, s:234)

Tablo 7’ye göre, toplam eğitim bütçesinin konsolide/merkezi yönetim bütçe içindeki payı 2008 yılına kadar dalgalı bir seyir izlemiştir.

2008 yılı sonrasında toplam eğitim bütçesinin konsolide/merkezi yönetim bütçe içindeki payı yıllara göre (2010 yılı dışında) artış göstermiş ve 2014 yılında yaklaşık %17 seviyelerine ulaşmıştır. 2000 yılına göre neredeyse 2 kata yaklaşan bir artıştan söz edilebilir. Bu dönemde kamunun eğitime bütçeden önemli düzeyde pay ayırdığı öne sürülebilir. Ayrıca

2003-2014 döneminde toplam eğitim bütçesinin konsolide/merkezi yönetim bütçe içindeki payı yıllık ortalama değeri %14,6'dır.

Toplam eğitim bütçesinin GSYİH içindeki payı 1999'da %2,69 olup, 2014 yılına kadar istikrarsız bir değişim göstermiştir. 2008 yılında %3'ü geçen oran, 2014 yılında %4,23 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2008 yılından sonraki yıllarda (2009 yılı hariç) oran sürekli olarak artmıştır.

Toplam eğitim bütçesinin hem konsolide/merkezi yönetim, hem de GSYİH içindeki payının giderek yükselmesi, eğitime verilen destek ve önemin artışıyla açıklanabilir.

Tablo 8: Türkiye'de MEB Bütçesinin GSYİH ile Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesine Oranları

Yıllar	GSYİH (TL)	Konsolide /Merkezi Yönetim Bütçe (TL)	MEB Bütçesi (TL)	MEB	
				GSYİH Oranı (%)	Konsolide /Merkezi Yönetim Bütçeye Oranı (%)
1997	29 393 262 000	6 361 685 500	510 063 600	1,74	8,02
2000	166 658 021 460	46 827 436 000	3.350 330 000	2,01	7,15
2003	454 780 659 396	147 230 170 000	10 179 997 000	2,24	6,91
2006	758 390 785 210	174.958.100.699	16 568 145 500	2,18	9,47
2009	952 558 578 826	262 217 866 000	27 446 778 095	2,88	10,47
2010	1 098 799 348 446	286 981 303 810	28 237 412 000	2,57	9,84
2011	1 297 713 210 117	312 572 607 330	34 112 163 000	2,63	10,91
2012	1 416 798 489 820	350 898 317 817	39 169 379 190	2,76	11,16
2013	1 559 160 000 000	404 045 669 000	47 496 378 650	3,05	11,76
2014	1 719 000 000 000	434 995 765 000	55 704 817 610	3,24	12,81

Not 1: 2006'dan öncesi Konsolide, 2006 ve sonrası Merkezi Yönetim Bütçesidir.

Kaynak: (MEB, Millî Eğitim İstatistikleri, 2014/2015, s:233)

Tablo 8 incelendiğinde 1997 yılında MEB bütçesinin GSYİH içindeki payı %1,74 iken 2003 yılında %2,24'e yükselmiştir. 1997'den 2014 yılına kadar MEB bütçesinin GSYİH içindeki payının düzenli olmasa da genel olarak artış yönünde olduğu söylenebilir. MEB

bütçesinin konsolide yönetim bütçe içindeki payı ise 1997 yılında %8,02'den 2003 yılında %6,91'e gerilediği görülmüştür. 2006 yılında ise MEB bütçesinin merkezi yönetim bütçesi içindeki payı %9,47'den 2014 yılında %12,81'e artmıştır. 2000 yılı karşılaştırıldığında MEB bütçesinin konsolide/merkezi yönetim bütçesi içindeki payı 2014 yılında yaklaşık 2 kat artmıştır. Bu olgu kamunun eğitim hizmetlerini öncelediğine işaret etmektedir.

7.2.2. Eğitim Yatırımları / GSYİH

Eğitim, insan sermayesine yapılan diğer yatırım çeşitleri gibi, örneğin; ulaştırmadan, haberleşmeye, enerjiye ve sulama olanaklarına yapılan fiziki yatırımlar gibi ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Düşük gelirlilerin gelirini artırır. Eğitim insan sermayesine yapılan üretken bir yatırımdır (Nartgün, 2006:2). Yatırım, uzun dönemde yarar sağlayan değerlerin elde edilmesi anlamı taşır. Dolayısıyla, yatırım üretim kapasitesini artırmak amacıyla sermaye oluşumuna katkıda bulunur. İnsan sermayesine farklı biçimlerde yatırım yapılabilse de bilinen en yaygın ve etkili yolu eğitimidir. (Kaya ve diğerleri, 2010:169).

Tablo 9'de GSYİH ve konsolide/merkezi yönetim bütçesinden MEB bütçelerine ayrılan paylar gösterilmiştir. 1998-2014 yılları arasında GSYİH içinde MEB yatırım bütçesine ayrılan en fazla pay 1998'de %0,53'tür. En az ise 2011'de %0,15'tir.

Tablo 9: MEB Yatırım Bütçesinin GSYİH ve Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçesine Oranları

Yıllar	MEB Yatırım Bütçesi (TL)	MEB Yatırım Bütçesinin	
		GSYH'ye Oranı (%)	Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçeye Oranı (%)
1998	373.262.000	0,53	2,52
2000	666.782.000	0,40	1,42
2003	1.479.050.000	0,33	1,00
2006	1.241.498.000	0,16	0,71
2009	1.506.188.195	0,16	0,57
2010	1 785 327 000	0,16	0,62
2011	1 995 625 000	0,15	0,64
2012	2 600 000 000	0,18	0,74
2013	3.955.000.000	0,25	0,98
2014	5.192.300.000	0,30	1,19

Kaynak: (MEB, Millî Eğitim İstatistikleri, 2014/2015, s:238)

Tablo 9'a göre MEB yatırım bütçesinin GSYİH'ye oranı 1998-2014 yılları arasında dalgalanmalar göstermiştir. Oran, sürekli olarak %1'in altındadır. MEB yatırım bütçesinin konsolide/merkezi yönetim bütçesine oranı da 1998-2014 döneminde istikrarlı olmamıştır. 1998'de %2,52 olan bu oran, 2010 yılında %0,62 seviyesine kadar düşmüştür. 2003-2013 döneminde %1'in altında kalan MEB yatırım bütçesinin konsolide/merkezi yönetim bütçesine oranı ilgili dönemde bütçenin yatırımlardan ziyade cari harcamalar üzerine odaklandığını göstermektedir. Bu nedenle konsolide/merkezi yönetim bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan pay daha belirleyici olabilmektedir.

Tablo 10'da Konsolide bütçe yatırımlarından milli eğitim bakanlığı yatırımlarına ayrılan pay oranları gösterilmiştir.

Tablo 10: Konsolide Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımlarına Ayrılan Pay (%)

Yıllar	Konsolide/Merkezi Yönetim Bütçe Yatırım Ödeneği (TL)	MEB Yatırım Ödeneği (TL)	Konsolide/Merkezi Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımlarına Ayrılan Pay(%)
1998	999 975 000	373 262 000	37,33
2000	2 352 000 000	666 782 000	28,35
2003	8 998 500 000	1 479 050 000	16,44
2006	9 639 582 000	1 238 498 000	12,85
2009	12 609 700 000	1 754 417 000	13,91
2010	19 046 000 000	1 785 327 000	9,37
2011	21 426 591 000	1 995 625 000	9,31
2012	27 913 538 000	2 600 000 000	9,31
2013	33 488 724 000	3 955 000 000	11,81
2014	36 400 961 000	5 192 300 000	14,26
2015	40 454 052 000	5 494 000 000	13,58

Kaynak: (MEB, Millî Eğitim İstatistikleri, 2014/2015, s:238)

Tablo 10'a göre konsolide/merkezi yönetim bütçesi yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan pay 1998 yılında %37,33 iken 2012 yılına kadar MEB yatırımlarına ayrılan pay sürekli gerilemiş ve %9,31 düzeyine kadar düşmüştür. 2012-2015 döneminde görülen artışlarla birlikte 2015 yılında %13,58 olarak gerçekleşmiştir. 2009-2015 döneminde merkezi yönetim bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan pay yıllık ortalama %11,65'dir.

Merkezi yönetim bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan payın düşük olması kaynakların başka alanlarda yapılan yatırımlara ayrılması olarak yorumlanabilir. Fakat MEB yatırımları ile diğer yatırımlar arasında tercih ve önceliklerin MEB yatırımlarından yana olması beklenen ve istenilen bir seçimdir. Ancak doğrudan istihdam sağlayıcı ve kısa dönemde geri dönüş hızı yüksek olan yatırımlar da konjonktürel nedenlerle tercih edilebilmektedir.

7.2.3. Eğitim Harcamaları /GSYİH

Eğitim harcamaları, ülke genelinde yapılan en önemli harcamalardır. Eğitim harcamalarının artış göstermesi ülke kalkınmasının temel niteliğini oluşturur. Tablo 11’de seçilmiş 18 ülkede eğitim kurumlarına yapılan harcamaların GSYİH içindeki payları gösterilmiştir.

Tablo 11’e göre, 2000 yılında ilköğretim ve ortaöğretim düzeyine yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı en fazla %5,0 oranla Norveç’te görülmüştür. En az ise %1,8 oranla Türkiye’de görülmüştür. Yükseköğretim yönünden ise 2000 yılında Kanada %2,3 ile ilk sırada yer almaktadır. Türkiye’nin oranı ise %0,7 ile son sırada yer almaktadır. Tüm eğitim kurumlarına yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı yönünden değerlendirme yapıldığında 2000 yılında üst sıradaki 5 ülke İsrail, İzlanda, Norveç, Danimarka, Fransa’dır.

2011 yılında ise, ilköğretim ve ortaöğretim seviyesine yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı en fazla %4,9 oranla Norveç’te olduğu görülmektedir. En az ise %2,6 oranla Türkiye’de görülmüştür. Yükseköğretim düzeyinde ise 2011 yılında Almanya %2,8 ile ilk sırada yer almaktadır. En az ise %1,0 oranla İtalya ve Macaristan olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise %1,3 oranla 2000 yılına göre artış sağladığı göstermiştir.

Tüm eğitim kurumlarına yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı yönünden bir değerlendirme yapıldığında 2011 yılında üst sıradaki ülkelerin Danimarka, İzlanda, Kore, Norveç, İsrail, Kanada, Finlandiya, İsveç olduğu görülmüştür.

Tablo 11: Seçilmiş Ülkelerde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSYİH İçindeki Payı(%)

Ülkeler	2000			2005			2010			2011		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Avustralya	3.6	1.4	5.2	3.7	1.5	5.3	4.3	1.6	6.1	4.1	1.6	5.8
Almanya	3.3	1.1	4.9	3.2	1.1	5.0	3.3	1.3	5.3	3.1	1.3	5.1
Kanada	3.3	2.3	5.9	3.4	2.4	5.8	3.7	2.6	6.4	4.0	2.8	6.8
Norveç	5.0	1.6	6.8	5.1	1.7	7.5	5.1	1.6	7.4	4.9	1.7	7.4
İrlanda	2.9	1.5	4.4	3.4	1.1	4.5	4.7	1.6	6.4	4.6	1.5	6.2
Danimarka	4.1	1.6	6.6	4.5	1.7	7.4	4.8	1.9	8.0	4.4	1.9	7.9
İsveç	4.2	1.6	6.3	4.2	1.6	6.4	4.0	1.8	6.5	3.9	1.7	6.3
İtalya	3.1	0.9	4.5	3.1	0.9	4.4	3.1	1.0	4.4	3.1	1.0	4.6
Finlandiya	3.6	1.7	5.6	3.9	1.7	6.0	4.1	1.9	6.5	4.1	1.9	6.5
Japonya	3.0	1.4	5.0	2.9	1.4	4.9	2.9	1.5	5.1	2.9	1.6	5.1
Fransa	4.3	1,3	6,4	4,0	1,3	6,0	4,1	1,5	6,3	3,9	1,5	6,1
Kore	3.5	2.2	6.1	4.1	2.3	6.7	4.2	2.6	7.6	4.1	2.6	7.6
Polonya	3.9	1.1	5.6	3.7	1.6	5.9	3.7	1.5	5.8	3.4	1.3	5.5
Türkiye	1.8	0.7	2.5	M	M	M	2.5	M	M	2.7	1.3	4.2
Macaristan	2.8	0,9	4,4	3,3	0,9	5,1	2,8	0,8	4,6	2,6	1,0	4,4
İzlanda	4,8	1,1	7,1	5,4	1,2	8,0	4,9	1,2	7,8	4,9	1,2	7,7
İsrail	4.3	1,9	7,7	4.1	1.9	7,5	4,0	1,6	7.0	4,2	1,7	7.3
İspanya	3,2	1,1	4,8	2,9	1,1	4,6	3,3	1,4	5,6	3,2	1,3	5.5

Not: m: Veri yok, A: İlköğretim ve Ortaöğretim, B: Yükseköğretim, C: Eğitimin tamamı

Kaynak: (OECD, Education at a Glance 2014, s:231

Tablo 12: Seçilmiş Ülkelerde 2005-2014 Döneminde Eğitime Yapılan Kamu Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)

Ülkeler	Eğitime Yapılan Kamu Harcamaların GSYİH İçindeki Payı (%)
Norveç	6.6
Avustralya	5.1
Danimarka	8.7
Hollanda	5.9
Almanya	5.0
ABD	5.2
Kanada	5.3
Yeni Zelanda	7.4
İsveç	6.8
İngiltere	6.0
İzlanda	7.4
Kore	4.9
İsrail	5.6
Japonya	3.8
Fransa	5.7
Finlandiya	6.8
İspanya	5.0
İtalya	4.3
Yunanistan	4.1
Türkiye	2.9

Kaynak: (Human Development Report 2015, s:242)

Tablo 12'ye göre tüm ülkelerde 2005-2014 döneminde eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYİH içindeki paylarına bakıldığında, Danimarka %8,7 ile ilk sıradadır. Yeni Zelanda ve İzlanda ise %7.4 oranla ikinci sırayı paylaşmaktadırlar.

Tablo 12'de 10 yıllık sürede ortalama olarak eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYİH içindeki payının en az olduğu ülke %2.9 oranla Türkiye Olmuştur. Eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYİH içindeki payını gösteren oranın ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle yakın bir ilişkisi vardır. Tablo 12'ye göre gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde eğitime

yapılan kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı daha az gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir.

Tablo 13: Seçilmiş Ülkelerde Eğitime Yapılan Toplam Kamu Harcamalarının Eğilimleri

	Toplam Kamu harcamaları içinde Eğitim Harcamalarının Payı(%)	Eğitime Yapılan Kamu Harcamalarının GSYİH Payları(%)
Ülkeler	2011	2011
Avustralya	14.4	4.8
Kanada	13.3	5.1
Belçika	12.2	6.5
Finlandiya	12.2	6.8
Almanya	11.0	5.0
Fransa	10.2	5.7
İrlanda	13.1	6.2
İspanya	10.5	4.8
ABD	13.6	5.0
Türkiye	10.9	3.8
Norveç	15.2	8.8
İngiltere	12.2	5.8
Kore	16.5	5.0
İsveç	13.2	6.8
AB Ortalaması	11.5	5.6
OECD Ortalaması	12.9	5.6

Kaynak: (Education at a Glance 2014, s:258)

Eğitim hizmetlerinin karşılanmasında kamu kesiminin rolü ve etkinliği önemli bir belirleyicidir. Eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılması ve sosyal refah devleti uygulamalarında kamu kesimine öncelikler verilmektedir. Bu kapsamda tablo 11 eğitime yapılan toplam kamu harcamalarının eğilimlerini farklı ülkeler yönünden sunmaktadır. Hem toplam kamu

harcamaları içinde eğitim harcamalarının hem de eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYİH içindeki payları üzerinden eğilimler ortaya koyulmuştur.

Tablo 13'e göre tüm ülkelerde toplam kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarının payı 2011 yılına göre değerlendirildiğinde en yüksek pay %16.5 ile Kore'ye aittir. Norveç %15.2 oranı ile ikinci sırada Avusturya ise %14.4 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Üç ülkenin değerleri hem AB hem de OECD ortalamasının oldukça üzerindedir. Türkiye ise %10.9 değerle en düşük ülke grubunda yer almaktadır.

Fransa ve İspanya Türkiye ile birlikte en düşük oranlara sahiptir. Düşük oranlar kamu harcamalarının bileşimindeki farklılıklarla açıklanabilir. Kamu harcamaları kapsamında cari, yatırım ve transfer harcamaları biçiminde harcama grupları bulunmaktadır. Ülkelerin kamu harcama kompozisyonları ise birbirinden farklıdır. Tablo 13'e göre eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı ise %8.8 değerle Norveç birinci sırada yer almaktadır. İsveç ve Finlandiya %6.8 ile ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye ise hem seçilmiş 14 ülke arasında hem de OECD ve AB ortalamasının altında %3.8 değerle en sonda yer almaktadır. Eğitim harcamalarının ülke kalkınmasında ve refah devleti oluşumunda önemli bir paya sahip olmasına rağmen Türkiye'nin düşük oranlara sahip olduğu görülmektedir.

7.3. Tüketim Harcamaları ve Eğitim

Belli bir dönem içinde hane halkının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın aldığı veya tükettiği mal ve hizmetler, tüketim harcamalarının içeriğini oluşturmaktadır. Tüketim ise insanların ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak üzere üretilen veya alınan malların tüketilerek yok edilmesidir. Tüketim bütün ekonomik faaliyetlerin nihai amacıdır. Harcama ise bir mal veya hizmet satın almak için yapılan parasal masraflar veya fedakarlıkların tümüdür. Satın alınan bir mal için yapılan ödemeler harcama, satın alınan bu malın bireyler tarafından tüketilerek yok edilmesi de tüketim olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2008:14).

Tablo 14'te Türkiye'de 2005-2014 itibariyle toplam hane halkı tüketim harcamasının türlerine göre dağılımı % olarak gösterilmiştir.

Tablo 14: Türkiye’de 2005-2014 İtibariyle Toplam Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı (%)

Harcama Türleri	Toplam Hanehalkı Tüketim Harcaması						2014 Yılına Göre Sıralama
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	24,9	21,9	20,7	19,6	19,9	19,7	2
Alkollü içecekler, Sigara ve Tütün	4,1	4,5	4,1	4,2	4,2	4,2	8
Giyim ve ayakkabı	6,2	5,1	5,2	5,4	5,3	5,1	6
Konut ve kira	25,9	27,1	25,8	25,8	25,0	24,8	1
Mobilya ve ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	6,8	6,3	6,4	6,7	6,6	6,8	4
Sağlık	2,2	2,1	1,9	1,8	2,1	2,1	12
Ulaştırma	12,6	15,1	17,2	17,2	17,4	17,8	3
Haberleşme	4,3	4,1	4,0	3,9	4,0	3,7	9
Kültür ve eğlence	2,5	2,8	2,7	3,2	3,1	3,0	10
Eğitim hizmetleri	1,9	2,0	2,0	2,3	2,4	2,4	11
Otel ve lokantalar	4,4	5,4	5,7	5,8	5,9	6,0	5
Çeşitli mal ve hizmetler	4,1	3,7	4,3	4,2	4,3	4,3	7

Kaynak: (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1012)

Tablo 14’ye göre, Türkiye’de tüm yıllarda toplam hane halkı tüketim harcaması içinde en fazla pay konut ve kiraya aittir. İkinci sırada ise gıda ve alkolsüz içecekler yer almaktadır. Bunun nedeni bu malların bireylerin beslenme ve barınma gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamasıdır.

Tüm harcama grupları içinde en düşük oran eğitim ve sağlığa aittir. Her iki gösterge ise beşeri sermayenin en temel belirleyicisidir. Tablo 12’ye göre tüm yıllarda eğitim hizmetlerine yapılan harcamaların alkollü içecekler, sigara ve tütüne yapılan harcamaların altında olması, hane halkının eğitime ne kadar kayıtsız kaldığının önemli bir göstergesidir.

Bütün yıllar birlikte değerlendirildiğinde eğitimin toplam hane halkı tüketim harcaması içindeki payı ortalama %2.2 düzeyindedir. Alkollü içecekler, sigara ve tütün ise %4.22 oranına sahiptir ve eğitime göre neredeyse iki kat daha fazla tüketici bütçesinde yer almaktadır.

7.4.Gelir Dağılımı Yönünden Değerlendirme

Eğitimin, çeşitli ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı yönde etki ettiği söylenebilir. Eğitime yapılan harcamalar düşük gelirli kesimlerin gelir dağılımını az da olsa iyileştirici yönde etki eder. Eğitime yapılan yatırımlar ile getirileri arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Öte yandan da eğitim düzeyi ve beşeri sermayeye yapılan yatırımlar ile iktisadi kalkınma, gelir düzeyi ve gelir dağılımı arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur (Karadeniz ve diğerleri, 2007:48).

Eğitim çağındaki bireylerin başarılarını ve yetiştirilmelerini etkileyen faktörlerden önemli bir unsur da şüphesiz ki onların ailelerinin eğitim düzeyleri ve gelir düzeyleridir. Çünkü gelir düzeyindeki farklılıklar, günümüz dünyasındaki hemen hemen her toplumda bireylerin yaşantısını etkileyen en önemli faktördür. Bu gelir düzeyindeki farklılıklar bireylerin sosyal ve duygusal yaşantılarını etkilemekte, toplumsal rollerinde belirleyici unsur olmaktadır.Varlıklı ve eğitilmiş aile ortamında yetişen çocuklar daha rahat bir gelişme evresi geçirirken, gelir düzeyi düşük aile ortamından gelen çocuklar daha olumsuz kişilik gelişimi gösterebilirler. Anne ve babanın otoritesi altında yetişen çocuklar ailenin gelir şartlarına bağlı olarak büyürler. Gelir düzeyi yüksek çevrelerde çocukların düşüncelerine değer veriliyorsa, önemseniyorsa çocuk büyükler gibi düşünmeye başlar,geleneksel davranışlardan kurtularak özgür düşünmeyi öğrenir (Türkoğlu, 2008:33).

Tablo 15'e göre, genel olarak gelir, eğitim ve insani gelişim endeksi yüksek olan ülkelerde gelir dağılımının daha adaletli olduğu görülmektedir. Danimarka, Norveç, İsveç gibi insani gelişim yönünden üst sıralarda yer alan ülkelerin Gini katsayısı 2005-2013 döneminde yaklaşık 0.26 düzeyindedir.Brezilya ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı adaletsizlikleri daha fazladır. Brezilya için Gini katsayısı 0.527, Türkiye için 0.40'tır. Düşük insani gelişim ve eğitim endeksine sahip ülkelerde ise gelir dağılımı adaletsizlikleri düşüktür. Örneğin Afganistan, Pakistan ve Irak'ın Gini katsayıları sırasıyla 0.278, 0.296 ve 0.295'tir.

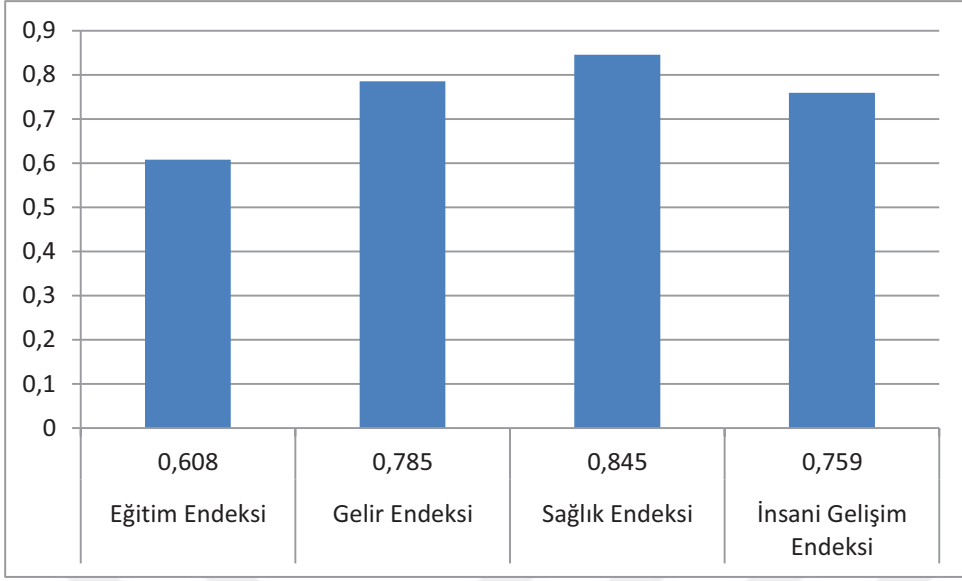
Bu sonuçlar Kuznets'in ters U hipotezi ile de tutarlıdır. Gelir düzeyi düşük olan ülkelerde gelir dağılımı adaletsizlikleri düşük iken gelir artışı ile birlikte gelir adaletsizlikleri artmakta, yüksek gelir düzeylerinde ise gelir adaletsizlikleri azalmaktadır.

7.5.İnsani Gelişim Endeksi ile Eğitim İlişkisi

İnsani gelişim, yalnızca ekonomilerin zenginliğini artırmaktan ziyade insan yaşamının niteliğini ve standartlarını zenginliğini artırmaya odaklanarak insanların seçeneklerinin artırılması anlamına gelmektedir.İnsani Gelişim Endeksi (İGE), ortalama yaşam beklentisiyle ölçülen uzun ve sağlıklı bir yaşam sürme, ortalama okula gitme süresi ve beklenen okula devam süresiyle hesaplanan bilgiye erişim becerisi ve kişi başına düşen gayrisafi millî hasılayla ölçülen insana yakışır bir yaşam standardına sahip olma becerisi olmak üzere üç temel boyutu esas alan bir ölçüm yöntemidir. İGE'nin üst sınırı 1'dir (İnsani Gelişim Raporu, 2015:1-3).

Ülkeler için hesaplanan İGE değeri 0 ile 1 arasında değişmekte ve endeks değeri 0,793 ile 1 arasındaki ülkeler çok yüksek insani gelişim, 0,698 ile 0,793 arasında yer alanlar yüksek insani gelişim, 0,522 ile 0,698 arası orta insani gelişim ve 0 ile 0,522 arasındaki ülkeler ise düşük insani gelişim düzeyi çerçevesinde değerlendirilmektedir (Sipahioğlu ve diğerleri, 2013:83).

Grafik 1'de Türkiye'nin 2012 yılında insani gelişim endeks verileri gösterilmektedir. İnsani gelişim endeksini oluşturan bileşenlerden eğitim endeksi diğer bileşenlerden çok düşüktür ve tüm bileşenler içinde de en düşük paya sahiptir. 2012 verilerine göre sağlık endeksi 0,845, gelir endeksi 0,785, eğitim endeksi ise 0,608'dir. Yani Türkiye'nin eğitime kaynak ayırma konusunda yeterli ve gereken seviyede olmadığı söylenebilir.

Grafik-1: 2012 Türkiye İnsani Gelişim ve Bileşenleri Endeks Değerleri

Kaynak: TÜİK, (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/SecilmisUluslararasıGostergeler/tabloOlustur.do>)

Tablo 15'te insani gelişim yönünden çok yüksek, yüksek, orta ve düşük düzeyli ülkelerden seçmeler yapılmıştır. Bu ülkeler insani gelişim, gelir ve eğitim endeksleri bakımından karşılaştırmalara yer verilmiştir.

Tablo 15: 2014 Yılında Seçilmiş Ülkelerde İnsani Gelişim, Gelir ve Eğitim Endeks Değerleri ile Gini Katsayıları

Ülkeler	İGE	GiniKatsayısı (2005-2013)	Eşitsizliğe Uyarlanmış Eğitim Endeksi	Eşitsizliğe Uyarlanmış Gelir Endeksi
Norveç	0.944	0.268	0.886	0.878
Danimarka	0.923	0.269	0.897	0.787
Almanya	0.916	0.306	0.871	0.790
Kanada	0.913	0.337	0.841	0.754
İsveç	0.907	0.261	0.813	0.804
Macaristan	0.828	0.289	0.789	0.717
Romanya	0.793	0.273	0.719	0.651
Kazakistan	0.788	0.286	0.751	0.704
Sırbistan	0.771	0.297	0.688	0.627
Brezilya	0.755	0.527	0.518	0.465
Türkiye	0.761	0.40	0.563	0.618
Azerbaycan	0.751	0.330	0.645	0.702
Mısır	0.690	0.308	0.351	0.604
Hindistan	0.609	0.336	0.292	0.508
Tacikistan	0.624	0.308	0.615	0.414
Irak	0.654	0.295	0.342	0.626
Zambiya	0.586	0.575	0.466	0.314
Kongo	0.591	0.402	0.402	0.488
Kenya	0.548	0.477	0.380	0.321
Nepal	0.548	0.328	0.266	0.403
Pakistan	0.538	0.296	0.208	0.519
Yemen	0.498	0.359	0.177	0.427
Afganistan	0.465	0.278	0.202	0.396
Mali	0.419	0.330	0.176	0.350

Kaynak: (UNDP, Human Development Report 2015, s:216-218).

Tablo 15'e göre çok yüksek insani gelişim endeksine sahip ülkeler Norveç, Danimarka, Almanya, Kanada, İsveç ve Macaristan'da aynı zamanda eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeksi ve eşitsizliğe uyarlanmış gelir endeksi değerlerinin de yüksek olduğu

görülmektedir. Norveç 0,944 endeks değeriyle birinci sırada yer almaktadır. Eğitim endeks değeri ise 0,886 ve eşitsizliğe uyarlanmış gelir endeks değeri 0,878'dir.

Yüksek insani gelişim endeks değerine sahip ülkeler ise Romanya, Kazakistan, Sırbistan, Brezilya, Türkiye ve Azerbaycan'dır. Yüksek insani gelişim endeks değerine sahip ülkelerden Türkiye'nin insani gelişim endeks değeri 0,761 eğitim endeksi 0,563 ve gelir endeksi ise 0,618'dir.

Orta insani gelişim endeks değerine sahip ülkeler Mısır, Hindistan, Tacikistan, Irak, Zambiya ve Kongo'dur. Orta insani gelişim endeks değerine sahip ülkelerin eğitim endeks değerleri çok düşüktür. Bu ülkelerin eğitim endeks değerinin düşük olması eğitime ayırdığı kaynakların sınırlılığı ile açıklanabilir. Hindistan'da eğitim endeksi 0,292, Irak'ta 0,342 ve Mısır'da 0,351'dir. Gelir endekslerinin ise eğitim endeks değerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Irak'ta 0,626, Mısır'da 0,604 ve Hindistan'da ise 0,508'dir.

Düşük insani gelişim endeks değerine sahip ülkeler Kenya, Nepal, Pakistan, Yemen, Afganistan ve Mali'dir. Bu ülkelerin hem eğitim hem de gelir endekslerinin düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla insani gelişim endeks değerleri de düşüktür. Mali'de eğitim endeksi 0,176, gelir endeksi 0,350, Yemen'de eğitim endeksi 0,177 gelir endeksi 0,427'dir. Düşük insani gelişim endeks değerine sahip ülkelerin eğitim endeks değeriyle gelir endeks değerinin arasındaki fark artmaktadır. Bu da o ülkelerin yaşam kalitelerini olumsuz etkileyebilmektedir. Tablo 15'ten genel olarak aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

- Eğitim endeksi yüksek olan ülkeler aynı zamanda yüksek gelir ve dolayısıyla yüksek insani gelişim endeks değerine sahiptir.
- Eğitim endeksi ile gelir endeksi arasında aynı yönlü bir ilişki söz edilebilir. Eğitim endeksi arttıkça gelir endeksi de artmaktadır. Ayrıca eğitimin gelir düzeyini açıklayan bir değişken olduğu yönünde bir analiz yapılabilir.
- Gelir endeksi arttıkça eğitim endeksinin de arttığı yönünde bir ilişki kurulabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ise, gelir düzeyi eğitim endeksini etkilemektedir.

Sonuç olarak eğitim ve gelir arasındaki ilişkilerde eğitiminin gelir düzeyini veya gelirin eğitim düzeyini etkileyebileceği yönünde analizler yapılabilir.

Tablo 16'da Türkiye ve Avrupa Birliği üye ülkelerinde insani gelişim endeks verileri ve sıralamaları gösterilmektedir.

Tablo 16’da Türkiye ve Avrupa Birliği üye ülkelerin insani gelişim endeksi ve eğitim endeksi değerleri birlikte verilmektedir. Bunun nedeni, yüksek insani gelişim endeksine sahip ülkelerin eğitim endeksinin de yüksek olduğunu ortaya koymaktır. Benzer şekilde düşük eğitim endeksi düşük insani gelişim endeksi ilişkisini de gösterebilmektedir. Norveç, Kanada, İrlanda, Almanya, ABD, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerin yaklaşık 0,900 değerle en yüksek insani gelişme endeksine sahip olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu gelişmiş ülkelerin insani gelişme endeksi verilerine paralel olarak eğitim endekslerinin de yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık Bulgaristan, Romanya ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin insani gelişme endeksi verilerine bakıldığında 0,799’un altında bir değere sahiptirler.

Tablo 16: 2014 Yılında Türkiye ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde İnsani Gelişim Endeks Verileri ve Sıralamaları

Ülke Adları	İnsani Gelişim Endeksi	Sıralaması	Eşitsizliğe Uyarlanmış Eğitim Endeksi	Sıralaması
Danimarka	0.923	1	0.897	1
Hollanda	0.922	2	0.858	4
Almanya	0.916	3	0.871	2
İrlanda	0.916	4	0.858	4
İsveç	0.907	5	0.813	9
Birleşik Krallık	0.907	6	0.860	3
Lüksemburg	0.892	7	0.729	17
Belçika	0.890	8	0.762	14
Fransa	0.888	9	0.751	15
Avusturya	0.885	10	0.771	13
Finlandiya	0.883	11	0.800	10
Slovenya	0.880	12	0.840	7
İtalya	0.873	13	0.700	19
Çek Cumhuriyeti	0.870	14	0.854	5
Yunanistan	0.865	15	0.735	16
Estonya	0.861	16	0.853	6
Kıbrıs	0.850	17	0.673	22
Slovakya	0.844	18	0.813	9
Polonya	0.843	19	0.778	12
Litvanya	0.839	20	0.817	8
Malta	0.839	21	0.690	20
Portekiz	0,830	22	0,685	21
Macaristan	0,828	23	0,789	11
Romanya	0,793	24	0,719	17
Bulgaristan	0,782	25	0,710	18
Türkiye	0,761	26	0,563	23

Kaynak: (UNDP, Human Development Report 2015, s:216-218)

Tablo 16'ya göre, Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye karşılaştırıldığında insani gelişim endeksi verilerine göre Türkiye 2013 yılında 0,761 endeks değeriyle 26. sıradadır. AB ülkeleri içinde Danimarka 0,923 insani gelişim endeks değeriyle birinci sırada yer almaktadır ve 1'e oldukça yakın ve çok yüksek insani gelişim grubunda yer almaktadır.

Bulgaristan ise 0,782 değerle hem orta insani gelişim hem de AB ülkeleri arasında en düşük insani gelişim endeks grubunda yer almaktadır. AB ülkelerin eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeks değerleri insani gelişim endeks değerine paralel olmadığı tablo 16'da görülmektedir. Bunun nedeni ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle açıklanabilir. Örneğin çok yüksek insani gelişim endeksine sahip ülkelerin eğitim endeksi de yüksektir.

AB ülkeleri içinde eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeks değeri 0,897 olan Danimarka birinci sırada yer almaktadır. Türkiye de ise bu endeks 0,563 değerle 23. sırada yer almaktadır.

7.6. Seçilmiş Ülkeler Yönünden AR-GE

Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri, bilgi ve teknolojik gelişme gibi içsel büyüme kaynaklarının içselleştirilme sürecidir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, fiziki sermaye birikimi yanı sıra beşeri sermaye birikimleri ve teknoloji geliştirme ve kullanabilme güçleri ile doğru orantılıdır. Teknolojik gelişme Ar-Ge veya ithalat yoluyla sağlanabilir. Ar-Ge yoluyla sağlanan teknolojik gelişme, üretim maliyetini düşürücü ve ürün kalitesini arttırıcı etkilere sahip olup yeni bir ürün ortaya koyarak firmanın ve ülkenin rekabet gücünü arttırmaktadır. İthalatla elde edilen teknolojik gelişme ise, yeni teknolojilere uyum sorununa neden olabilmektedir (Üzümcü, 2012:237).

Ar-Ge harcamaları ile büyüme arasında doğrudan ve dolaylı bir ilişkinin varlığı ileri sürülebilir. Ar-Ge temeli yeni bilgiye dayalıdır. Ülkelerin Ar-Ge harcamalarına ayırdıkları oranlar sektörel dağılımla birlikte ülke kalkınmasına pozitif etki yapmaktadır. Tablo 17'de seçilmiş bazı ülkelerin Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payları % olarak verilmiştir.

Tablo 17:Seçilmiş Bazı ÜlkelerdeAr-Ge Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı

Ülkeler	1996 (%)	2000 (%)	2004 (%)	2010 (%)	2011 (%)
ABD	2,44	2,62	2,49	2,74	2,76
Norveç	1,63	1,59	1,57	1,68	1,65
Avusturya	1,66	1,93	2,24	2,80	2,77
Fransa	2,27	2,15	2,16	2,24	2,25
Finlandiya	2,53	3,35	3,45	3,90	3,80
Arjantin	0,42	0,44	0,44	0,62	0,65
Kanada	1,65	1,91	2,07	1,86	1,79
Singapur	1,34	1,85	2,13	2,05	2,23
Almanya	2,20	2,47	2,50	2,80	2,89
İtalya	0,98	1,04	1,09	1,26	1,25
Türkiye	0,45	0,48	0,52	0,84	0,86
Japonya	2,77	3,00	3,13	3,25	3,39
Romanya	0,71	0,37	0,39	0,46	0,50

Kaynak: The World Bank,

(<http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS/countries>)

Tablo 17'ye göre, 1996 yılında Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülke %2,77 değeri ile Japonya'dır. Teknolojide lider ülke sınıflandırmasında yer alan Japonya, ABD, Finlandiya, Fransa ve Almanya gibi ülkelerle aynı grupta yer almaktadır. Japonya'da söz konusu oran tablo 17'de yer alan yıllara göre sürekli artmış ve 2011 yılında %3,39 seviyesine yükselmiştir. Benzer bir durum Finlandiya ve Almanya içinde geçerlidir. 2011 yılında Finlandiya Japonya'nın önünde birinci sırada yer almıştır.

Türkiye ise 1996 yılında düşük teknolojiye sahip olan ülkeler kategorisinde %0,45 değeriyle yer almıştır. 2011 yılında %0,86 değerine ulaşmasına rağmen orta dereceli teknolojiye sahip ülke konumuna ancak ulaşabilmiştir. 2011 yılına göre, Finlandiya ve Japonya ile karşılaştırıldığında Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı bakımından Türkiye yaklaşık 4 kat geridedir.

Bu sonuçlar, teknoloji transferi yapabilecek ve dünyada teknoloji pazarında yüksek paya sahip ülkeleri de açıklamaktadır.

7.7.Seçilmiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen Gelir ve Eğitim

Kişi başına düşen gelir ülkelerarası karşılaştırmalarda refah göstergelerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Piyasa döviz kuru yaklaşımına göre belirlenen kişi başına gelirin, ülkelerarası karşılaştırmalarda gerçek durumu yansıttığındaki yetersizlikler satın alma gücüne göre hesaplamayı gerekli kılmıştır.

Satın alma Gücü Paritesi (SGP), ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırarak, farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen bir değişim oranıdır. SGP, belirli bir mal ve hizmet sepetinin satın alınabilmesi için gereken ulusal para tutarlarının oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oran kullanılarak farklı para birimlerine dönüştürülen harcamalar, satın alınan mal ve hizmet hacmindeki farklılıkları yansıtarak, ülkeler arasında gerçek anlamda karşılaştırılabilir veriler sağlamaktadır. SGP en basit ifadeyle, iki ülkede aynı tanıma sahip bir ürünün fiyat oranı şeklinde hesaplanır. SGP tek bir ürün için değil, piyasada yer alan mal ve hizmetlerin genelini kapsayan GSYH ve harcama bileşenleri için hesaplanmaktadır (TÜİK, 2008:1).

Tablo 18’de seçilmiş bazı ülkelerde satın alma gücü paritesi cinsinden kişi başına gayri safi gelir (sabit 2011 uluslararası \$) ile eğitim endeks değerleri gösterilmektedir.

Tablo 18: 2014 Yılında Seçilmiş Bazı Ülkelerde Satın Alma Gücü Paritesi Cinsinden Kişi Başına Gayri Safi Gelir (Sabit 2011 uluslararası \$), Eğitim Endeksi ve İnsani gelişim Endeks değerleri verilmektedir

Ülkeler	İnsani Gelişim Endeksi		Eşitsizliğe uyarlanmış Eğitim Endeksi		Kişi Başına Düşen Gayrisafi Milli Gelir(\$)	
		Sıralama		Sıralama		Sıralama
Norveç	0.944	1	0.886	2	64,992	1
Danimarka	0.923	2	0.897	1	44,025	3
Almanya	0.916	3	0.871	3	43,919	4
Kanada	0.913	4	0.841	4	42,155	5
İsveç	0.907	5	0.813	5	45,636	2
Macaristan	0.828	6	0.789	6	22,916	6
Romanya	0.793	7	0.719	8	18,108	9
Kazakistan	0.788	8	0.751	7	20,867	7
Sırbistan	0.771	9	0.688	9	12,190	13
Türkiye	0.761	10	0.563	12	18,677	8
Brezilya	0.755	11	0.518	13	15,175	11
Azerbaycan	0.751	12	0.645	10	16,428	10
Mısır	0.690	13	0.351	16	10,512	13
Hindistan	0.609	16	0.292	18	5,497	15
Tacikistan	0.624	15	0.615	11	2,517	20
Irak	0.654	14	0.342	17	14,003	12
Zambiya	0.586	18	0.466	14	3,734	17
Kongo	0.591	17	0.402	15	6,012	14
Kenya	0.548	19	0.380	16	2,762	19
Nepal	0.548	19	0.266	19	2,311	21
Pakistan	0.538	20	0.208	20	4,866	16
Yemen	0.498	21	0.177	22	3,519	18
Afganistan	0.465	22	0.202	21	1,885	22
Mali	0.419	23	0.176	23	1,583	23

Kaynak: (UNDP, Human Development Report 2015, s:210-218).

Tablo 18 değerlendirildiğinde kişi başına düşen gelir sıralamasında ilk beş içinde yer alan Norveç, İsveç, Danimarka, Almanya ve Kanada, Eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeksi sıralamasında da ilk beş olma özelliğini koruyan (kendi içlerinde sıralama değişse de) ülkelerdir.

Kişi başına düşen gayrisafi milli gelirin çok düşük olduğu ülkeler Mali, Afganistan, Nepal ve Kenya aynı zamanda hem eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeksi hem de insani gelişim endeksi çok düşük dört ülkeyi oluşturmaktadır. Türkiye'nin hem insani gelişim endeksi hem de eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeksi değeri seçilmiş 24 ülke içinde 12. Sırada yer almaktadır. Türkiye'nin kişi başına düşen gayri safi milli geliri 18,677 değerle yirmi dört ülke içinde 8. Sırada yer almaktadır.

Tablo 18 genel olarak kişi başına gelir düzeyi yüksek olan refah ekonomilerinde eğitim endeksinin de yüksek olduğu göstermektedir. Ayrıca eğitim düzeyi yönünden yüksek donanım ve standartlara sahip ülkelerin gelir oluşturma ve üretim gücünün de arttığını doğrulamaktadır. Yoksul ve düşük gelire sahip ülkelerde ise eğitime yeterli önem verilememekte, kısıtlı bütçeler yaşamsal açıdan zorunlu mallara yönelmektedir. Bu olgu tablo 19 ile birleştirildiğinde yoksul ülkelerin bir tür eğitim alanında Kısır döngüye sahip olduğu ileri sürülebilir.

7.8. Dış Ticaret Yönünden

İhracat ve ithalat faaliyetlerinden oluşan dış ticaret, uluslararası alanda mal değişimini kapsamaktadır.

İhtiyaçların çokluğu ve çeşitliği insanların birbirleriyle değişim ilişkisi kurmasına neden olmaktadır. Ülkeler tükettikleri yahut girdi olarak kullandıkları mal ve ürünlerin tamamını kendileri üretmez. Bunun yanında kendilerinin de fazla ürettikleri mal ve girdiler vardır. Uluslararası ticaret yoluyla bu mal ve girdileri mübadele ederek, ellerindeki kıymetli malların gerçek değerini bulmasına, bir başka ifadeyle ucuz kaynakların iktisaden daha verimli hale gelmesine olanak sağlar (Ertürk, 2006:331).

Ülkeler gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın birbirleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerde bulunmaktadır. Bu durum bazı malların üretimindeki uzmanlaşmadan, nispi fiyat ilişkisinden, bazı ülkelerin bazı malların üreticisi olmasından doğal kaynak farklılığından, coğrafi ve iklimsel farklılıklarından kaynaklanabilir.

Tablo 19: 2013 Yılı Dünya İhracatında ve İthalatında Ülkeler Sıralaması ve Eğitim Endeksleri

Ülkeler	Sıralama (İhracat)	Ülkeler	Sıralama (İthalat)	Eğitim Endeksi (2014 Yılı)
Çin	1	ABD	1	0.842
ABD	2	Çin	2	-
Almanya	3	Almanya	3	0.871
Japonya	4	Japonya	4	0.649
Hollanda	5	Fransa	5	0.751
Fransa	6	İngiltere	6	0.860
Güney Kore	7	Hong-Kong	7	-
İngiltere	8	Hollanda	8	0.858
Hong-Kong	9	Güney Kore	9	0.644
Rusya	10	İtalya	10	0.700
İtalya	11	Kanada	11	0.841
Belçika	12	Hindistan	12	0.292
Kanada	13	Belçika	13	0.762
Singapur	14	Meksika	14	0.518
Meksika	15	Singapur	15	-

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu, 2015, s:20-22 ve UNDP, Human Development Report, 2015, s:216-218).

Tablo 19 değerlendirildiğinde, dünya dış ticaret hacmine yön veren ülkelerin genellikle gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir. Hem ihracat hem de ithalat bakımından ilk dört sırada yer alan ülkeler aynı ülkelerdir. Sıralama sayısı ilk dokuz olarak ele alındığında dünya dış ticaret hacmi bakımından aynı ülkelerin ihracat ve ithalat yönünden sıralamaları değişse de ilk dokuz içinde yer alma özelliği devam etmektedir.

7.9. Eğitim ile Ücret ve Kazançlar Arasındaki İlişkiler

Eğitimin en önemli ekonomik getirisi, ücretler ve kazançlar üzerinde görülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olanların düşük olanlara göre daha yüksek ücret ve gelir elde etmesi beklenir. Eğitim bireysel gelir dağılımının temel belirleyicilerinden birisidir. Tablo 20’de yaş grubu ve eğitim durumuna göre çalışanların görece kazançları verilmiştir.

Tablo 20'ye göre, tüm OECD ülkelerinde bireylerin ortalama kazanç düzeyi 100 olsun. 2012 yılında Avustralya'da 25-64 yaş grubu ortaöğretim altı eğitim görenlerin kazançları 100 üzerinden 83 iken üniversite olmayan lise sonrası eğitim görenlerde kazanç 99, yükseköğretim B türü (iki yıllık) 114, yükseköğretim A türü ve ileri araştırma programları görenler 142'dir. Buna göre eğitim düzeyindeki artışların kazançları artırdığı öne sürülebilir.

Tablo 20: Yaş Grubu ve Eğitim Durumuna Göre Çalışanların Göreceli Kazançları

Ülkeler	Yıl	Ortaöğretim Altı Eğitim			Üniversite olmayan Lise Sonrası Eğitim			Yükseköğretim B Türü Eğitim			Yükseköğretim A Türü ve İleri Araştırma Programları		
		25-64	25-34	55-64	25-64	25-34	55-64	25-64	25-34	55-64	25-64	25-34	55-64
Avustralya	2012	83	88	84	99	95	108	114	111	129	142	121	159
Avusturya	2012	70	70	66	127	112	162	143	120	144	185	143	194
Belçika	2011	90	92	83	95	101	89	116	113	117	142	132	153
Kanada	2011	87	103	76	111	125	105	113	110	111	163	113	185
Danimarka	2012	81	78	84	61	42	104	117	116	113	130	112	142
Almanya	2012	84	84	87	114	118	114	146	145	141	183	149	227
Yunanistan	2012	79	94	82	99	111	77	151	127	185	198	140	267
Macaristan	2012	78	81	76	122	116	127	127	121	157	209	182	223
İrlanda	2011	84	104	76	99	99	108	131	123	109	201	186	185
İsrail	2012	71	76	64	109	91	94	112	96	109	170	133	174
Yeni Zeland	2012	82	85	82	110	115	101	105	107	100	134	126	146
Norveç	2011	78	76	80	128	125	137	155	136	169	128	107	152
Portekiz	2011	70	82	51	104	109	96	161	141	154	171	157	204
İsveç	2012	82	76	88	121	79	138	107	92	115	135	115	158
İsviçre	2012	77	84	70	107	102	117	141	131	143	165	135	182
OECD Ortalaması		78	83	73	108	102	110	127	119	131	170	145	191
AB Ortalaması		79	84	75	106	98	109	131	122	135	168	143	190

Kaynak: (OECD, Education at a Glance 2014, s:141)

Tablo 20'de 2011 yılına göre, Kanada'da 25-64 yaş grubu ortaöğretim altı eğitim görenlerin 100 üzerinden kazançları 87, üniversite olmayan lise sonrası eğitim görenlerin kazançları 111, yükseköğretim A türü ve ileri araştırma programları görenlerin kazançları ise 163'tür. Diğer ülkelere bakıldığında eğitim düzeyi artıkça kazanç düzeyinin de arttığı yönünde benzer sonuçlar görülmektedir.

Tüm ülkeler birlikte değerlendirildiğinde, ortaöğretim altı eğitim düzeyinde 25-64 yaş grubuna göre, kazançların 100'ün altında kaldığı, eğitim düzeyi yükseköğretim türüne dönüştüğünde 100'ün üzerine çıktığı görülmektedir. Ayrıca A türü yükseköğretim düzeyinde, B türü yükseköğretime göre kazançlar daha yüksektir.

OECD ortalamasına göre, 25-64 yaş grubunda ortaöğretim altı eğitim düzeyinde kazanç seviyesi 78, B türü yükseköğretim düzeyinde 127 ve A türü yükseköğretim düzeyinde ise 170 değerindedir. Buna göre ortaöğretim altı eğitim seviyesine göre B tipi yükseköğretim düzeyinde kazançlar 1,6 kat, A tipi yükseköğretim düzeyinde ise 2,2 kat daha fazladır.

Tablo 21: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Aylık Brüt Ücret ve Yıllık Brüt Kazanç

Eğitim Durumu	Aylık Ortalama Brüt Ücret(TL)			Yıllık Ortalama Brüt Kazanç(TL)		
	2006	2010	2014	2006	2010	2014
İlkokul ve altı	764	1032	1526	9676	13099	18602
İlköğretim ve Ortaokul	760	1026	1514	9640	13043	18476
Lise	922	1280	1707	11802	16414	21222
Meslek Lisesi	1233	1593	2263	16334	21280	28143
Yüksekokul ve Üstü	2088	2663	3952	27310	35383	51405

Kaynak: TÜİK, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1008)

Tablo 21’e göre, Türkiye’de aylık ortalama brüt ücret ve yıllık ortalama brüt kazançların, genellikle eğitim durumu ile doğru orantılı olarak belirlendiği söylenebilir. Eğitim durumuna göre en yüksek ücret ve kazanç elde edenler yüksekokul ve üstü eğitim düzeyine sahip olanlardır.

7.10. Eğitim, İstihdam ve İşsizlik Etkileşimi

Eğitimden beklenen en genel etki, işsizliği azaltması ve işgücüne katılım oranını arttırmasıdır. Bu sonuçlar üretim, gelir ve refah artışı anlamına gelmektedir. Son dönemlerde yükseköğretili işsizler yönünde de ciddi tartışmalar yapılmaktadır. Eğitim politikalarının işgücü arz ve talebini uyumlaştırma sorunları, bunun temel nedeni olarak görülebilir. Ayrıca eğitilmiş işgücünün istihdam edilebileceği iş alanlarının kısıtlılığı da önemli bir etkidir. Bu nedenle istihdam olanaklarını artırıcı eğitim politikalarının özel bir önemi bulunmaktadır.

Tablo 22’de seçilmiş ülkelerde yüksekokuldan yeni mezunların istihdam oranları % olarak gösterilmektedir.

Tablo 22: Seçilmiş Ülkelerde Yüksekokuldan Yeni Mezunların İstihdam Oranları (%)

Ülkeler	2006 (%)	2010 (%)	2011 (%)	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)
AB(28)	78.9	77.4	77.1	75.9	75.5	76.1
Danimarka	89.0	83.5	83.0	84.1	81.9	83.8
Almanya	82.1	86.1	88.3	88.9	89.7	90.0
İrlanda	88.5	71.0	70.9	69.3	73.0	73.9
Yunanistan	66.8	58.6	50.4	43.0	40.0	44.3
Lüksemburg	91.1	89.5	86.1	84.6	79.1	83.8
Fransa	78.6	77.6	77.6	76.5	76.9	75.4
İsveç	83.3	83.0	84.6	83.2	84.9	85.0
Bulgaristan	69.6	68.7	59.2	67.3	67.7	65.4
Türkiye	56.1	59.8	61.1	62.0	61.7	62.5

Kaynak: Eurostat, (<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00053&plugin=1>)

Tablo 22’ye göre, Almanya dışındaki diğer ülkelerde yüksekokuldan yeni mezunların istihdam oranlarında dalgalanmalar görülmektedir. Almanya’da ise 2006 yılında %82,1 olan yüksekokuldan yeni mezunların istihdam oranı 2010-2014 döneminde sürekli olarak artmış ve 2014 yılında %90 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran ayrıca tablo 22’deki diğer ülkelere göre 2014 yılında en yüksek orandır. Ayrıca AB ortalamasının (%76,1) da oldukça üzerindedir.

Türkiye açısından 2006 yılında %56,1 olan oran, 2010-2014 döneminde 2013 yılı dışında sürekli olarak artmıştır. 2014 yılında %62,5 olan oran %76,1 olan AB ortalamasının oldukça gerisindedir. Türkiye diğer ülkelerle karşılaştırıldığında 2014 yılında Yunanistan ile birlikte en düşük orana sahip ikinci ülkedir. Yüksekokuldan yeni mezunların iş hayatına başlamaları bakımından Türkiye’nin arka sıralarda yer alması bazı nedenlere bağlı olarak açıklanabilir. Bunlar, iş sınavları sürecinin uzunluğu, eğitim görülen alanların işgücü talebiyle

uyumlu olmaması, emek mobilitesindeki düşüklük, iş alanlarının ve fırsatlarının artış hızının mezuniyet artış hızından düşük olması gibi etkenlerdir.

Bu sonuç, yeni mezunların istihdam olanlarının kısıtlı olması yanında, iş sınavları sürecine, bağlı olarak açıklanabilir ve bir tür yaygın geçici işsizlikten söz edilebilir.

Eğitim-istihdam ilişkisinin ayrıntılı analizi, eğitim düzeyi ve yaş bakımından istihdam oranları ile yapılmaktadır. Tablo 23, seçilmiş bazı ülkelerde yaş ve eğitim düzeyine göre istihdam oranlarını sunmaktadır.

Tablo 23:Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaş ve Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranları Eğilimleri (%)

Ülkeler	Eğitim Düzeyleri	25-64 Yaşarası			25-34 Yaşarası			55-64 Yaşarası		
		2000	2005	2012	2000	2005	2012	2000	2005	2012
Almanya	Lise Öncesi	51	52	57	60	52	56	26	32	44
	Lise ve Lise Sonrası	70	71	78	79	74	81	37	43	60
	Yükseköğretim	83	83	88	89	85	89	58	63	75
Avusturya	Lise Öncesi	54	53	56	70	61	65	19	24	30
	Lise ve Lise Sonrası	75	74	78	84	84	86	29	31	42
	Yükseköğretim	87	85	87	92	87	89	59	54	67
Finlandiya	Lise Öncesi	60	58	55	69	63	56	33	43	44
	Lise ve Lise Sonrası	75	75	75	76	77	76	42	53	58
	Yükseköğretim	84	84	84	84	86	83	60	66	70
İtalya	Lise Öncesi	49	52	51	60	65	56	23	24	29
	Lise ve Lise Sonrası	71	74	71	68	72	67	40	44	51
	Yükseköğretim	82	80	79	73	69	67	58	67	70
Polonya	Lise Öncesi	43	38	40	50	45	47	24	21	24
	Lise ve Lise Sonrası	67	62	65	71	68	73	28	28	38
	Yükseköğretim	85	83	85	87	83	84	51	55	62
Macaristan	Lise Öncesi	36	38	39	50	49	43	12	16	21
	Lise ve Lise Sonrası	72	70	68	75	75	72	29	39	38
	Yükseköğretim	82	83	80	83	83	79	52	60	57
Türkiye	Lise Öncesi	53	47	51	55	49	54	38	30	34
	Lise ve Lise Sonrası	64	62	62	67	64	65	20	24	27
	Yükseköğretim	78	75	76	83	79	77	37	34	40
Yunanistan	Lise Öncesi	58	59	47	67	72	51	39	39	33
	Lise ve Lise Sonrası	65	69	58	69	73	58	31	38	33
	Yükseköğretim	81	82	71	79	79	65	50	59	50

Kaynakça: (OECD, Education at a Glance 2014, s:120)

Tablo 23'e göre,tüm ülkelerde 2000, 2005 ve 2012 yıllarında 25-64 yaş aralığı eğitim düzeylerine göre istihdam oranları içinde en yüksek pay yükseköğretime en düşük pay ise lise öncesi eğitim düzeyine aittir. Türkiye dışındaki diğer ülkelerde 25-64 yaş grubuna göre, yükseköğretim düzeyinde istihdam oranları ortalama %80 ve üzerindedir. Türkiye'de ise oran yaklaşık %77 seviyesindedir. İtalya ve Yunanistan dışında benzer bir durum, 25-34 yaş aralığında da geçerlidir. Daha genç, dinamik ve daha üretken yaş aralığı olarak kabul edilebilecek 25-34 yaş aralığında Türkiye'nin yükseköğretimli istihdam oranı ortalama %80 seviyesindedir ve 25-64 yaş aralığına göre daha yüksektir.

Üretim gücü nispi olarak gerileyen 55-64 yaş aralığında ise tüm ülkelerde 25-34 yaş dönemine göre yükseköğretim düzeyinde istihdam oranları önemli ölçüde gerilemiştir. Türkiye'de ise gerilemenin derecesi diğer ülkelere göre daha belirgin ölçüdedir. Bu durum, ülkelerdeki emeklilik yaşı ve ortalama yaşam süresi gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir.

Ayrıca ülke ekonomilerinde sektörlerin nispi ağırlıkları da bu farklılıklarda belirleyicidir. Özellikle gelişmiş ülkelerde hizmet sektörünün diğer sektörlere nispi ağırlığının yüksek olması hizmet sektöründe genç ve eğitilmiş işgücüne olan talebi daha çok artırmaktadır.

Tablo 24'te seçilmiş bazı ülkelerde yaş ve eğitim düzeyine göre işsizlik oranları eğilimleri % olarak gösterilmektedir.

Tablo 24: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaş ve Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Oranları Eğilimleri (%)

Ülkeler	Eğitim Düzeyleri	25-64 Yaşarası			25-34 Yaşarası			55-64 Yaşarası		
		2000	2005	2012	2000	2005	2012	2000	2005	2012
Almanya	Lise Öncesi	13.7	20.1	12.8	14.6	25.6	18.8	15.8	18.3	10.2
	Lise ve Lise Sonrası	7.8	11.0	5.3	6.2	10.9	5.4	13.7	13.9	6.6
	Yükseköğretim	4.0	5.6	2.4	2.7	5.9	2.8	7.5	7.8	3.1
Avusturya	Lise Öncesi	6.2	8.6	7.7	8.1	14.9	14.0	6.4	5.0	C
	Lise ve Lise Sonrası	2.9	3.9	3.5	2.7	4.5	4.3	6.0	3.8	3.4
	Yükseköğretim	1.5	2.6	2.1	C	3.9	2.7	c	c	C
Finlandiya	Lise Öncesi	11.9	10.7	11.6	16.4	17.4	16.6	11.5	9.0	9.2
	Lise ve Lise Sonrası	8.8	7.4	7.1	10.4	8.0	8.7	9.7	7.0	7.0
	Yükseköğretim	4.9	4.4	3.9	6.7	4.8	4.5	6.5	4.6	4.8
İtalya	Lise Öncesi	9.8	7.8	12.2	15.1	11.8	19.0	5.8	4.8	8.5
	Lise ve Lise Sonrası	7.4	5.2	7.7	12.3	8.1	13.3	1.8	2.4	3.7
	Yükseköğretim	5.9	5.7	6.4	15.5	13.8	13.7	0.7	1.0	1.2
Polonya	Lise Öncesi	20.6	27.1	17.8	32.4	38.3	25.4	7.7	13.6	12.2
	Lise ve Lise Sonrası	13.9	16.6	9.3	16.8	19.9	12.2	11.6	13.0	8.0
	Yükseköğretim	4.3	6.2	4.9	7.4	9.8	7.6	6.7	4.5	2.4
Macaristan	Lise Öncesi	9.9	12.4	22.8	14.1	16.7	27.9	3.9	6.4	15.2
	Lise ve Lise Sonrası	5.3	6.0	9.4	6.8	7.3	12.7	3.6	4.0	7.4
	Yükseköğretim	1.3	2.3	4.0	1.6	3.1	5.7	c	1.8	4.1
Türkiye	Lise Öncesi	4.6	9.1	7.9	5.7	11.3	9.7	2.4	4.2	4.9
	Lise ve Lise Sonrası	5.5	9.1	8.6	7.1	11.9	10.3	0.0	4.5	7.1
	Yükseköğretim	3.9	6.9	7.5	6.5	10.9	11.1	3.3	4.3	4.5
Yunanistan	Lise Öncesi	8.2	8.3	25.3	14.0	11.1	35.7	4.0	4.5	16.6
	Lise ve Lise Sonrası	11.2	9.6	24.4	15.6	13.1	32.4	5.0	c	14.9
	Yükseköğretim	7.5	7.1	17.0	13.7	13.3	30.0	c	c	6.7

Kaynakça: (OECD, Education at a Glance 2014, s:122)

Tablo 24'e göre,2000, 2005 ve 2012 yıllarında 25-64 yaş arasında yükseköğretim düzeyinde işsizlik oranının, diğer eğitim düzeylerine göre (lise öncesi ile lise ve lise sonrası) tüm ülkelerde daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum eğitim düzeyi artıkça işsizlik oranının azaldığı yönünde yorumlanabilir. Genellikle en yüksek işsizlik oranının lise öncesi eğitim düzeyinde gerçekleşmesi de bu görüşü desteklemektedir.

Ancak eğitimli işsizler olarak nitelendirilen grupta yer alanlar yükseköğretime sahip olmalarına rağmen işsiz kalabilmektedirler. Ülkelerin yapısal özellikleri, gelişmişlik farkları, emek piyasasının işleyiş sorunları, eğitim-iş piyasası uyumsuzluğu ve konjonktürel etkenler gibi çok sayıda faktöre bağlı olan bu durum, eğitimin sadece istihdam sağlayıcı bir araç olarak görülmemesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, yükseköğretime sahip bireylerin işgücüne katılım oranının da ayrıca değerlendirilmesi gereklidir.

Tablo 24'e göre İtalya, Yunanistan ve Türkiye'de bazı dönemlerde yükseköğretim düzeyinde işsizlik oranının diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksek olması bu olgularla birlikte değerlendirilebilir. Örneğin Yunanistan'da yaşanan derin ekonomik krizin önemli bir belirleyici olduğu öne sürülebilir.

DÖRDÜNCÜ KESİM

GENEL DEĞERLENDİRME

8. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ

Araştırmanın bu bölümü iki alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular öneriler, ikinci alt bölümde ise genel sonuç başlığı altında araştırma ile ilgili genel değerlendirmeye yer verilecektir.

8.1. Bulgular ve Öneriler

Bulgu-1: Eğitimin ekonomik kalkınma ve büyüme üzerinde önemli düzeyde etkisi olmasına rağmen Türkiye’de istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Öneri-1: Türkiye’nin kalkınmada birçok gelişmiş ülkenin gerisinde olmasının nedeni, Eğitime yeterli kaynak ayırmamasıdır. Türkiye’de sağlık endeksi 0,845, gelir endeksi 0,785 iken eğitim endeksi 0,608’dir. Görüldüğü gibi eğitim endeksi en düşük paya sahiptir. Eğitime gereken önemin verilmemesi ve geri planda tutulması, ekonomik ve sosyal anlamda yeterince gelişmemenin en önemli nedenidir. Eğitimli bireylerin artması ile iktisadi ve sosyol anlamda kalkınma arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Eğitim seviyesindeki artış aynı zamanda, toplumun refah seviyesini de arttıracaktır.

Dolayısıyla eğitim ülke gelişimi ve kalkınması için önemli bir araçtır. Bireyler almış olduğu eğitimi beşeri sermayeye dönüştürerek bilgi yoluyla ülke gelişimine katkı sağlayacaktır.

Bulgu-2: İnsani gelişim endeksine göre genellikle gelir endeksi yüksek olan ülkelerin eğitim endeksi de yüksektir. Aynı zamanda eğitim endeksi yüksek olan ülkelerde gelir endeksi de yüksektir.

Öneri-2: Gelir ve eğitim arasında çift yönlü bir ilişki olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle, eğitim düzeyi artırarak gelir artışları veya gelir artışları ile eğitim düzeyinde artışlar sağlanabilir.

Bulgu-3: Ekonomik büyümeye doğrudan etki eden ve toplumsal refahı artıran eğitim hizmetlerinin eksikliği saptanmıştır.

Öneri-3: Eğitim seviyesi ile kişi başına düşen milli gelir arasında uzun dönemli ilişki mevcuttur. Yani eğitim seviyesi arttıkça kişi başına düşen gelir de artmaktadır. Ayrıca

ekonomik büyüme ve toplumsal refah artışı oluşturmaktadır. sağlanacaktır. Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça kazançları da artmaktadır. Türkiye’de ortaöğretim altı eğitim seviyesinde kişilerin 100 üzerinden kazancı 63, yükseköğretim türü eğitim seviyesine sahip kişilerin kazançları 100 üzerinden 234’tür.

Bulgu-4: Türkiye’de hane halkı tüketim harcama türleri içinde eğitim harcamaları en az paya sahiptir.

Öneri-4: Hane halkı tüketim harcamaları içinde eğitim harcamalarının en az paya sahip olmasının nedeni, toplumdaki bireylerin eğitim seviyesinin düşük olmasıdır. Eğitim bireylerin harcama türü seçiminde etki edecektir. Toplumda eğitilmiş bireylerin artması harcama türüne yansıtacak ve eğitim harcamalarında artış beklenecektir.

Bulgu-5: 2014 yılında seçilmiş ülkelerde yüksekokuldan yeni mezun olanların istihdam oranı bakımından Türkiye sondan ikinci ülke konumundadır.

Öneri-5: Türkiye’de 2014 yılında yükseköğretimden mezun olmuş bireylerin istihdam oranı %62,5 iken seçilmiş AB ülkelerinde %76,1’dir. Türkiye’de yükseköğretimden mezun bireylerin istihdam oranının düşük olmasının nedeni, bireylere yetenekleri alanında eğitimin verilmemesi ve meslek okullarına yeterli önemin verilmemesidir. Ayrıca eğitim sisteminin emek talebine uyumlu bireyleri yetiştirmemesi de önemli bir etkidir. Ülke kalkınmasında mesleki eğitimin yeri büyüktür. Örneğin Türkiye’de öğrencilerin yetenekleri alanında eğitim ve öğretim görmedikleri aksine puan türüne göre bir üniversite eğitim ve öğretimini tamamlamaktadır. Böylece ihtiyaç duyulan alanlarda bireylerin yetişmeleri yerine belli alanda ya da branşlarda eğitilmiş bireylerin sayıca fazladır. Bu da belli iş kollarında emek fazlalığı anlamına gelir.

Türkiye lise eğitiminden başlayarak meslek okullarına yeterince önem verirse istihdam sorununa büyük bir çözüm üretmiş olacaktır.

Bulgu-6: İnsani gelişim endeksi yüksek olan ülkelerin eğitim endeksi de yüksektir.

Öneri-6: Eğitim endeksi yüksek olan ülkelerin insani gelişim endeksi genellikle yüksektir. Çünkü eğitim endeksi İGE değerlerinin hesaplanmasında kullanılan önemli bir endeks değeridir.

Bulgu-7: Seçilmiş bazı ülkelerde eğitim düzeylerine göre işsizlik oranlarının genellikle en fazla olduğu düzey lise öncesi düzeyleridir.

Öneri-7: Eğitim düzeyleri artıkça bireylerin bir işte çalışma olanakları artar. Çünkü işverenler işe aldığı elemanların daha bilgili olmalarına dikkat ederler.

Bulgu-8: Eğitim, ücret ve kazançları pozitif yönde etki eder.

Öneri-8: Eğitimli bireyler iş bulma konusunda daha avantajlı oldukları gibi çalıştığı iş koşulları da daha iyi ve yüksek kazançlıdır. Eğitim seviyesi yükseldikçe işverenler iş görenleri daha yüksek ücret karşılığında çalıştırırlar. Çünkü bilgi, üretimi olumlu yönde etkiler. Vasıfsız işgücü ise asgari ücret seviyesinde istihdam edilmemektedir.

Bulgu-9: Ar-Ge harcamaları fazla olan ülkeler yüksek teknolojiye sahip ülkelerdir.

Öneri-9: Ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli göstergelerden biri olan Ar-Ge bilgiye dayalıdır. Ülkelerin Ar- Ge harcamaları artıkça teknolojiyi üretme yönü de gelişim gösterir.

Bulgu-10: Türkiye’de Kamu kesimi eğitime yeterli kaynak ayırmamaktadır.

Öneri-10: Seçilmiş on beş ülke içinde Türkiye toplam kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarının payı %10.9 oranla sondan ikinci ülkedir. Eğitime kamu desteği çok önemli olmasına rağmen eğitime ayrılan kaynakların çok az olduğu görülmektedir. Ülke kalkınmasına doğrudan etki eden eğitim harcamalarının payının artırılması ve eğitim fırsatlarından yararlanamayanlara da devletin destek olması bir gerekliliktir.

8.2. Genel Sonuç

Eğitim, ülkelerin hem sosyal gelişiminde hem de ekonomik kalkınmasında önemli bir araçtır. Bu nedenle eğitim tüm ülkelerin öncelikli konuları arasında yer alır. Teknolojinin hız kazandığı her şeyin bilgiye dayalı olduğu günümüzde eğitim bir zorunluluktur.

Ekonomik büyümenin temeli olan üretim için en önemli faktör insandır. Eğitim insana yapılan bir yatırım olarak değerlendirilmekte ve beşeri sermaye gücünü artırmaktadır. Yüksek beşeri sermaye donanımı ise teknoloji ve Ar-Ge gibi faaliyetleri destekleyerek verimlilik ve üretim artışları meydana getirmektedir. Eğitim üretim sürecinde bir girdi olarak yer almaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan ülkeler nispi olarak yüksek büyüme hızına, düşük yoksulluk oranına, daha adil gelir dağılımına, daha düşük işsizlik oranına, daha ileri teknolojik olanaklara ve daha yüksek emek geliri ve kazançlara sahiptir.

Ülkelerde eğitim fırsatlarının artması ve eğitim seviyesinin yükselmesi, önemli pozitif dışsallıklar da sağlamaktadır. Bunlar bilginin yayılımı yanında, toplumsal barışın sağlanması, suç oranının azalması ve demokratik kültürün oluşması gibi yönlerden ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, eğitim ekonomisi ile ilgili teorik yaklaşımlar çerçevesinde analiz yapılmıştır. Eğitim ile büyüme, işsizlik, gelir dağılımı, yoksulluk, kişi başına düşen gelir, Ar-Ge, eğitim yatırımları, eğitim harcamaları, ücret ve kazançlar arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Ayrıca kamu kesiminin eğitime ayırdığı kaynaklar da incelenmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre;

* Kişi başına düşen geliri yüksek olan ekonomilerde eğitim düzeyi de yüksektir. Bir başka ifade ile, refah düzeyi yüksek olan ülkelerde eğitim standartları da yüksektir.

* Eğitim düzeyi yüksek olan ülkelerde kişi başına gelir seviyesi de yüksektir. Buna göre, eğitim refah artışının kaynağıdır.

* Eğitim düzeyi yükseldikçe ücretler ve kazançlar artmaktadır. Eğitim bireylerin niteliğini artırmakta ve becerilerini yükseltmektedir. Vasıfsız işgücü ise daha olumsuz çalışma koşullarında daha düşük ücretten çalışmaktadır.

* Genellikle yükseköğretime sahip işgücü yönünden işsizlik oranı diğer eğitim seviyelerine göre daha düşüktür. Lise öncesi eğitim düzeyinde ise işsizlik oranı en yüksektir. Bu sonuçlar eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte işsizlik oranının azaldığını göstermektedir.

* Dünya dış ticaret hacmine yön veren ülkeler genel olarak eğitim düzeyi yüksek gelişmiş ülkelerdir.

* Ar-Ge yönünden öne çıkan ülkeler eğitim ekonomisi ile ilgili göstergeler bakımından da üst sıralarda yer almaktadır.

* UNDP insani gelişim endeksi açısından çok yüksek insani gelişime sahip ülkelerin, eğitim endeksi de yüksektir. Ayrıca eğitim endeksi ile gelir endeksi arasında da çift yönlü ilişkiden söz edilebilir. Buna göre gelir endeksi yükseldikçe eğitim endeksi, eğitim endeksi yükseldikçe de gelir endeksi artmaktadır.

* En önemli eğitim ekonomisi göstergelerinden birisi olan eğitim harcamaları / GSYİH oranı, gelişmiş ülkelerde daha yüksektir.

* Genel olarak gelir, eğitim ve insani gelişim endeksi yüksek olan ülkelerde gelir dağılımı eşitsizlikleri daha düşüktür. Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde gelir dağılımı adaletsizlikleri daha fazladır. İnsani gelişim endeksinin düşük olduğu ülkelerde ise gelir dağılımı eşitsizlikleri yine düşük düzeydedir. Bu sonuçlar Kuznets hipotezi ile uyumludur.

* Eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı eğitim düzeyi yüksek olan gelişmiş ekonomilerde nispi olarak daha fazladır. Türkiye'de ise gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür.

Bu sonuçlara göre iktisat politikaları, eğitim ve ekonomi bütünlüğünü içeren uygulamalara sahip olmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde kamu kesiminin eğitim ve Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırması önemli bir politika seçeneğidir. Eğitim olanaklarına erişimde fırsat eşitliği öne çıkarılmalıdır. Ayrıca eğitim sisteminin işgücü talebiyle uyumlaştırılması da kaynakların etkin kullanımı yönünden önemlidir. Eğitim kalitesinin artırılması yanında eğitim müfredatlarının iş piyasaları ile uyumlaştırılması ve iş dünyasının talep ettiği yönde içeriklere sahip olması öne çıkan diğer konulardır. Bu durumda ekonomik büyümeyi ve iktisadi kalkınmayı hızlandıracak nitelikte beşeri sermaye oluşturmak ve bu gücü en yüksek verimlilik sağlayan alanlarda kullanmak eğitim politikalarının en belirgin amaçlarından biri olmalıdır.

KAYNAKÇA

ABIODUN, Lawal, N. and IYIOLA, Wahab, T. (2011), "Education and Economic Growth: The Nigerian Experience", Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences, 2(3), pp. 225-231.

AFŞAR, Muharrem (2011), "Eğitimin Ekonomik Temelleri Ve Ekonomik Büyüme", Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:2417, Eskişehir, ss.1-132.

ADAŞ, Cenk Gökçe (2002), "Etkin Ücret Hipotezi, İşsizlik ve Ücret Rijidliği", İstanbul Üniversitesi, İngilizce İktisat Bölümü, Cilt:52, Sayı:1, ss.103-156.

ADEM, Mahmut (1981), "Eğitim Planlaması", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, Yayın No:1, Ankara.

AGHION Philippe, BOUSTAN Leah, HOXBY Caroline ve VANDENBUSSCHE Jerome (2009), "The Causal Impact of Education on Economic Growth: Evidence from U.S.", Brookings Papers On Economic Activity, Conference Draft, pp. 1-73.

AĞIR Hüseyin ve KAR Muhsin (2006), "Türkiye'de Beşeri Sermaye Ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi (Neo-Klasik Büyüme Teorisi)", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, ss.51-68.

AKBEY, Ferhat (2014), "Ar-Ge, İnovasyon ve Kalkınma İlişkinine Yönelik Bir Literatür Taraması: Kuramsal Özet", Maliye Dergisi, Sayı:166, Ocak-Haziran, ss.1-16.

AKGÜL, Urungu (2010), "Fizik Antropoloji – Paleoantropoloji – Sosyal Antropoloji", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sayı:24, ss.1-165.

AKIN, Uğur (2009), "Türkiye'de Eğitim Bütçesi", Millî Eğitim, Say:184, Güz, ss.8-318.

AKSOY, Hasan Hüseyin, ARAS, H. Özden, ÇANKAYA Dilek ve KARAKUL Aygülen Kayahan (2011), "Eğitimde Nitelik: Eğitim Ekonomisi Kuramlarının Eğitimin Niteliğine İlişkin Kurgusunun Eleştirel Analizi", Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt:9, Sayı:33, ss.60-99.

AKYILDIZ Hasan ve KARABIÇAK Mevlüt (2002), "Verimlilik Ücret İlişkinin Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Cilt:7, Sayı:2, ss.57-76.

ALTIOK Nihal ve BABAÖĞÜL Müberra (2010), “Türkiye’de ve AB Ülkelerinde Tüketici Eğitimi”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tüketici Yazıları 2.

ARICAN Erişah, TANINMIŞ YÜCEMEMİŞ Başak, ERDİLEK KARABAY Melisa ve İŞİL Gökhan (2011), “Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü, Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama”, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, ss.1-189.

ARMAĞAN, Ramazan (2003), "Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.9, ss.159-178 Kütahya.

ARSLAN Hasan, SATICI Aytaç ve KURU Mahmut (2007), “Resmi ve Özel İlköğretim Okullarının Kültür ve Etkililik Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Bahar, Sayı 51, ss.371-394.

ASLAN, M. Hanifi (2002), “Eğitim Finansmanının Ekonomi Politikası ve Yükseköğretimde Adil ve Etkin Finansman Politikaları”, Liberal Düşünce, ss.226-246

ATAMTÜRK, Burak (2007), ”Büyüme Teorileri ve IMF Politikaları”, Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt:22, Sayı:1, ss.89-105.

ATEŞ, Şanlı (1998), “Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.

ATİK, Selde (2009), “Post Otistik İktisat Çerçevesinde Küresel Ekonomik Kriz Ve Neo Klasik İktisat İlişkisi”, 17-19 Haziran, Eskişehir, ss.1-15.

AVCI, Mehmet (2007), “Yenilikçi Teknolojik Gelişme Göstergesi Olarak Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye İmalat Sanayi Üzerine Bir İnceleme”, Doktora Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

AYTAÇ, Kemal (1967), “Türkiye’de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi”, Cilt: 5 Sayı:1, ss.241-271.

BAHAR, Emre (2003), “Ölçek Ekonomileri”, Kuşadası.

BAŞ, Kemal (1997), “Eğitim, Kalkınma, Gelir ve Doğurganlık İlişkileri: Mersin Örneği”, Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:52, Sayı:1, ss.35-152.

BAYAZIT HAYTA, Ateş (2009), “Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü”, Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:3, Aralık, ss.143-151.

BAYKUL GÜVENCE, Saadet (2008), “Küreselleşen Dünya’da Kalkınma Sürecinde AB'deki ve Türkiye'deki Eğitim Finansmanının Karşılaştırılması”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

BAYRAKDAR, Seda (2011), “Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Programlarında Girişimcilik Eğitimlerinin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, ss.245-264.

BEDİR, Eyüp (2002), ”Yirmi Birinci Yüzyılda İstihdamın Artan Önemi ve Eğitim-İstihdam İlişkisi”, Kamu-İş Hukuku Dergisi, Cilt:7, S:1, ss.53-64.

BERBER, Metin (2011), ”İktisadi Büyüme ve Kalkınma”, Derya Kitapevi, 4. Baskı, Trabzon.

BİBER, Ahmet Emre (2011), “Dünya Tarım Ticareti Serbestleşme Sürecinde Neo-Merkantilist Politikalar”, Business and Economics Research Journal, Cilt:2, Sayı:1, ss.31-52.

BULUT, Mehmet (2000), “XVII. Yüzyılda Osmanlılar ve Merkantilistler”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, No: 39, ss.23-35.

BUDRIA, Santiago and PEREIRA, Telhado, Pedro (2005), “Educational Qualifications and Wage Inequality: Evidence for Europe”, IZA Discussion Paper, No: 1763 September, pp. 1-39.

BİLEN Mahmut, YUMUŞAK İbrahim G., BAYRAKTAR Yüksel ve TÜRK Armağan (2006), “Eğitim Düzeyi-Ücret İlişkisi ve Türkiye'de Adalet ve Eğitim Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme”, Kocaeli Üniversitesi, Kartepe Uluslararası 5. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, ss.328-356.

BİRCAN, İsmail (1998), “Eğitim ve İstihdam”, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Demokratik Eğitim Kurultayı.

BOCUTOĞLU, Ersan (2009), "Makro İktisat Teorileri ve Politikalar", Murathan Yayınevi, 5. Baskı, Trabzon.

BORODE, Matthew (2011), "Higher Education and Poverty Reduction Among Youth in the Sub-Saharan Africa", European Journal of Educational Studies, 3(1), pp. 149-155.

BOZKURT, Kurtuluş (2007), "İçsel Büyüme Modelleri Bağlamında Türk İmalat Sanayinde Teknolojik Gelişme ve Ekonomik Büyüme", Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, Cilt:44, Sayı:513, ss71-81.

COŞGUN, Melek(2012), "Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu", Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, ss.837-850.

ÇAKMAK, Özlem (2008), "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:11, ss.33-41.

ÇALIŞKAN, Şadan (2007), "Eğitimin Getirisi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:12, Sayı:2, ss.235-252.

ÇALIŞKAN, Şadan (2007), "Eğitim - İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi", S.Ü İİBF, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, ss.285-308.

ÇETİN, Bengü (2014), "Eğitim ve Kalkınma İlişkisi: Türkiye örneği", Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

ÇİFTÇİ Cemil ve AYKAÇ Gökhan (2011), "İçsel Büyüme Modelleri ve Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerin Durumu", Sosyo Ekonomi, Ocak-Haziran.

ÇİFTÇİ Necati ve ÖZER Mustafa (2009), "Ar-ge Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri ve Ar-ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi", SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı:16, ss.220-240.

ÇOKGEZEN Murat ve TERZİ Nuray (2008), "Türkiye'de Devletin Eğitime Müdahalesinin Yeterli Gerekçesi Var mı?", Marmara Üniversitesi İİBF, Liberal Düşünce, Sayı:49, ss.1-18.

ÇOLAK, Murat (2010), "Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Kamu İş Hukuku Dergisi, Cilt:11, S:3, ss.109-125.

ÇELİK, Tuncay (2012), Mikro İktisat, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1. Baskı.

ÇELİKKAYA, Hasan (2009), Eğitim Bilimlerine Giriş, Eğitimcilik ve Öğretmenlik, Nobel Basımevi, 4.Basım.

DAĞDEMİR, Özcan (1998), “Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu Ve Makroekonomik Göstergeler”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt:9, Sayı:30, Sonbahar, ss.41-58.

DEMİR, Osman (2002), ”Durgun Durum Büyümeden İçsel Büyümeye”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, ss.1-16.

DEMİREL, İhsan Nuri (2015), “Etkinliğe Güdülenme, Bilimsel Yöntemle Gereksinim Saptama, Gereksinimlere Dönük Olmayan İşlevsiz Programlar, Mesleki Konuları İçeren Programların Sürekliliği”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:8, Sayı:36, ss702-709.

DEMİR ŞEKER, Sırma (2011), ”Türkiye’nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi”, Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ekim.

DEVİRİM, Fevzi (1988), “Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler”, Maliye Araştırma Merkezi Yayın No:73, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul, ss.86-109.

DİMİŞKI Ebru ve ÜNAL Sevil (1999), “Unesco Unep Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi Ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 16-17, ss.142-154.

DİNLER, Zeynel (2009), İktisada Giriş, Ekin Basım Yayın Dağıtım, On Beşinci Basım, Bursa.

DİNLER, Zeynel (2012), Mikro Ekonomi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 23. Basım, Eylül, Bursa.

DOĞAN Seyhun ve ŞANLI Bahar (2003), “İktisadi Kalkınma Üzerinde Beşeri Sermaye”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:8, S:1, ss.173-196.

DOLU, Osman (2009), “Rasyonel bir Tercih olarak suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin değerlendirilmesi”, Polis Bilimleri Dergisi Cilt:11, ss.89-120.

DUMLU Ufuk ve AYDIN Özlem (2008), “Ekonometrik Modellerle Türkiye için 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini”, Ege Akademik Bakış, Cilt:8, Sayı:1, ss.373-393.

DURA, Cihan (1996), “Eğitim Ve Ekonomi İlişkileri”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:7, ss.19-47.

EDİZDOĞAN, Nihat (2008), Kamu Maliyesi, Ekin Yayınevi, 10. Baskı, Bursa.

EKONOMİ VE DIŞ TİCARET RAPORU (2015), Türkiye İhracatçılar Meclisi, İstanbul (tim@tim.org.tr), Erişim Tarihi: 29.04.2016).

ER, Perihan Hazel (2012), “Girişimcilik Ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, ss.1-114.

ERDEN, Münire (2007), Eğitim Bilimlerine Giriş, Arkadaş Yayınevi, 5. Baskı, Ankara.

ERDOĞAN Seyfettin ve Z. ORHAN Osman (2013), İktisada Giriş, Umuttepe Yayınları, 5. Baskı, Ağustos, İstanbul.

ERGÜN, Mustafa (2011), “Eğitim ve Kalkınma”, 3.Sosyal Bilimler Sempozyumu, Bölgesel Kalkınmada Eğitimin Rolü, Dicle Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Merkezi, Diyarbakır, ss.1-15.

ERİÇOK Recep Emre ve YILANCI Veli (2013), ”Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, ss.87-101.

ERTEK, Tümay (2008), Mikro Ekonomiye Giriş, Beta Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul.

ERTÜRK, Emin (2006), İktisada Giriş, 1. Basım, Nobel Basımevi, Ankara.

ERTÜRK, Selahattin (1988), “Türkiye’de Eğitim Felsefesi Sorunu”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sayı:3, ss.11-16.

ESER, Kadir (2009), ”Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, ss.41-56.

ESKİ, Hasan (2007), *Ekonominin Temel İlkeleri*, Gazi Kitabevi, Kasım, Ankara.

EUROSTAT (2012), *Avrupa’da Eğitime İlişkin Önemli Veriler*.

FAFCHAMPS Marcel ve SHİLPİ Forhad (2013), “Education and Household Welfare”, University of Oxford, The World Bank.

GÖLPEK, Filiz (2012), “Eğitim Getirilerinin Özel Ve Sosyal Açıdan İncelenmesi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, ss.43-53.

GREGORIO, Jose De and LEE, Jong-Wha (2002), “Education and Income Inequality: New Evidence from Cross-Country Data”, *Review of Income and Wealth*, 48(3), pp. 395–416.

GROSSMAN, Gene M. and HELPMAN, Elhanan, (1991), “Trade, Knowledge Spillovers, and Growth”, *European Economic Review*, 35(2-3), pp. 517-526.

GÜL, Zafer Barış (2008), ”Keynes Bir Marjinalist Midir? Genel Teorinin Mikro Temelleri”, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 19, Sayı: 66, ss.73-94.

GÜLBEDEN, Deniz (1991), “Eğitimin Etkenliği Ve Türkiye’de Öğretim ile Ekonomik Gelişme Ölçüleri Arasındaki İlişkiler”, Ankara MPM Verimlilik Ölçme ve İzleme Bölümü, Ankara, ss.1-105.

GÜLTEKİN, Sadettin (2011), “Küreselleşme Çağında Dış Ticarete Rekabet İçin Kümelenme Stratejisi: Türkiye’nin Tarım Kümelenmesi Gerekliği”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:22, ss.29-40.

GÜMÜŞ, Erdal (2012), *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması*, Pegem Akademi, 1.Baskı, Eskişehir.

GÜNGÖR Gonca ve GÖKSU Alper (2013), “Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:20, Sayı:1, ss.59-72.

GYIMAH-BREMpong, Kwabena, Paddison, Oliver and MITIKU, Workie (2006), “Higher Education and Economic Growth in Africa”, *Journal of Development Studies*, 42(3), pp. 509–529.

HACIOSMANOĞLU, Mehmet Çetin (1992), “Adam Smith ve Eğitimin Önemi”, Cilt: 47 Sayı:3, ss.175-184.

HANUSHEK Eric A. and WÖBMANN Ludger (2007), "The Role of Education Quality in Economic Growth", Stanford University and University of Munich, pp.1-94.

HESAPÇIOĞLU Muhsin ve ARIKOĞLU Melihat (1983), "Türkiye'de Öğretmen Talep Projeksiyonları - Bir Değerlendirme", Cilt: 16 Sayı: 1, ss.531-562.

KANDEMİR, Orhan (2014), "Türkiye'de Yükseköğretim Düzeyinde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: Eğitimde Fırsat Eşitliği Ve Ekonomik Kalkınma", International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic, Cilt:9, Sayı:5, İlkbahar, Ankara, ss.1155-1176.

KAR Muhsin ve TABAN Sami (2003), "Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:58, ss.145-169.

KARADENİZ Oğuz, DURUSOY Serap ve KÖSE Seyit (2007), Türkiye'de Eğitim Ve Beşeri Sermaye, Gazi Kitapevi, 1. Baskı, Ankara.

KARAARSLAN, Erkan (2005), "Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi", Maliye Dergisi, Sayı: 149, Mayıs – Aralık, ss.36-73.

KARGI Veli ve YÜKSEL Cihan (2010), "Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri", Maliye Dergisi, Sayı 159 Temmuz-Aralık, ss.183-202.

KAVAK Yüksel (1997), "Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:13, ss.22-26.

KAYA Zeki ve DEMİREL Özcan (2010), Eğitim Bilimine Giriş, Pegem Akademi Yayınları, 5. Baskı, Eylül, Ankara.

KAYA Ayten Ayşen ve HAN Ergül (2012), Kalkınma Ekonomisi, Nobel Akademik Yayıncılık, 7. Basım, Mart, Ankara.

KAYNAK, Muhteşem (2011), Büyüme Teorilerine Giriş, Gazi Kitapevi, 2. Baskı, Ankara.

KAYTANCI, Uğur Bülent (2008), "Etkin Ücret Teorisi Ve Türkiye İmalat Sanayii Üzerine Uygulama", Ekonomik Yaklaşım, Cilt:21, Sayı:76, ss.93-118.

KELLER, Katarina, R.I. (2010). "How Can Education Policy Improve Income Distribution?: An Empirical Analysis of Education Stages and Measures on Income Inequality", *The Journal of Developing Areas*, 43 (2), pp. 51-77.

KILBAŞ KÖKTAŞ, Şükran (2007), *Eğitim Bilimine Giriş*, Hatiboğlu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

KILIÇ, Durmuş (2009), *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayın, 1.Basım Nisan, Ankara

KIZIOLUK, Hakkı (2007), "Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, ss.21-30.

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut (1998), "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ocak-Aralık, Cilt:53, No:1-4, ss.207-230 Ankara.

KOÇ, Aylin (2013), "Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Maliye Dergisi*, Sayı :165, Temmuz-Aralık, ss.241-258.

KORKMAZ, Ayşe(2010), *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, 8. Basım, Eylül, Ankara.

KÖSELİOĞLU, Ebru (2007), "Know-How Sözleşmesinin Tanımı, Unsurları ve Patentten Farkları", *Hukuk Gündemi Dergisi*, Sayı:7, ss.135-138.

KUBAR, Yeşim (2011), "Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007)", *Cilt:1, Sayı:2*, ss.227-246.

KURUL, Nejla (2012), *Eğitim Finansmanı*, Siyasal kitapevi, 2. Baskı, Ekim, İstanbul.

KUŞTEPELİ Yeşim ve HALAÇ Umut (2004), "Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı:4, ss.143-160.

LUCAS, Robert E. (1988), "On The Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, 22, pp. 3-42.

ILGAZ, Deniz (2000), "Know-How ve Ticari Sırlar (Teknoloji Transferi ve Fikri Haklarla İlgili Lisans Anlaşmaları)" *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1-2, ss.155-182.

İGR (İnsani Gelişim Raporu) (2014).

JANJUA, Zamurrad Pervezand KAMAL, Ahmed Usman (2011), “The Role of Education and Income in Poverty Alleviation: A Cross-Country Analysis”, The Lahore Journal of Economics 16 (1), pp. 143-172.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2014/2015), Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, Resmi İstatistik Programı Yayını.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2012), Zorunlu Eğitim Sorular – Cevaplar, Ankara.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2007), Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ankara.

MEÇİK, Oytun (2013), ”Türkiye İçin 2010-2012 Dönemi Karşılaştırmalı Bilgi Ekonomisi Analizi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim, Uşak, ss.115-139.

MIHÇI, Hakan (1996), ”Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır?”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt 7, Sayı 23, ss.65-86.

MINCER, Jacob (1991), “Education and Unemployment”, NBER Working Papers Series, 3838, pp. 1-34.

NARTGÜN, Şenay(2006), Gelişim İçin Eğitim, Gazi Kitapevi, 1. Baskı, Ankara.

OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development), (2014), Education at a Glance.

OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development), (2002).

OWINGS William A., KAPLAN Leslie S. ve PIRIM Zafer (2012), “Education as an Investment in Turkey’s Human Capital: A Work in Progress”, Eurasian Journal of Business and Economics, Cilt:5, Sayı:10, ss.45-70.

OXAAL, Zoë (1997), “Education and Poverty: A Gender Analysis”, BRIDGE (development - gender), Institute of Development Studies, Report No: 53, pp. 1-22.

ÖKSÜZLER Oktay, ŞENERGİN Özgür ve PALAZ Serap (2013), “Eğitim Düzeyi Farklılıklarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye Örneği”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Sayı:8, ss.119-131.

ÖZBARAN, M. Hakan (2004), “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılının Harcama Türlerine Göre incelenmesi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 53, ss.115-138.

ÖZEL, Hasan Alp (2012), “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.63-72.

ÖZCAN Burcu ve ARI Ayşe (2014), “Araştırma-Geliştirme Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi”, Maliye Dergisi, Sayı 166, Ocak-Haziran, ss.39-55.

ÖZKAPLAN, Nurcan (1993), “İçsel Büyüme Teorisinde Yeni Gelişmeler Nelerdir? Bunlar Gelişmekte Olan ve Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecini Yaşayan Ülkeler Açısından Ne Ölçüde Uygulanabilir?”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt : 4, Sayı : 10, ss.109-136.

ÖZTÜRK, Nazım (2005), “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, Sosyo Ekonomi, Ocak- Haziran, Cilt:1, ss.27-44.

ÖZTÜRK, İlhan (2001), “The Role Of Education İn Economic Development: A Theoretical Perspective”, Journal of Rural Development and Administration, Cilt:23, No:1, ss.39-47.

ÖZYAKIŞIR, Deniz (2011), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, ss.46-71.

PAMUK Mürüvvet ve BEKTAŞ Hakan (2014), ”Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, ss.77-90.

PARASIZ, İlker (2010), İktisada Giriş, Ezgi Kitapevi, 10. Baskı, Bursa.

PEGKAS, Panagiotis (2014), “The Link between Educational Levels and Economic Growth: A Neoclassical Approach for the Case of Greece”, International Journal of Applied Economics, 11(2), pp. 38-54.

PEHLİVAN, İnayet (1992), “Hizmetçi Eğitim - Verimlilik İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, ss.151-162.

PEHLİVAN, İnayet (1997), “Örgütsel ve Bireysel Gelişme Aracı olarak hizmetçi Eğitim”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:30, Sayı:4, Aralık, ss.105-120.

PEKER, Hasan Sencer (2015), “Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma”, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, ss.1-12.

PIO, Alessandro (1993), ”İçsel Büyüme Teorisinde Yeni Gelişmeler Nelerdir? Bunlar Gelişmekte Olan ve Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecini Yaşayan Ülkeler Açısından Ne Ölçüde Uygulanabilir?”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:4, Sayı:10, ss.109-136.

POLAT, Engin (2008), “Türkiye’nin Demografik Yapısı İçinde Eğitim Ekonomisinin Yeri ve Önemi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Genel İktisat Programı Yüksek Lisans Tezi.

POLATLI, Ahmet (2008), “Neo-klasik (Solowun) Büyüme Teorisinin Temelleri”, <http://www.makaleler.com/neoklasik-solowun-b%C3%BCy%C3%BCme--teorisinin--temelleri>, Erişim Tarihi:12.10.2015.

PSACHAROPOULOS, George (1996), “Economics of Education: A Research Agenda”, Economics of Education Review, Vol, 15, No. 4, pp. 339-344.

RIDDELL, W. Craig and SONG, Xueda (2011), “The Impact of Education on Unemployment Incidence and Re-employment Success: Evidence from the U.S. Labour Market”, IZA Discussion Paper No. 5572, March, pp. 1-35.

RODRIGUEZ-POSE, Andrés and TSELIOS, Vassilis (2009), “Education and Income Inequality in the Regions of the European Union”, Journal of Regional Science, 49(3), pp. 411-437.

ROMER, Paul M. (1986). “Increasing Returns and Long-Run Growth”, The Journal of Political Economy, 94(5), pp. 1002-1037.

SAÇIK, Yapar Sinem (2009), “Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme ilişkisi: Teorik Açından Bir inceleme”, KMU BF Dergisi, Sayı:16, Haziran, ss.162-171.

SAĞLAM Mustafa, ÖZÜDOĞRU Fatma ve ÇIRAY Funda (2011), “Avrupa Birliği Eğitim Politikaları Ve Türk Eğitim Sistemi’ne Etkiler”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık, Cilt:8, Sayı:1, ss.87-109.

SARI, Ramazan (2002), “Kazançlar ve eğitim ilişkisi: İl Bazında Yeni Veri Tabanı İle Kanıt”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı:29, ss.367-380.

SARIASLAN, Halil (1978), “Ekonomik Büyüme Ve Eğitim”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, ss.215-222.

SEÇİLMİŞ Nisa ve ÜNAL Targan (2013), “Ar-Ge Göstergeleri Açısından Türkiye ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslaması”, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, ss.12-25.

SİPAHİOĞLU Mete, NARTGÜN Şenay Sezgin ve KÖSTENELİOĞLU Meltem Akın (2013), “İnsani Gelişim İndeksi Göstergeleri Açısından AB Üyesi ve AB Üyeliğine Aday ülkeleri Karşılaştırılması”, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, ss.80-89.

SOLMAZ, Erol (2008), ”İktisadi Kalkınma Kuramlarının Yoksulluk Konusuna Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış”, Mevzuat Dergisi, Sayı:132, Aralık.

SOYDAN, Tarık(2008), “Keynesyen Politikaların Toplumsal Değeri Üzerine: Keynes’e Karşı Marx”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt:6, Sayı:22, Bahar, ss.164-168.

SÖYLER, İlhami (2008), ”Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları”, Maliye Dergisi, Sayı:154, Ocak-Haziran, Ankara, ss.52-76.

SÖYLER, İlhami (2009), “Yükseköğretimin Finansmanı: Yeni Beklentiler ve Hedefler Işığında Normatif Bir Yaklaşım”, Sayıştay Dergisi, Sayı:72, Ankara, ss.3-26.

STEVENS P. ve WEALE M. (2003), “Education and Economic Growth”, National Institute of Economic and Social Research, 2, Dean Trench Street, London SW1P 3HE, August, pp.1-28.

ŞENER, Orhan (2011), “Fonksiyonel Maliye Politikası”, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, ss.13-15.

ŞENER, Orhan (2008), Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi, Beta Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.

ŞİMŞEK, Yücel (2001), “Eğitimin Dışsallıklarının Dikkat Çeken Olguları”, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Bahar, ss.240-256.

ŞİMŞEK Muammer ve KADILAR Cem (2010), ”Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı:1, ss.115-140.

ŞİŞMAN, Mehmet (2010), Eğitim Bilimine Giriş, Pegem Akademi Yayınları, 7. Baskı, Ekim, Ankara.

TABAN, Sami (2011), İktisadi Büyüme Kavramı Ve Modeller, Nobel Yayınları, 2. Basım, Ankara.

TAŞ Umut ve YENİLMEZ Füsun (2007), “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Eskişehir, Cilt:9, Sayı:1, ss.155-186.

TEZCAN, Mahmut (1985), “Eğitim Sosyolojisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No :150, Ankara, ss.3-422.

TİTİZ, M. Tinnaz (2014), Kısır Döngü Nasıl Kırılabilir?,Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara.

TUBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu), (2003), Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli Vizyon ve Öngörü Raporu, Ankara.

TOMUL, Ekber (2007), “Türkiye’de Eğitime Katılım Üzerinde Gelirin Etkisi”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:22, ss.122-131.

TURAL, Nejla (1989), “ Eğitim ve Ekonomi İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:22, Sayı:1, ss.486-504.

TURAL Nejla Kurul (1994), “Küçük İşletmelerde Endüstri Meslek Lisesi Mezunlarının Kullanımı”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:27, Sayı:1, ss.336-351.

TURGUTLU Timur, KİREN GÜRLER Özlem, KIRCI Nüket ve ÜÇDOĞRUK Şenay (2007), “Türkiye’de Eğitim Talebi Belirleyicileri”, Finans politik ve Ekonomik Yorumlar, Cilt:44, Sayı:512, ss.89-101.

TUZCU, Gökhan (2004), “Eğitimin Finansman Gereklere Ve Boyutları”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:163.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2008), Tüketim Harcamaları, Yoksulluk Ve Gelir Dağılımı, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi – 6,

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2014).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2008), Satınalma Gücü Paritesi Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-4.

TÜRKER, Munise Tuba (2009), “İçsel Büyüme Teorilerinde İçsel Büyümenin Kaynağı Ve Uluslararası Ticaret Olgusuyla İlişkisi”, Sosyal Bilimler Dergisi, Dumlupınar Üniversitesi, Sayı:25, Aralık, ss.87-94.

TÜRKMEN, Fatih (2002), ”Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması”, Uzmanlık Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, ss.1-135.

UNECE (United Nations Economic Commission Europe), (2004), BM Avrupa Ekonomik Konseyi Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Stratejisi Vizyonu.

UNDP (United Nations Development Programme), (2014), Human Development Report.

UNDP (United Nations Development Programme), (2015), Human Development Report.

UYANIK, Yücel (2000), “Eleme Hipotezi: Eğitimin İşgücü Piyasalarında Eleme Fonksiyonu”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Sayı: 29, Cilt: 34, ss.29-34.

ÜNAL, Işıl (1992), “Eğitim ve Gelir İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, ss.114-129.

ÜNAL, Işıl (1980), “İşgücü Piyasalarında Eğitimsel Niteliklerin Rolü”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı:2 Cilt:24, ss.749-767.

ÜNSAL, Erdal (2007), İktisadi Büyüme, İmaj Yayıncılık, 5. Baki, Ankara.

ÜNSAR, Sinan (2009), “Yetkinliğe Dayalı Ücret Yönetiminin Genel Bir Değerlendirilmesi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, ss.43-56.

ÜZÜMCÜ Adem, KUTLAR Aziz ve DEMİR Osman (2005), “Dış Ticaret ve Beşeri Sermayenin Büyümedeki Rolü: Türkiye Örneği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi:9, ss:180-196.

ÜZÜMCÜ, Adem (2012), İktisadi Büyüme, 1. Baskı, Beta Basım Yayınevi. İstanbul.

YARDIMCI, Pınar (2006), “İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri”, Selçuk Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı:10, Haziran, Karaman, ss.96-115.

YARDIMCIOĞLU, Fatih (2012), “Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme Ve Gelir Dağılımı İlişkisi”, T. C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

YAVİLİOĞLU, Cengiz (2002), “Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistlik Kalkınma Teorileri”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, ss.49-70.

YELDAN, Erinç (2012), “Türkiye Ekonomisi İçin Beşeri Sermaye ve Bilgi Sermayesi Birikimine Dayalı Bir İçsel Büyüme Modeli”, Cilt: 1 No: 2, Mayıs, ss.21-60.

YIKMAZ, Rıza Fikret (2011), “Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi VE Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi”, Uzmanlık Tezi, DPT.

YILMAZ, Selman (1989), “Eğitim Sektöründe Arz-Talep Analizi”, Ulakbim Dergisi, Cilt 47, Sayı 1-4, ss.380-387.

YUMUŞAK, İbrahim Güran (2000), ”Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye'nin Beşeri Sermaye Potansiyeli”, Kocaeli Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, Kocaeli, ss.4-48.

YÜKSEL, Mustafa Batur (2006), “İçerdeki-Dışardakiler Teorisi Ve Sendikal Etkiler”, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Denizli.

ZERENLER Muammer, TÜRKER Necdet ve ŞAHİN Esen (2007), “Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Ve Yenilik İlişkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17:653-667, ss.654-667.

5746, Araştırma, Geliştirme Ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun.

İnternet Kaynakları

Kaynak: TÜİK, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011)Erişim Tarihi: 01.03.2015.

Kaynak: TÜİK, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018), Erişim Tarihi:02.04.2015.

Kaynak: TÜİK, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/159/sami.htm, Erişim Tarihi:03.04.2015.

Kaynak: (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1012), Erişim Tarihi:04.04.2015.

Kaynak:TÜİK,(<http://tuikapp.tuik.gov.tr/SecilmisUluslararasıGostergeler/tabloOlustur.do>), Erişim Tarihi:04.04.2015.

Kaynak: The World Bank, (<http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS/countries>), Erişim Tarihi:20.05.2015.

Kaynak: TÜİK, (<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>), Erişim Tarihi: 26.05.2015.

Kaynak:Eurostat,(<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00053&plugin=1>), Erişim Tarihi:07.04.2015.

ÖZGEÇMİŞ

Fatoş ÜKÜNÇ 1988 yılında Osmaniye’de doğdu. İlköğrenimini Osmaniye Yunus Emre İlkokulunda, orta öğrenimini Atatürk lisesinde tamamladı. 2009 yılında Giresun Üniversitesi İİBF İktisat bölümünde başladığı, Yükseköğrenimini 2013 yılında tamamladı. Aynı yıl Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında başladığı Yüksek Lisans öğrenimini 2016 yılında tamamladı.

